

Jaarverslag 2016

Inspectie SZW

De Inspectie SZW werkt aan eerlijk, gezond en veilig werk en bestaanszekerheid voor iedereen

Voorwoord

2016 was in veel opzichten een succesvol jaar. Onze economie trok aan, de werkgelegenheid nam toe, de welvaart groeide. Positieve ontwikkelingen waar werkend Nederland zich maximaal voor heeft ingezet. Maar het jaar kenmerkt zich ook door andere factoren. Wie door de oogharen selectief naar 2016 kijkt ziet ook de prijs die met mensenlevens voor de toenemende welvaart werd betaald. Door arbeidsongevallen kwamen 70 werknemers 's avonds niet meer thuis, maar liefst 19 slachtoffers meer dan een jaar eerder. Partner, kinderen of ouders verloren een essentieel deel van hun bestaan. Een leegte die nooit meer wordt opgevuld.

Werknemers die de ultieme prijs betaalden voor vaak onnodige fouten. Als bedrijfsleven en overheid hebben we de morele plicht om van hun dood te leren. Al deze offers raken niet alleen de bedrijven waar dit is gebeurd, maar ook alle ondernemingen waar datzelfde ongeval morgen plaats kan vinden. Ook als overheid moeten we ons maximaal inspannen om herhalingen te voorkomen. De Inspectie SZW zet zich daar dagelijks voor in. Waar het kan doen we dat samen met het bedrijfsleven. Daar waar de wil is van de integere ondernemer en waar de werknemer boven winst gaat. Waar dat niet het geval is vervullen we onze rol als strenge toezichthouder en grijpen we in. Met alle instrumenten die we hebben om misstanden aan te pakken. Maar vooral ook om ze te voorkomen.

Productie mag nooit boven mensen gaan. Toch is dat vaak nog het geval. De oorzaken van ongevallen zijn talrijk. Winst gaat boven veiligheid, tijdelijke werknemers krijgen onvoldoende instructies of beheersen het Nederlands onvoldoende. Het totale aantal arbeidsongevallen kwam in 2016 op ruim 2500. Een toename van 14% vergeleken met het voorgaande jaar. Dat is zorgelijk. Niet alleen door de groei, maar ook omdat het cijfers zijn die maar een deel van de waarheid laten zien: bijna de helft van de meldingsplichtige arbeidsongevallen werd vorig jaar niet gemeld. Bewust of onbewust: het gaat om een schandalig aantal. Ieder slachtoffer van een ongeval heeft recht op een onafhankelijk onderzoek. Was dit een ongelukkige samenloop van omstandigheden of een te vermijden situatie?

Het is opvallend dat in 2016 de stijging van het aantal arbeidsongevallen groter was dan de groei van de economie en de bedrijvigheid verklaren. Daarmee wordt het nog belangrijker om alle oorzaken helder in kaart te brengen. En ze zoveel mogelijk uit te sluiten.

Een andere prijs die voor de toenemende welvaart in 2016 werd betaald was arbeidsuitbuiting. Werkuren die niet werden uitbetaald, uurtarieven die niet kloppen, vergoedingen die ten onrechte werden doorberekend aan werknemers. Een aansprekend voorbeeld was een champignonbedrijf dat failliet ging aan de juridische gevolgen van arbeidsuitbuiting. Poolse pluksters werkten er onder erbarmelijke omstandigheden, kregen systematisch onderbetaald, maakten veel te lange dagen. Gedrag dat van hardcore criminelen kan worden verwacht. Zij nemen bewust het risico en overtreden de regels. Maar daarnaast is er een categorie die actief de mazen van de wet opzoekt. Met constructies die mogelijk naar de letter van de wet stand houden, maar die vervolgens op allerlei onwenselijke manieren worden toegepast. Gedrag dat het draagvlak van onze samenleving ondermijnt. Zo troffen we een constructie aan met zeelieden op een groot schip. De werknemers monsterden aan als zeeman, maar verrichtten onderhoud- en renovatiewerk op een aangemeerd schip. De werkgever had daarvoor een tewerkstellingsvergunning nodig, die hij met de aanmonstering als matroos probeerde te ontlopen. Ruim 120 vreemdelingen werden onderbetaald en ontvingen geen vakantiegeld. De meeste van de Filippijnen, anderen uit Kroatië en de Oekraïne.

Ook binnen de EU zelf zien we veel uitbuiting. De regels rond arbeidsomstandigheden zijn geharmoniseerd in Europa, maar de praktijk is anders. Voor minstens 100 miljoen EU-burgers is wat wij het minimumloon vinden een bedrag dat veel hoger is dan wat zij in eigen land ontvangen. Het is niet moeilijk om hen te laten werken voor lagere tarieven. Malafide werkgevers maken grote winsten door per uur euro's minder te betalen dan wat wettelijk is vastgelegd. Woekerwinsten die oneerlijke concurrentie aanwakkeren. Die ten koste gaan van bonafide ondernemers.

Onderbetaling en uitbuiting zijn voor de Inspectie – naast het stijgende aantal arbeidsongevallen – belangrijke fenomenen waar we ons steeds meer zorgen over maken. We zetten hier gericht capaciteit op in. Ook hier samen met anderen waar het kan, zij het nu met andere partners. We doen dit met onder andere de NVWA, de ILT en de belastingdienst. Niet alleen bij het uitvoeren van inspecties, maar ook om te zien hoe we beter gebruik van elkaars databestanden maken. Door het koppelen van de informatie komen we sneller tot gerichte analyses en conclusies. Zodat we zo gericht en efficiënt mogelijk daar kunnen zijn waar dat het hardste nodig is. Daar waar het gaat om gezond, veilig en eerlijk werk. Bestaanszekerheid voor iedereen.

Marc Kuipers

Inspecteur-generaal

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Inhoud

Voorwoord	5
Resultaten van de Inspectie SZW in vogelvlucht	9
1 Arbeidsongevallen	13
1.1 Inleiding	13
1.2 Wettelijk kader en procesgang meldingen arbeidsongevallen	13
1.3 Representativiteit van de ongevalcijfers van de Inspectie SZW	14
1.4 Aantal (dodelijke) arbeidsongevallen 2016	15
1.5 Risicopopulaties	16
1.6 Economische ontwikkeling	19
1.7 Conclusies	21
2 Resultaten programma's Inspectie SZW	23
2.1 Eerlijk werk	23
2.2 Gezond en veilig werk	37
2.3 Bestaanszekerheid en participatie	52
2.4 Onderzoek naar aanleiding van klachten, meldingen en verzoeken	56
2.5 Werkwijze en thema's	58
3 Organisatie	63
3.1 Organisatieontwikkeling	63
3.2 Informatievoorziening	63
3.3 HRM-beleid	64
3.4 Medewerkers en middelen	64
3.5 Kerncijfers Inspectie SZW	66
Bijlage 1:	
Berekening bandbreedte ongevallen als gevolg van conjunctuureffecten	67

Resultaten van de Inspectie SZW in vogelvlucht

2016 was een bijzonder jaar. De dynamiek op de arbeidsmarkt en in de samenleving maakte tussentijds aanpassing van het jaarplan noodzakelijk¹. Een viertal belangrijke ontwikkelingen deden zich voor. Onderstaand wordt de huidige stand hiervan beschreven. Daarna worden opvallende resultaten uit toezichtprogramma's benoemd.

Arbeidsongevallen

In de bijstelling van het jaarplan werd een sterke toename van het aantal arbeidsongevallen geconstateerd. Als direct gevolg werd aangegeven dat de Inspectie daardoor meer capaciteit inzet op onderzoek van arbeidsongevallen en minder op preventief risicogestuurd toezicht. Als reden werd een voorlopig verband gelegd met de economische ontwikkeling en werd een nadere analyse over het gehele jaar 2016 toegezegd (zie hoofdstuk 1 van dit jaarverslag).

Over 2016 als geheel is de toename minder extreem dan in het eerste halfjaar. Wel steeg het aantal slachtoffers van arbeidsongevallen in 2016 met 14% ten opzichte van een jaar eerder. Het aantal dodelijke slachtoffers ging naar 70 terwijl het een jaar eerder 51 was. De analyse laat zien dat de economische dynamiek hiervan de meest waarschijnlijke oorzaak is. De hoogste groeicijfers zijn juist in hoogrisico sectoren als industrie, bouw, handel en afvalbeheer. De som van een grotere risicopopulatie, meer tijdsdruk en onvoldoende snelle beschikbaarheid van de juiste vakmensen is een aannemelijke verklaring.

Bijzondere aandacht in de analyse van arbeidsongevallen is er voor de vraag of de risico's bij uitstek betrekking hebben op bepaalde (kwetsbare) groepen. De analyse in dit jaarverslag bevestigt dat uitzendkrachten een twee keer zo hoge kans op een ongeval hebben als werknemers die rechtstreeks in dienst zijn bij een werkgever. Dit was uit eerder onderzoek ook gebleken. Op grond van de beschikbare data kon worden bevestigd noch ontkend dat zzp'ers een hoger risico lopen.

Per saldo was er een toename tot ruim 2.500 ongevallen die werden onderzocht, waar dit voorheen onder de 2.400 lag. In 60% van de ruim 2.500 gevallen vond handhaving plaats op het niet naleven van de Arbeidsomstandighedenwet.

Deze handhaving blijkt zeer effectief. Veel bedrijven passen hun gedrag aan: het ongeval 'bewijst' immers de noodzaak. Bij herinspectie is een 6% lager percentage herhaalovertradingen dan bij bedrijven waar geen ongeval is geweest.

De ervaringen uit de ongevalsonderzoeken worden benut bij het vormgeven van de preventieve, risicogestuurde programma's. Op die manier hebben ook andere bedrijven waar ongevallen kunnen plaatsvinden baat bij de opgedane lessen. Het stelt hen in staat om ook voor hun eigen medewerkers de werkomgeving veiliger en gezonder te maken.

Focus op onderbetaling

In de bijstelling van het jaarplan 2016 is beschreven dat de Inspectie haar werkwijze heeft aangepast. Dit doet zij door bij de arbeidsmarkt wetgeving de primaire focus te leggen op de vraag of er mogelijk sprake is van onderbetaling volgens de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML). Naleving van de Arbeidstijdenwet (ATW) en de Wet arbeid vreemdelingen (Wav) wordt daarbij meegenomen. Dit betekent een intensievere werkwijze voor zowel het bedrijf als de inspectie, aangezien in veel gevallen boekenonderzoek plaatsvindt en financiële gegevens moeten worden overlegd.

De eerste resultaten van deze nieuwe werkwijze zijn volgens verwachting: minder en intensievere zaken (een kleine 3.000 zaken, circa 25% minder dan zonder de nieuwe aanpak) en meer handhaving (ruim 40% ten opzichte van eerder ruim 20%). Er worden meer overtredingen van de WML geconstateerd. Veel van de onderzochte bedrijven hebben daarbij geen adequate registratie van arbeidstijden.

Om de naleving te verbeteren, ondersteunt de Inspectie werkgevers en werknemers met de zelfinspectietool 'Eerlijk werken', waarmee ze zelf kunnen controleren of zij aan de wettelijke regels voldoen.

Bedrijven met gevaarlijke stoffen

Vanwege de grote maatschappelijke aandacht voor de (langjarige) gevolgen van het gebruik van gevaarlijke stoffen door bedrijven (zoals bij Lycra en Teflon door DuPont) vindt diepgaander onderzoek plaats om hieruit lessen te trekken. Dit wordt in 2017 afgerond.

¹ Tweede Kamer, 2016-2017, 34 550-XV, nr. 5.

Het programma Bedrijven met gevaarlijke stoffen omvat – naast een grote groep bedrijven met beperkte hoeveelheden gevaarlijke stoffen – een specifieke groep die valt onder het Besluit risico's zware ongevallen (Brzo 2015). Een belangrijke verschuiving van werkzaamheden die in de bijstelling van het jaarplan is benoemd, heeft zich het hele jaar voorgedaan. Het betreft de gevolgen van het in werking treden van het Brzo 2015 en de regeling op grond daarvan, de RRZO. Zoals aangegeven in de aanpassingsbrief van het jaarplan heeft een groot aantal bedrijven in 2016 om een beoordeling van volledige veiligheidsrapporten gevraagd. Dit betekent concreet dat het aantal gerealiseerde inspecties en (veiligheids)onderzoeken ruim 25% hoger lag dan bij jaarplan werd voorzien.

Programmering

De decentralisaties in het sociaal domein komen – na de transitiefase – nu meer in het stadium van de transformatie. Zoals in de bijstelling verwoord, gaf tussentijdse evaluatie aanleiding de programmering daarop aan te passen. Deze aanpassingen zijn doorgevoerd na de bijstelling van het jaarplan. In plaats van voorheen 3 programma's op het vlak van werk en inkomen, is er in 2017 nu 1 programma: Participatie en financiële zelfredzaamheid. Verder houdt de inspectie in het programma Psychosociale arbeidsbelasting en psychische problematiek toezicht op de dienstverlening aan mensen met psychische problematiek in het stelsel van werk en inkomen. Ook draagt de Inspectie met mensen en middelen bij aan het gezamenlijke toezicht STJ/TSD² die onder directe aansturing van de leiding van STJ/TSD werken.

Op grond van de cijfers over 2016 constateert de Inspectie SZW dat haar programmatische aanpak – waarbij zij inzet op een mix van toezicht-instrumenten, opsporingsonderzoeken en communicatiemethoden – werkt. Dit is onder meer af te leiden uit de nalevingspercentages die stijgen in de loop van een programmaperiode en uit de meerjarenrapportages.

- Bij eindgebruikers, zoals schilders, graffiti-verwijderaars, betonrenoveerders en vloercoating-bedrijven is een toename (20%) te zien in het toepassen van een VIB (VeiligheidsInformatieBlad) bij het nemen van beschermingsmaatregelen en het informeren van werknemers over risico's;
- Gecertificeerde asbestbedrijven leefden ook in 2016 de wet- en regelgeving weer beter na. Een trend die

zich sinds 2012 heeft ingezet (van 30% naar circa 70% naleving in 2016);

- Met betrekking tot arbozorg is een bescheiden verbetering in naleving van de kernbepalingen³ te zien. Bij zes van de negen bepalingen is sprake van verbetering.

Resultaten meerjarige aanpak – meerjarenrapportages:

- *Sector afval*
De afgelopen jaren hebben bedrijven in de afvalsector op aandringen van de Inspectie SZW hard gewerkt aan een veilige werkomgeving voor hun werknemers. Daarin is veel verbeterd. Het aantal ongevallen in de sector blijft echter relatief hoog. De arbeidsrisico's in deze sector hebben nog steeds veel aandacht nodig. De Inspectie heeft echter besloten dat na langdurige inspectieaandacht nu andere sectorale prioriteiten voor gaan. Branchepartijen zijn nadrukkelijk aangesproken op hun verantwoordelijkheden met betrekking tot arbeidsveiligheid en gezond werken. Zie de programmarapportage *Sector afval*.
- *Overheidsdiensten*
De afgelopen jaren hebben overheidsdiensten op aandringen van de Inspectie SZW hard gewerkt aan een veilige werkomgeving voor hun werknemers. Daarin is veel verbeterd. Er zijn nieuwe instrumenten en communicatiemiddelen ontwikkeld. Er is ook commitment van de top van de organisaties, wat verbetertrajecten in gang heeft gezet. De meeste overtredingen zijn opgeheven. Waar instellingen de risico's nog onvoldoende aanpakken inspecteert de Inspectie SZW de komende jaren opnieuw. Zie de programmarapportage *Overheidsdiensten*.
- *Zorg en welzijn*
De Inspectie signaleerde dat de aanpak van psychosociale arbeidsbelasting (PSA), agressie en geweld en werkdruk bij veel instellingen nog tekortschoot. Zie de programmarapportage *Zorg en welzijn*. In 2015 en 2016 hebben herinspecties plaatsgevonden op de toen geconstateerde overtredingen. Ruim 80% van de bezochte hoofdvestigingen had maatregelen getroffen. Ook de sector investeert in de aanpak van PSA: brancheorganisaties ondersteunen de instellingen met aangepaste en verder uitgebreide arbo-catalogi om PSA aan te pakken.

³ Kernbepalingen: RI&E en plan van aanpak, arbeidsongevallenregistratie, contact met arbodienst/-deskundige, ziekteverzuimbeleid, bedrijfshulpverlening, preventied medewerker, overleg met werknemers over arbobeleid, voorlichting, onderricht en toezicht.

² Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal Domein.

Opvallende resultaten uit toezichtprogramma's 2016

Internationale samenwerking: aanpak arbeidsuitbuiting krijgt vorm

In 2016 hebben 21 Europese landen tijdens een actieweek gezamenlijk misstanden en arbeidsuitbuiting aangepakt in het internationale wegtransport. Daarbij werden in Europa 275 (mogelijke) slachtoffers van arbeidsuitbuiting opgemerkt en volgde buiten Nederland de arrestatie van in totaal 47 verdachten. Door de kennisuitwisseling is er voor opsporingsorganisaties meer inzicht ontstaan in de netwerken die mogelijk zijn op het terrein van arbeidsuitbuiting. Zie ook resultaten bij par. 2.1.1 Arbeidsuitbuiting.

Notoire overtreders: oneerlijk werk hardnekkiger dan onveilig werken

Stelselmatige overtreders worden niet losgelaten voor zij de naleving op orde hebben.

Bij herinspecties van bedrijven die eerder op het terrein van eerlijk werk (WML, Wav, ATW) de wet niet naleefden, constateerde de Inspectie bij 44% opnieuw overtredingen. Deze bedrijven blijven onder verscherpte aandacht en krijgen te maken met oplopende sancties.

De Inspectie herinspecteerde ook op eerdere overtredingen van de Arbowet. In vergelijking tot 'eerlijk' werk passen bedrijven hun gedrag op het terrein van veilig werk blijkbaar veel vaker aan. Bij herinspecties van arbeidsomstandigheden bleek 87% van de eerder geconstateerde overtredingen opgeheven. 1/3 deel van de 79 werkgevers die twee maal eerder de Arbowet overtraden bleven ook daarna nog volharden en zijn – of worden – met nog zwaardere maatregelen aangepakt of met inzet van het strafrecht.

De Inspectie pakt – waar mogelijk – ook de personen aan die achter (malafide) bedrijven zitten. In 2016 betrof dat in totaal 11 personen. Bij faillissement van malafide bedrijven wordt nagegaan of dat leidt tot her- en doorstarters die ook in de toekomst aandacht en aanpak verdienen.

Schijnconstructies blootgelegd en aangepakt

De Inspectie pakte schijnconstructies aan waarmee overtredingen van arbeidswetten worden verhuld of vormen van fraude verdoezeld. In de zogenoemde 24-uurs zorg 'woonden' bijvoorbeeld werknemers in bij zorgbehoevende cliënten en waren zij nagenoeg continu aan het werk. Het aantal uitbetaalde uren lag echter veel lager. Een ander voorbeeld betreft werknemers die aanmonsterden als zeeman, maar feitelijk onderhouds- en renovatiewerk verrichtten.

Op deze manier wilde de werkgever de verplichte tewerkstellingsvergunning ontlopen. Schijnconstructies kunnen op een of enkele werknemers betrekking hebben, maar het kan ook gaan om veel meer werknemers. Bij de 'zeelieden' ging het om ruim 120 personen.

Schoonmaak: Fastfoodketens nemen meer verantwoordelijkheid

De Inspectie heeft fastfoodketens in hun rol van opdrachtgever/inlener van schoonmaakbedrijven aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Uit controles bij de betreffende schoonmaakorganisaties constateerde de Inspectie veel overtredingen. De fastfoodbedrijven hebben hun verantwoordelijkheid genomen: de schoonmaak is in eigen beheer genomen of er wordt voortaan alleen nog gewerkt met gecertificeerde schoonmaakbedrijven.

Brancheorganisaties in de schoonmaak royeerden leden bij gebleken misstanden. Diverse schoonmaakorganisaties hebben hun werkzaamheden gestaakt.

Transport: Samen met collega-diensten oneerlijke concurrente aanpakken

In het toezicht op het wegtransport werkt de Inspectie SZW samen met de ILT, politie, Douane en de NVWA. Vanwege de complexe situaties (opdrachtgevers en werkgevers uit diverse EU-landen, chauffeurs uit meerdere landen van de EU of daarbuiten) is alleen gezamenlijke inzet effectief om verschillende misstanden en vormen van oneerlijke concurrentie in het transport aan te pakken. Bij 60% van de onderzochte bedrijven zijn overtredingen aangetroffen. Voor 49 bedrijven is bij de vergunningverlener NIWO (Nationale en Internationale Wegvervoer Organisatie) een verzoek gedaan om de vergunningen in te trekken.

Brancheorganisaties ontwikkelden een keurmerk (PayChecked) waarmee opdrachtgevers, vervoerders en werknemers meer zekerheid hebben over de naleving van arbeidswetgeving.

Horeca en detailhandel: 'gestaakte' ondernemers in beeld gehouden

In de sector Horeca en detailhandel heeft de Inspectie haar aanpak van notoire overtreders van de arbeidswetten uitgebreid met een onderzoek naar gestaakte ondernemingen, waarbij ondernemers onder een andere naam hun werkzaamheden feitelijk voortzetten. De overtreders zijn hinderlijk gevolgd, totdat deze hun (illegale) werkzaamheden staakten. In samenwerking met gemeenten is bereikt dat 96 van dergelijke ondernemingen zijn gestopt met hun werkzaamheden.

Arbozorg als structureel onderdeel van het bedrijfsbeleid

Analyse van eigen onderzoeksdata leert dat het in 2016 beter ging met de naleving van de systeembepalingen uit de Arboret. Met name het regelmatig voeren van overleg over arborebeleid met de werknemers, de aanwezigheid van bedrijfshulpverlening en de aanwezigheid van een preventiemedewerker scoren duidelijk en significant beter dan in 2014. De licht neergaande trend van de laatste jaren in de naleving van de systeembepalingen lijkt daarmee tot stilstand gekomen.

Blootstelling aan gevaarlijke stoffen: beter gebruik van beschikbare kennis

In de sector aardolie, farmacie, chemie, kunststoffen en rubberindustrie (AFCKR) namen 100 van de 130 geïnspecteerde bedrijven extra maatregelen tegen het risico op blootstelling aan gevaarlijke stoffen. De Inspectie bevorderde daarbij ook het beter gebruiken van veiligheidsinformatiebladen (VIB'en). Met name de samenwerking met de Koninklijke Vereniging Federatie van Ondernemers in het Schilders-, Afwerkings- en Glaszetbedrijf (FOSAG) leidde in 2016 tot actiever gebruik van de VIB'en door schilders.

Psychosociale arbeidsbelasting

Psychosociale arbeidsbelasting is een van de belangrijkste oorzaken van arbeidsuitval. De Inspectie zet een breed scala van interventiemethodieken in om het bewustzijn over die problematiek te vergroten. Ter stimulering heeft de Inspectie in 2016 op internet de zelfinspectietool 'Werkdruk en ongewenst gedrag' gepubliceerd. Het A&O fonds voor het hoger beroeps- onderwijs promootte in 2016 deze zelfinspectietool en ontwikkelde voorlichtingsmateriaal voor het hoger beroeps- onderwijs.

In de zorg constateerde de Inspectie dat naar aanleiding van eerdere inspecties 90% van die instellingen maatregelen had getroffen om het risico op PSA terug te dringen. De sector investeert in de aanpak van PSA door aanpassing en uitbreiding van de arbocatalogi.

De Inspectie SZW heeft nieuwe toetreders in de zorg voorgelicht over arbozorg en over het beschikken over een Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E). Ook werd aangekondigd dat er mogelijk inspecties zouden plaatsvinden. Gebleken is dat nieuwkomers aan de slag zijn gegaan. Van de daadwerkelijk geïnspecteerde instellingen had 65% een RI&E en een plan van aanpak met aandacht voor werkdruk, fysieke belasting en aanpak van agressie en geweld.

Arbeidsdiscriminatie: bewustzijn en maatregelen bevorderd

Sinds 2015 heeft de Inspectie SZW – op verzoek van de Tweede Kamer – een team ingericht om discriminatie op de werkvloer tegen te gaan. Naast inspecties zette de Inspectie ook in op communicatie en samenwerking met branches. In de zelfinspectietool 'Werkdruk en ongewenst gedrag' wordt aandacht besteed aan discriminatie. Tijdens inspecties is gebleken dat bedrijven deze tool inderdaad benutten en aangaven welke maatregelen zij zouden gaan treffen. Branches hebben de Inspectie benaderd om te bespreken hoe zij hun leden beter kunnen faciliteren.

Certificatie: bevindingen leiden tot acties

In 2016 keek de Inspectie onder andere naar de naleving van de eisen door certificaathouders voor duikarbeid. De Inspectie VenJ ondersteunde dit toezicht met een aansporing aan alle brandweerkorpsen om de juiste maatregelen te nemen. De Stichting Werken onder Overdruk (SWOD) gebruikte de resultaten voor verbeteracties richting certificaathouders.

Het toezicht van de Inspectie op certificatie van veiligheidsschoenen heeft die deelmarkt er toe gebracht om voortaan orthopedische veiligheidsschoenen conform de Europese producteisen voor veiligheid te produceren en op de markt te brengen.

Kwetsbare jongeren lopen het risico uit beeld te geraken

De Inspectie constateert dat gemeenten bij de ondersteuning van jongeren met een arbeidsbeperking steeds beter samenwerken met scholen, maar dat bepaalde groepen jongeren het risico lopen uit beeld te raken. Ook blijkt dat gemeenten niet altijd de ondersteuning bieden die de jongeren nodig hebben om aan het werk te komen. De staatssecretaris van SZW zet zich zeer nadrukkelijk in voor deze groep en organiseerde onder meer over de uitkomsten een bijeenkomst met het ministerie van OCW en de wethouders van 35 gemeenten.

1 Arbeidsongevallen

1.1 Inleiding

De Inspectie SZW heeft in 2016 flink meer onderzoeken uitgevoerd naar arbeidsongevallen. De daarmee gepaard gaande inspectiecapaciteit is eveneens fors toegenomen ten opzichte van het jaar daarvoor. In 2016 steeg het aantal ongevals­onderzoeken naar **dodelijke** ongevallen met 13% ten opzichte van 2015. Vooral in de eerste zes maanden van 2016 nam het aantal onderzoeken naar **dodelijke** ongevallen alarmerend toe: 56% meer ten opzichte van het eerste halfjaar van 2015. De toename van het aantal ongevals­onderzoeken heeft geleid tot bijstelling van het jaarplan 2016. De minister van SZW heeft de Tweede Kamer geïnformeerd over deze ontwikkeling⁴. Er is een voorlopig beeld geschetst van de mogelijke samenhang tussen het toenemende aantal meldings­plichtige arbeidsongevallen en het economisch herstel in Nederland. De Tweede Kamer werd toegezegd deze toename te onderzoeken zodra meer data over 2015 en 2016 beschikbaar zouden zijn en daarover te rapporteren in dit jaarverslag.

Het meerjarig en internationaal perspectief op arbeidsongevallen geeft in grote lijnen het volgende beeld. Nederland kende decennialang een daling als gevolg van technologische ontwikkeling (veiligere machines), het invoeren van de arbozorg­verplichtingen (Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E), plan van aanpak, aanstellen deskundigen) en de aandacht voor ergonomie en fysieke belasting. Eind vorige eeuw zette een stabilisatie in en tijdens de crisisjaren een lichte daling. In 2015 werd een lichte – en vooral in de eerste helft van 2016 een flinke – toename geconstateerd van het aantal in onderzoek genomen ongevalsmeldingen.⁵ In het vervolg van deze tekst wordt de stijging van de afgelopen twee jaar geanalyseerd.

⁴ TK, 2016-2017, 45550 XV, nr 5).

⁵ De door de Inspectie SZW waargenomen trend in het aantal arbeidsongevallen wijkt af van de trend die op basis van de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) 2016 door het CBS en TNO wordt gesignaleerd. Uit de NEA, waarin werknemers zelf rapporteren over ongevallen die tot minimaal één dag verzuim hebben geleid, blijkt dat de kans op een ongeval met verzuim in 2016 vrijwel gelijk gebleven is aan 2015 (en lager is dan in 2014). De Inspectie onderzoekt alleen ongevallen die leiden tot de dood, ziekenhuisopname of blijvend letsel. Beide bronnen kennen dus een ander uitgangspunt.

De Arbobalans 2016⁶, die in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is opgesteld, toont hoe de kans op ongevallen van Nederlandse werknemers zich verhoudt tot die in Europa. Nederland ligt met bijna 1.400 ongevallen per 100.000 werknemers (1,4% van alle werknemers) onder het gemiddelde van 1.600 ongevallen in de EU. Het aantal dodelijke ongevallen was in Nederland in 2014 het laagst van alle EU-landen. In de EU zijn er gemiddeld 2,2 dodelijke ongevallen, in Nederland vindt 1,0 dodelijke ongeval per 100.000 werknemers plaats. (Bovenstaande cijfers zijn gecorrigeerd voor verschillen in de structuur van de economieën van de verschillende landen.)

1.2 Wettelijk kader en procesgang meldingen arbeidsongevallen

Artikel 1 van de Arbeidsomstandighedenwet definieert een arbeidsongeval als: *'een aan een werknemer⁷ in verband met het verrichten van arbeid overkomen ongewilde, plotselinge gebeurtenis, die schade aan de gezondheid tot vrijwel onmiddellijk gevolg heeft gehad en heeft geleid tot ziekteverzuim, of de dood tot vrijwel onmiddellijk gevolg heeft gehad.'*

Arbidsongevallen die hebben geleid tot de dood, blijvend letsel of ziekenhuisopname (artikel 9, eerste lid van de Arbowet) moeten worden gemeld bij de Inspectie SZW. Dit geldt niet voor uitsluitend een poliklinische behandeling in het ziekenhuis. De Inspectie SZW onderzoekt de meldings­plichtige arbeidsongevallen. Soms onderzoekt de Inspectie SZW arbeidsongevallen op basis van artikel 10 van de Arbowet (gevaar voor derden).

In 2016 ontving de Inspectie 3.785 ongevalsmeldingen. Ruim 67% daarvan (2.547) heeft de Inspectie onderzocht. Dit leidde doorgaans tot een bezoek aan de ongevallocatie. 187 ongevallen hebben niet geleid tot een bedrijfsbezoek, meestal omdat het niet verplicht was om deze ongevallen te melden bij de Inspectie SZW.

⁶ TNO (2016): Arbobalans 2016; Kwaliteit van de arbeid, effecten en maatregelen in Nederland.

⁷ Een zelfstandige (art.1 lid 3 onder k AW) die onder gezag werkt (art. 1 lid 2 AW) geldt ook als een werknemer. Mogelijk blijft een groot deel van de arbeidsongevallen met zelfstandigen buiten het blikveld van de Inspectie SZW.

Vershoven vloerplaat

Het slachtoffer, een medewerker van een installatiebedrijf, werkte in een bedrijfspan in aanbouw. Hij gebruikte een hoogwerker om op hoogte te werken. Tijdens het verplaatsen van de machine, verschoof een vloerplaat en kantelde de hoogwerker. Het slachtoffer werd uit de hoogwerker gelanceerd en overleed aan de gevolgen van de val. De vloerplaat kon verschuiven doordat een uitsparing voor andere werkzaamheden niet was opgevuld. Dit risico was niet onderkend, waardoor er ook geen maatregelen waren genomen om het schuiven van vloerplaten te voorkomen.

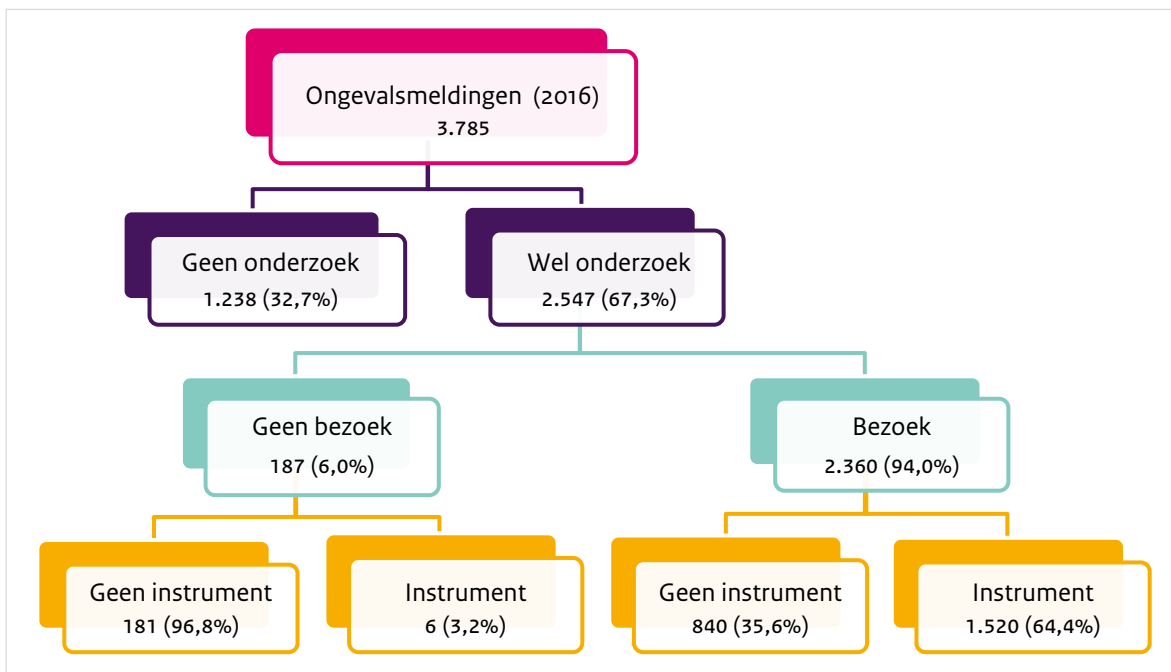
Het slachtoffer was ingeleend om montagewerk te doen, maar had geen ervaring met de werkzaamheden die hij voorafgaand aan het ongeval verrichtte. De uitlener wist niet wat voor werk het slachtoffer zou uitvoeren: 'Wij hadden puur handjes geleverd' (uurloonwerkzaamheden). Ter plekke kreeg het slachtoffer uitleg over de werking van de hoogwerker van een andere ingeleende kracht.

De Inspectie wil bij meldingsplichtige ongevallen snel ter plaatse zijn. Daarom informeert de meldkamer de inspecteur ook als er getwijfeld wordt aan de meldingsplichtigheid van het ongeval. Bij ruim 64% van de bedrijfsbezoeken zette de inspecteur een of meerdere handhavingsinstrumenten in.

1.3 Representativiteit van de ongevalcijfers van de Inspectie SZW

Niet alle meldingsplichtige arbeidsongevallen worden daadwerkelijk gemeld. De Inspectie SZW is niet op de hoogte gesteld van circa 30% tot ruim 50%⁸ van deze ongevallen. Uit het onderzoek 'Arbo in bedrijf 2016' blijkt dat bijna 5% van de bedrijven waar de afgelopen drie jaar een arbeidsongeval heeft plaatsgevonden, niet op de hoogte is van de meldingsplicht.

Bij de bedrijven waar zich de afgelopen drie jaar een meldingsplichtig ongeval heeft voorgedaan, heeft 30% van de werkgevers dat niet gemeld. 68% heeft dat wel gedaan en 2% van de werkgevers weet niet of het arbeidsongeval is gemeld.

Figuur 1 Schematische weergave procesgang van meldingen van arbeidsongevallen die in 2016 zijn binnengekomen bij de Inspectie SZW

⁸ Inspectie SZW (2015): Memo 'Ondermelding arbeidsongevallen' en 'Arbo in Bedrijf 2016'.

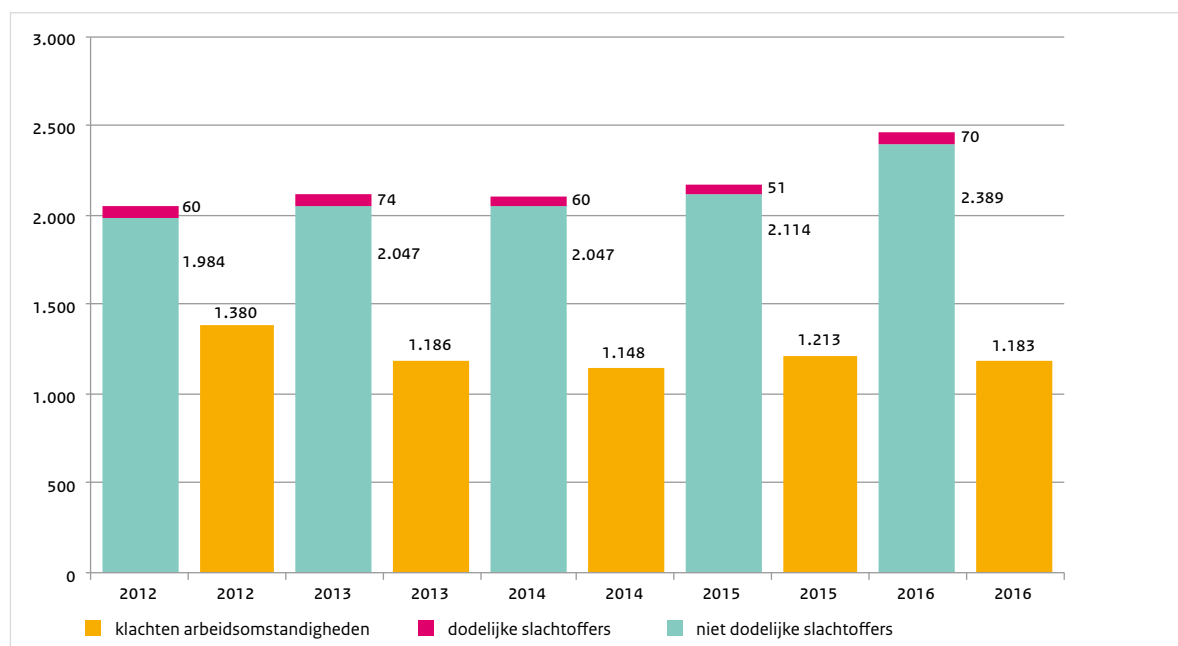
Ook het toenemende aantal zelfstandig ondernemers kan ertoe leiden dat de cijfers van de Inspectie SZW over ernstige ongevallen minder representatief zijn. Dat komt omdat de Arboret uitgaat van de term werknemer. Alleen zelfstandigen die werken onder gezag⁹ worden als werknemer aangemerkt. Dit neemt niet weg dat er uit de analyse veel geleerd kan worden over aard en omvang van ernstige arbeidsongevallen.

1.4 Aantal (dodelijke) arbeidsongevallen 2016

In 2016 vonden 70 meldingsplichtige arbeidsongevallen plaats met dodelijke afloop. Het onderzoek is niet in al deze gevallen in 2016 afgerond. (Sinds 2016 leidt het functioneel parket de strafrechtelijke onderzoeken naar dodelijke arbeidsongevallen). Omdat ongevalsonderzoeken soms meer dan een jaar in beslag nemen, rapporteert de Inspectie over het aantal afgesloten ongevalsonderzoeken in een jaar.¹⁰ Ook voor de verdere analyse in dit hoofdstuk is uitgegaan van afgesloten ongevalsonderzoeken.

In 2016 sloot de Inspectie 2.450 ongevalsonderzoeken af, 13% meer ten opzichte van 2015. Daarbij werden 2.459 slachtoffers geregistreerd (14% meer ten opzichte van 2015). 70 van deze slachtoffers zijn door het ongeval overleden. In 2015 registreerde de Inspectie 51 dodelijke slachtoffers als gevolg van een arbeidsongeval.¹¹ Gemiddeld werden er in de periode 2012 tot en met 2015 61 dodelijke slachtoffers geregistreerd.

Het relatieve aantal slachtoffers van onderzochte arbeidsongevallen binnen de werkzame beroepsbevolking is met 12% toegenomen: van 26 per 100.000 werkzame personen in 2015 naar 29 per 100.000 werkzame personen in 2016. Het aantal dodelijke slachtoffers per 100.000 werkzame personen steeg van 0,6 naar 0,8. Deze relatieve toename wijst erop dat de groei van de werkzame beroepsbevolking niet de enige verklaring is voor de stijging van het aantal slachtoffers van onderzochte arbeidsongevallen ten opzichte van 2015. In de volgende paragrafen wordt dieper ingegaan op de ongevalscijfers.

Figuur 2 Absoluut aantal slachtoffers van (dodelijke) arbeidsongevallen (afgesloten ongevalsonderzoeken van de Inspectie SZW, 2012-2016) en het aantal afgehandelde klachten over arbeidsomstandigheden

⁹ Een zzp'er werkt onder gezag als hij wordt ingehuurd om een team te versterken, instructies ontvangt over dagelijkse activiteiten en materiaal en arbeidsmiddelen verstrekt krijgt. Hij is dan voor de Arboret gelijk aan de 'gewone' werknemer.

¹⁰ Meer precies: het totaal aantal slachtoffers van ongevallen waarvan het onderzoek is afgesloten in een bepaald jaar en die tot de onderzoeksproductie van de Inspectie SZW van dat jaar behoort. Dit hoeft niet hetzelfde jaar te zijn als het jaar waarin het ongeval heeft plaatsgevonden. Het percentage afgesloten onderzoeken dat betrekking heeft op een ongeval uit een eerder jaar, ligt jaarlijks rond de 30% (berekend sinds 2012).

¹¹ Slachtoffers die zijn overleden als gevolg van een niet werkgerelateerde oorzaak, zijn niet opgenomen in de slachtoffercijfers (het gaat om natuurlijke doodsoorzaken, zoals hartfalen en een epileptische aanval. Ook zelfdoding valt hieronder). Deze screening heeft nog niet plaatsgevonden voor alle slachtoffers van in 2016 gemelde arbeidsongevallen omdat nog niet alle onderzoeken zijn afgerond.

1.5 Risicopopulaties

Hieronder worden kort een aantal sectoren, typen werknemers en leeftijdscategorieën beschreven met een verhoogd risico op een arbeidsongeval.

1.5.1 Sectoren

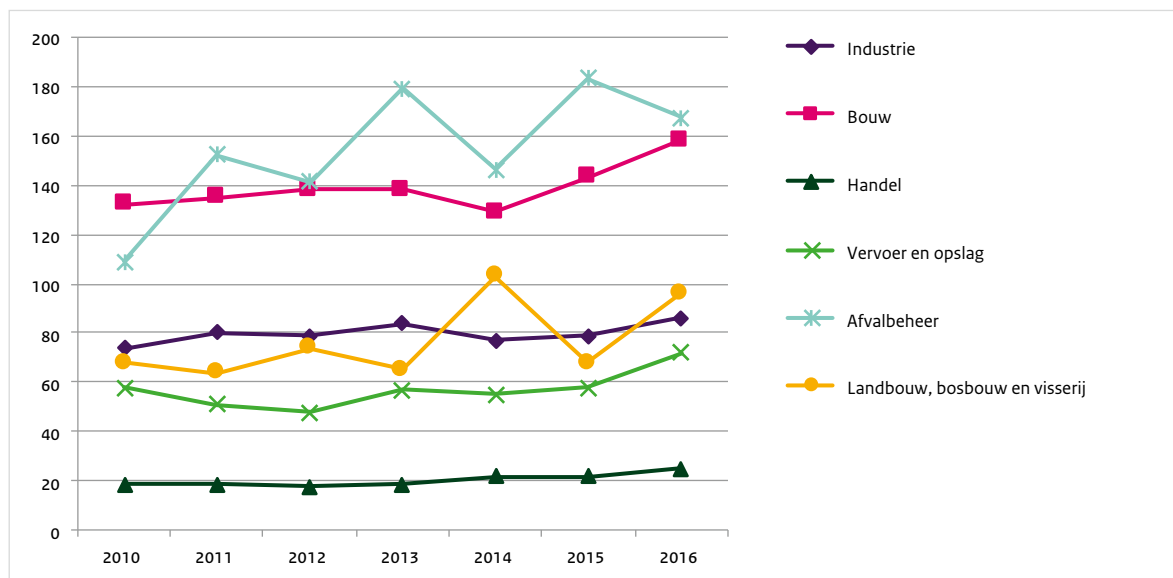
In absolute zin vonden de meeste arbeidsongevallen plaats in de hoofdsectoren industrie (635 = 26%), bouwnijverheid (470 = 19,1%), handel (324 = 13,2%) en vervoer en opslag (261 = 10,6%). Daarin is geen verschuiving ten opzichte van voorgaande jaren opgetreden. In de bouw worden al jaren de meeste dodelijke slachtoffers geregistreerd. In 2016 overleden 16 slachtoffers, in 2015 waren dat er 9, in 2014 20 en in 2013 25. Cijfers kunnen, soms mede door toeval, fors over de jaren fluctueren.

In relatieve zin telde het afvalbeheer¹² de meeste slachtoffers van arbeidsongevallen: 167 per 100.000 banen van werknemers. Op de tweede plaats stond de bouwnijverheid, met 158 slachtoffers per 100.000 banen van werknemers. Figuur 3 toont het verloop van het relatieve aantal slachtoffers in de top zes risicosectoren voor arbeidsongevallen. De bouwsector, die sinds 2014 uit het dal van de economische crisis

klimt, laat een grote relatieve stijging zien van het aantal slachtoffers. In het kader 'De bouw nader bezien' op pagina 20 gaat de Inspectie verder in op de ontwikkelingen binnen de bouwsector.

Omdat het absolute aantal slachtoffers en banen van werknemers in de afvalsector en de sector landbouw, bosbouw en visserij kleiner is dan in de grotere risicosectoren, fluctueert het aantal slachtoffers per 100.000 banen van werknemers in deze sectoren nadrukkelijker door de jaren heen.

Uit de Arbobalans 2016 blijkt dat de relatieve kans op een arbeidsongeval met verzuim het grootst is in de bouw (2,8%), gevolgd door de industrie (2,2%), horeca (2,2%) en vervoer en opslag (2,1%). Deze cijfers zijn gebaseerd op de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden, waarin werknemers ongevallen melden die tot minimaal één dag verzuim hebben geleid. De horeca staat met 13 slachtoffers van een arbeidsongeval per 100.000 banen van werknemers niet in de top zes risicosectoren, maar in deze sector is het relatieve aantal ongevallen wel het sterkst toegenomen ten opzichte van 2015 (8 slachtoffers per 100.000 banen van werknemers, tevens het gemiddelde over de periode 2010 tot en met 2015 in de horeca).

Figuur 3 Ontwikkeling van het aantal slachtoffers per 100.000 werknemers in de top zes risicosectoren.¹³

¹² Inclusief waterleidingbedrijven.

¹³ Zelfstandigen die onder gezag werken zijn werknemer in de zin van artikel 1 van de Arbeidsomstandighedenwet en worden in deze grafiek afgezet tegen het aantal banen van werknemers. Voor recente jaren zijn op sectorniveau nog geen gegevens beschikbaar over het aantal werkzame personen (beroepsbevolking) om te toetsen in hoeverre dit leidt tot vertekening van de trend. Gezien het gelijkblijvend aandeel van zelfstandigen in de slachtoffercijfers van de Inspectie (4%), bij een al jaren toenemend aandeel van zelfstandigen in de beroepsbevolking, is het echter niet aannemelijk dat dit verschil in teller en noemer (wezenlijk) bijdraagt aan de verklaring van de geschetste opgaande trend in de top zes risicosectoren. Zo'n 1 à 2% van de slachtoffers wordt jaarlijks als derde geregistreerd, ook zij worden meegenomen in deze cijfers.

1.5.2 Aard dienstverband en flexibilisering arbeidsmarkt

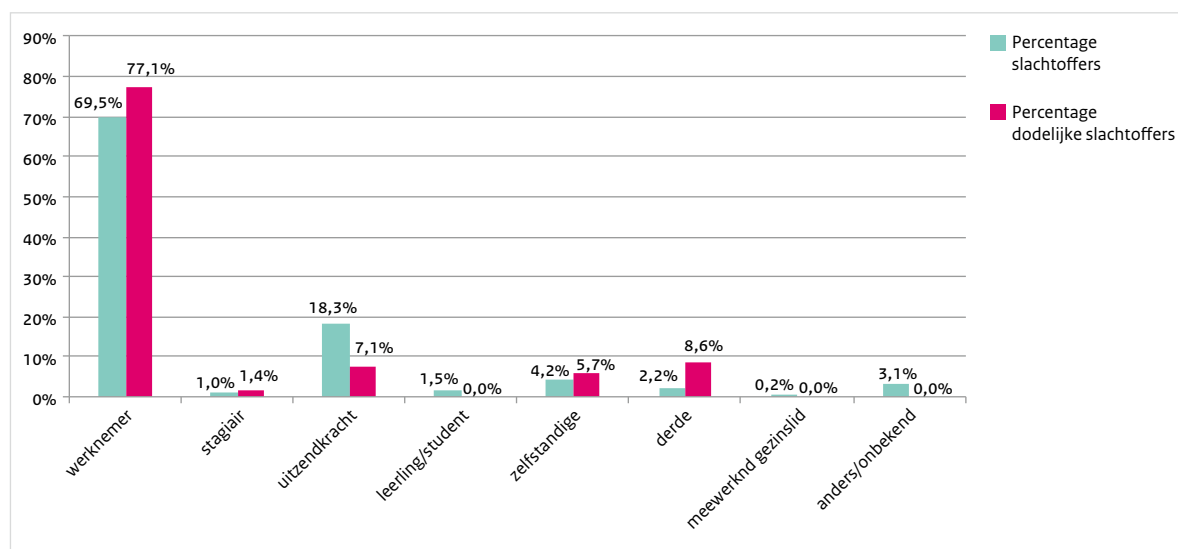
In 2003 had 73% van de werkzame beroepsbevolking een vaste arbeidsrelatie, dat wil zeggen een contract van onbepaalde tijd en een vast aantal uren.¹⁴ Dat aandeel is in 2016 afgenomen tot ruim 61%. Tegelijkertijd is de werkzame beroepsbevolking tussen 2003 en 2016 toegenomen: van een kleine 7,8 miljoen tot 8,4 miljoen.

Dit betekent dat het aantal werknemers met een flexibele arbeidsrelatie (een tijdelijk contract en/of variabele uren) is toegenomen van ruim 1 miljoen in 2003 tot ruim 1,8 miljoen in 2016. Hun aandeel in de totale werkzame beroepsbevolking nam evenredig toe: van 14% in 2003 tot bijna 22% in 2016. Het aandeel zelfstandigen is in deze periode eveneens gegroeid: van bijna 12,8% in 2003 tot 16,7% in 2016. Ook het aandeel oproep-/invalkrachten en uitzendkrachten is gestegen: van 5,7% in 2003 naar 9,7% in 2016.

Evenals voorgaande jaren is zo'n 70% van de slachtoffers van onderzochte arbeidsongevallen werknemer (in tijdelijke of vaste dienst). Daarnaast is een relatief groot percentage van de slachtoffers (18%) als uitzendkracht geregistreerd. Het aandeel uitzendkrachten in de absolute slachtofferaantallen

is geleidelijk gegroeid van 15,3% in 2012 naar 18,3% in 2016. Onderzoek van het RIVM¹⁵ naar trends en ontwikkelingen in ernstige arbeidsongevallen, dat gebruik maakt van inspectiegegevens, laat zien dat uitzendkrachten bijna twee keer zo vaak slachtoffer zijn van dit soort ongevallen als vaste krachten. Dit is na correctie voor onjuiste registratie, leeftijd, sekse en herkomst. Uitzendkrachten zijn daarmee een kwetsbare groep. Volgens de Arbobalans 2016 van TNO is de kans op een arbeidsongeval met verzuim voor uitzendkrachten ongeveer 30% hoger dan voor vaste krachten. Wanneer wordt gecorrigeerd voor persoons- en werkkenmerken blijkt echter dat uitzendkrachten geen significant verhoogd risico hebben op een arbeidsongeval met verzuim. De verschillen in uitkomsten over uitzendkrachten tussen TNO en de Inspectie SZW worden veroorzaakt doordat verschillende typen ongevallen worden gemeten¹⁶.

Het beeld is minder uitgesproken bij zelfstandigen. Zo blijkt uit de Arbobalans dat zelfstandigen in 2015 gemiddeld minder vaak (2,1%) een arbeidsongeval hebben gehad dan werknemers (3%). Het aandeel zelfstandigen in de ongevals cijfers van de Inspectie SZW is stabiel (4%). Het aandeel dodelijke ongevallen, dat de afgelopen drie jaar voor deze groep rond de 12% bedroeg, was lager in 2016: 6%.

Figuur 4 Slachtoffers van arbeidsongevallen naar arbeidsverband (door Inspectie SZW afgesloten ongevalsonderzoeken, 2016)

¹⁴ De cijfers zijn ontleend aan CBS/Statline: 'Werkzame beroepsbevolking; positie in de werkkring'. Zie ook Jonneke Bolhaar, Arne Brouwers & Bas Scheer (2016): 'De flexibele schil van de Nederlandse arbeidsmarkt, een analyse op basis van microdata', CPB achtergronddocument | 17 november 2016.

¹⁵ RIVM (2014): Ernstige arbeidsongevallen 1999-2011; trends en ontwikkelingen.

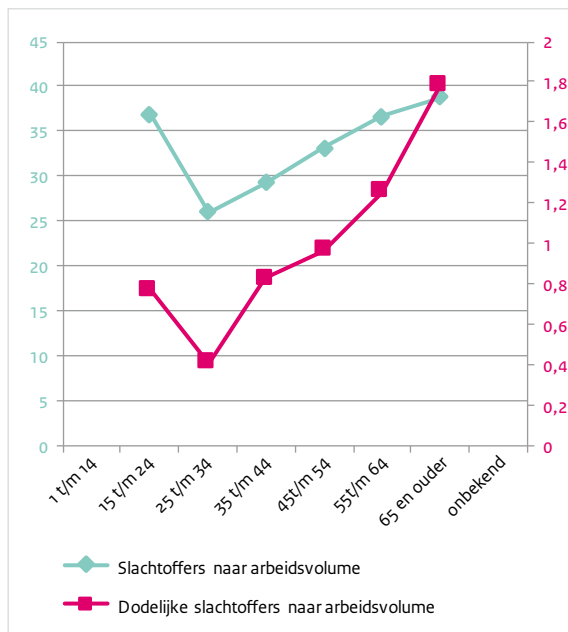
¹⁶ De Arbobalans is onder andere gebaseerd op de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden NEA) 2016, waarin werknemers zelf rapporteren over ongevallen die tot minimaal één dag verzuim hebben geleid. De Inspectie onderzoekt alleen ongevallen die leiden tot de dood, ziekenhuisopname of blijvend letsel. Beide bronnen kennen dus een ander uitgangspunt. Zie ook voetnoot 5 voor het onderscheid tussen NEA en Inspectiegegevens.

De meldingsplicht voor ongevallen geldt alleen voor werknemers. Zelfstandigen die onder gezag werken, zijn werknemer in de zin van artikel 1 van de Arbeidsomstandighedenwet. Maar zelfstandigen die niet onder gezag werken, vallen niet onder de meldingsplicht van de Arbeidsomstandighedenwet. Dit kan verklaren dat ondanks de toename van het aantal zelfstandigen het aantal ongevalsonderzoeken waar zelfstandigen bij betrokken zijn, niet is toegenomen. Verder delen zelfstandigen niet altijd de mening van de Inspectie dat zij feitelijk onder gezag werken. Ook dit kan een reden zijn voor het stabiele aandeel.

1.5.3 Leeftijdscategorieën

Uit de inspectiegegevens blijkt dat de meeste slachtoffers van arbeidsongevallen per 100.000 arbeidsjaren vielen in de leeftijdscategorieën 15-24 jaar en 55 jaar en ouder (49 slachtoffers per 100.000 arbeidsjaren). Dit beeld is gelijk aan dat van voorgaande jaren en komt overeen met de uitkomsten van de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden, zoals weergegeven in de Arbobalans 2016.

Het aantal dodelijke ongevallen per 100.000 arbeidsjaren¹⁷ was het hoogst in de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder: gemiddeld 1,8 dodelijke slachtoffers van arbeidsongevallen per 100.000 arbeidsjaren. In de andere leeftijdscategorieën was de ongevalfrequentie gelijk aan of minder dan 1,3 dodelijke slachtoffers per 100.000 arbeidsjaren. In de leeftijdscategorie 25-34 jaar vonden we de minste dodelijke arbeidsongevallen per 100.000 arbeidsjaren (0,4). Het arbeidsvolume (aantal fte) in de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder is sinds 2009 nagenoeg verdubbeld. Dit zal ook de komende jaren verder groeien als gevolg van de hogere pensioen- en AOW-leeftijd. Door de vergrijzing van de beroepsbevolking zal het aandeel ouderen in de totale beroepsbevolking toenemen.

Figuur 5 Slachtoffers arbeidsongevallen per 100.000 werknemers naar leeftijd

Lossen van pallets

Het slachtoffer, een vrachtwagenchauffeur, hielp een heftruckchauffeur bij het lossen van houten pallets. Er was geen laadperron en de vrachtwagen beschikte niet over een eigen laadklep, maar over openslaande deuren. De vrachtwagen was bovendien dusdanig volgeladen dat de chauffeurs geen pompwagen konden gebruiken om de eerste drie rijen pallets te lossen.

De derde rij pallets kon alleen worden gelost door ze met een heftruck naar de rand van de trailer te slepen. Hierdoor kwam deze stapel iets schuin te staan, en raakten de pallets het dak van de trailer. Om dat te verhelpen en omvallen te voorkomen, ging het slachtoffer vanaf de lepels van de heftruck aan de stapel pallets hangen terwijl de heftruck de pallets naar de rand van de trailer sleepte. Door een draai van de heftruck viel het slachtoffer uit de trailer. Hij kreeg een aantal pallets over zich heen en overleed aan zijn verwondingen.

De werkwijze om aan de pallets te gaan hangen om omvallen te voorkomen, werd volgens een getuige 'normaal' gevonden. De Inspectie heeft een boete opgelegd omdat de werkgever geen (doeltreffende) maatregelen had genomen ter voorkoming van het gevaar getroffen te worden bij het lossen van een vrachtauto.

¹⁷ De ongevalsfrequentie is berekend per 100.000 arbeidsjaren naar leeftijdscategorie voor alleen arbeidsongevallen met werknemers, uitzendkrachten en stagiairs.

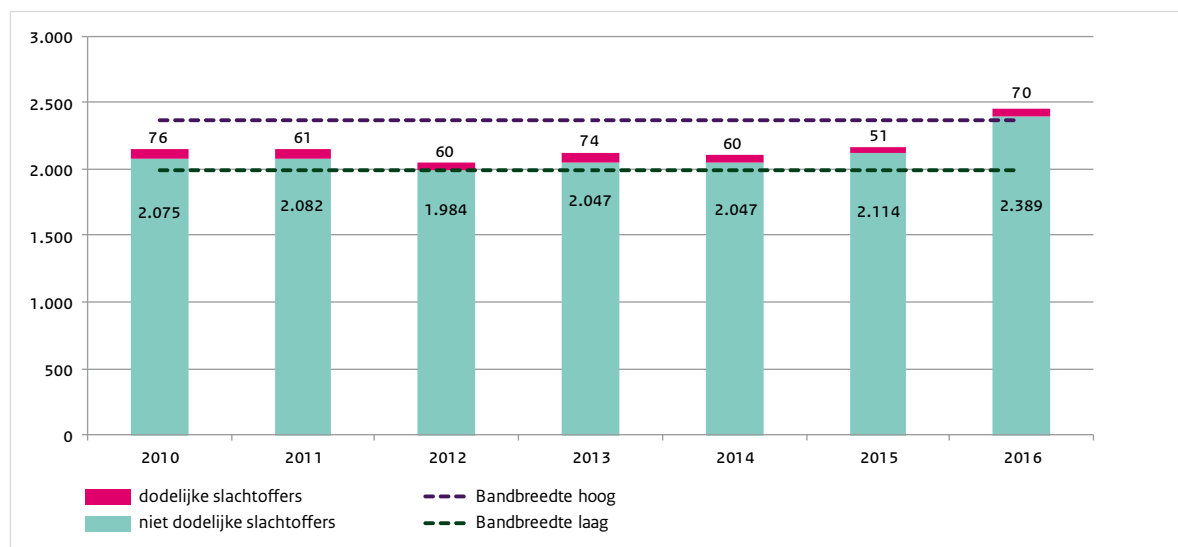
1.6 Economische ontwikkeling

De beperkte literatuur over de invloed van de economische ontwikkeling op het aantal arbeidsongevallen schetst twee lijnen¹⁸:

1. Het directe effect dat optreedt bij fluctuaties in werkgelegenheid, oftewel: hoe meer mensen werken en risico lopen, des te groter het aantal arbeidsongevallen.
2. Het indirecte conjunctuureffect: de beschikbaarheid van tijd (letterlijk, maar bijvoorbeeld ook in de vorm van (over)capaciteit in productieprocessen en beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel) en de beschikbaarheid van geld (investeringsruimte) tijdens hoog- dan wel laagconjunctuur. De beschikbaarheid van tijd en geld zijn twee tegengestelde factoren die de arbeidsveiligheid beïnvloeden en die tevens elk op hun eigen manier met de conjunctuur samenhangen. De beschikbaarheid van geld beweegt cyclisch met de conjunctuur, de beschikbaarheid van tijd anticyclisch. Welke van deze twee factoren de doorslag geeft is niet bekend, maar het is niet uitgesloten dat investeringen in veiligheid teniet worden gedaan door tijdgebrek, bijvoorbeeld in de vorm van een hoge werkdruk of de inzet van onvoldoende gekwalificeerd personeel bij gebrek aan ervaren vakmensen.

Op grond van de economische ontwikkeling in Nederland in de periode 2009 t/m 2016 komt de bandbreedte voor arbeidsongevallen uit op 17% (+8,5% en -8,5%).¹⁹ Ten opzichte van een gemiddeld aantal ongevallen van 2.182 in dezelfde periode, betekent dit dat een bandbreedte van tussen de 1.996 (-8,5%) en 2.367 (+8,5%) arbeidsongevallen gangbaar is op grond van de ontwikkeling van de totale Nederlandse economie. Het aantal arbeidsongevallen in 2016 ligt met 2.459 dus buiten die bandbreedte.

De economische groei²⁰ in vier van de zes grootste risicosectoren bedroeg echter in 2014, 2015 en 2016 vrijwel steeds 1,5 tot 4 keer het groeipercentage van de totale Nederlandse economie. Het gaat hierbij om de bouw, industrie, handel en afvalbeheer. Zo realiseerde de bouwsector in 2015 en 2016 een economische groei van respectievelijk 8,4% en 7,1% tegenover een algehele economische groei van 2% en 2,1%. Dit betekent dat een overschrijding van de algehele economische bandbreedte voor arbeidsongevallen kan worden verklaard uit de sectorale opbouw/samenstelling van de economische activiteit. Een aantal sectoren met hoge risico's groeit momenteel (flink) harder dan gemiddeld en loopt daarbij inmiddels aan tegen de grenzen van de arbeidsmarkt (onvoldoende gekwalificeerde vakmensen).

Figuur 6 Aantallen ernstige arbeidsongevallen en bandbreedte op grond van de algehele conjunctuur

¹⁸ RIGO Research en Advies BV (2012): Trends in ernstige arbeidsongevallen 2001-2009 – een kwantitatieve analyse en RIVM (2014): Ernstige arbeidsongevallen 1999-2011 – trends en ontwikkelingen.

¹⁹ Dit percentage is kort samengevat opgebouwd uit de variatie in het aantal banen van werknemers (direct conjunctuureffect; 3,4%) en de variatie in de conjunctuurindicator van De Nederlandsche Bank die de krimp of groei van de industriële productie uitdrukt (indirect conjunctuureffect; 14,6%). Daarbij is een correctie (1%) toegepast omdat werkgelegenheid met vertraging de economische ontwikkeling volgt en het directe en indirecte conjunctuureffect dus nooit volledig gelijktijdig optreden. Zie bijlage voor de wijze van berekening.

²⁰ De cijfers zijn ontleend aan CBS Statline. Het betreft de toegevoegde waarde van de productie in de betreffende sector.

De bouw nader bezien

De kans op een arbeidsongeval in de bouw is opgelopen van 129 (bij de Inspectie) geregistreerde slachtoffers per 100.000 banen van werknemers in 2014 naar 158 geregistreerde slachtoffers per 100.000 banen van werknemers in 2016. Deze groei vindt vooral plaats in de subsectoren Algemene-, burgerlijke- en utiliteitsbouw en bij Gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw. In de Grond-, weg- en waterbouw daalde het aantal slachtoffers per 100.000 banen van werknemers licht. Dit beeld komt overeen met de omzetontwikkeling van de drie subsectoren in 2016. De omzet van de Algemene-, burgerlijke- en utiliteitsbouw en de Gespecialiseerde bouw nam toe ten opzichte van 2015 met respectievelijk 9% en 7,8%. De omzet van Grond-, weg- en waterbouw nam in 2016 af met 2%.

In de bouw is de tegengestelde werking van de beide indirecte conjunctuureffecten – tijd en geld – momenteel goed zichtbaar: enerzijds groeien productie en omzet door meer opdrachten en hogere tarieven. Anderzijds noemen bouwondernemers in toenemende mate bemensing als belangrijkste knelpunt voor hun bedrijfsactiviteiten.²¹ De instroom van met name jonge vakmensen is ontoereikend voor de productie-groei. Het is aannemelijk dat dit leidt tot hogere werkdruk, langere werktijden, inzet van minder gekwalificeerd c.q. ervaren personeel en uitzendkrachten en daarmee een groter risico op arbeidsongevallen in deze sector.

Een ander – structureel probleem – is dat het aantal bedrijven dat vakmensen opleidt door de crisis snel is afgenomen. De groeiende groep zzp'ers kan daarbij geen opleidingsplekken bieden aan stagiairs en schoolverlaters.²² Overdracht van praktijkkennis en risicobewustzijn staan hiermee onder druk.

Houding ten aanzien van risico's

In 2015 analyseerde de Inspectie de relatie tussen het voldoen aan systeemverplichtingen van de Arbwet en het beheersen van arbeidsrisico's. Deze analyse toonde aan dat het voldoen aan de systeemverplichtingen een goede indicator is om de veiligheidsrisico's daadwerkelijk te beheersen. Uit Arbo in bedrijf (2016) blijkt dat 48% van alle bedrijven in Nederland niet over een Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) beschikte ten tijde van het onderzoek. In de sector bouw geldt dat voor 37% van de bedrijven.

De Inspectie SZW heeft een derde van alle werkgevers zonder RI&E op dit punt (ook gecategoriseerd onder de noemer 'niet willen'. De Inspectie deed dit op grond van de redenen die zij aangaven om geen RI&E uit te voeren. Volgens deze werkgevers zijn de risico's klein, omdat er nooit iets ernstigs is gebeurd. Een deel van de ondernemers gaf aan dat zij andere prioriteiten hebben in de bedrijfsvoering. 'Niet willen' komt het meest voor in de sectoren industrie (47%) en bouwnijverheid (43%). Als er een RI&E aanwezig is, scoort de bouwsector overigens wel hoog op het afdekken van (een deel) van de belangrijke risico's en recente toetsing van de RI&E.

²¹ Panteia (2016), Monitor MKB Bouw & Infra december 2016.

²² Fundeon (2015), rapportage arbeidsmarkt- en onderwijsinformatie 2015.

1.7 Conclusies

- Het aantal afgesloten ongevalsonderzoeken steeg in 2016 met 13% ten opzichte van 2015. Het daarbij geregistreerde aantal slachtoffers steeg met 14%. Van deze slachtoffers zijn er 70 overleden als gevolg van het ongeval. In de periode 2012 tot en met 2015 overleden gemiddeld 61 slachtoffers door een arbeidsongeval. Vanaf 2014 neemt het bij de Inspectie geregistreerde aantal slachtoffers per 100.000 banen van werknemers toe in de sectoren industrie, vervoer en opslag en vooral de bouw. De sector afvalverwerking heeft al jaren het hoogste aantal geregistreerde slachtoffers per 100.000 banen van werknemers. Deze sector is qua omvang relatief klein ten opzichte van de eerdergenoemde sectoren. Het aandeel dodelijke slachtoffers in het totaal aantal dodelijke slachtoffers van alle sectoren, is al jaren lang het hoogst in de bouw.
- Er is een samenhang tussen het aantal geregistreerde arbeidsongevallen en de conjunctuur. Dit wordt bevestigd op grond van de sectorale opbouw van de economie: de economische groei in vier grote risicosectoren is fors groter dan de algehele economische groei. In de bouwsector uit zich dat in een tekort aan personeel bij een oplopende orderportefeuille. Het is aannemelijk dat dit leidt tot hogere werkdruk, langere werktijden, inzet van minder gekwalificeerd personeel en daarmee een groter risico op arbeidsongevallen in deze sector.
- Jongeren van 15 tot 24 jaar en werknemers die ouder zijn dan 55 jaar hebben een verhoogde kans op een arbeidsongeval, met een piek in de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder. Het arbeidsvolume (aantal fte) van deze leeftijdscategorie is sinds 2009 nagenoeg verdubbeld en zal ook de komende jaren verder groeien door de hogere pensioen- en AOW-leeftijd. Ook uitzendkrachten zijn kwetsbaar, omdat er relatief veel ongelukken plaatsvinden in deze groep. Het aantal slachtoffers onder zelfstandigen die bekend zijn bij de Inspectie SZW, is stabiel. Hierbij moet worden aangetekend dat niet alle ongevallen met zelfstandigen meldingsplichtig zijn op grond van de Arbeidsomstandighedenwet.
- Schattingen van het aantal meldingsplichtige arbeidsongevallen dat niet bij de Inspectie is gemeld (zo'n 30% tot ruim 50%) en het toenemende aantal zelfstandige ondernemers in de Nederlandse beroepsbevolking maken dat de gegevens van de Inspectie niet representatief zijn voor alle arbeidsongevallen in Nederland. Het zicht van de Inspectie op werkgerelateerde ongevallen neemt hierdoor mogelijk af.
- De kans dat Nederlandse werknemers een ongeval krijgen is lager dan het EU-gemiddelde. De kans op een dodelijk arbeidsongeval is in Nederland zelfs het laagst van alle EU-landen.

Malafide horeca: gezamenlijke aanpak, beter dossier

Sascha de Wied en haar collega's bij de gemeente Amsterdam hadden de shisha lounge (waterpijpcafé) en twee andere horecazaken van een exploitant al enige tijd in het vizier. Projectleider Malafide Horeca De Wied wilde meer over deze etablissementen weten. Ze besloot de casus te bespreken in de werkgroep horeca van het Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC). In deze werkgroep delen de Amsterdam-Amstelland-gemeenten, Belastingdienst, Douane, Politie, OM en Inspectie SZW informatie over horecagelegenheden. Ook voeren zij gezamenlijke horecacontroles uit. Er bleek inderdaad een en ander aan de hand te zijn.

De Wied: "De Belastingdienst had een boekenonderzoek uitgevoerd en al enkele boetes uitgedeeld. Daarnaast ontvingen we 'zachte informatie' over mogelijke criminele activiteiten. De informatie gaf aanleiding om een onderzoek te doen in het kader van de Wet Bibob, een instrument om misbruik van vergunningen te voorkomen."

Zien wat er gebeurt

Om het geheel nog beter in beeld te krijgen, besloten de partners van de werkgroep Malafide Horeca een gezamenlijke horecacontrole te doen in de shisha lounge. "In samenspraak met de politie stelden we een geschikt tijdstip vast. We hadden verwacht overtredingen aan te treffen en dat gebeurde ook. Zo trof de Inspectie SZW een illegale werknemer aan die werkzaamheden verrichtte. Ook andere partners constateerden overtredingen."

De gezamenlijke interventie en de uitkomsten van het Bibob-onderzoek leverden een solide zaak op, waardoor de gemeente Amsterdam de vergunning kon intrekken. De Inspectie SZW heeft daarbij een grote rol gespeeld. "In je eentje is het vaak lastig om een goed dossier op te bouwen. Het intrekken van een vergunning is vaak een optelsom van overtredingen. Hoe meer er gepleegd zijn, hoe sterker je als overheid in je recht staat. Daarom zijn we erg blij met de samenwerking binnen het RIEC. Ook omdat je aan de inwoners kunt laten zien dat je als één overheid optreedt."

Tot op de bodem uitgezocht

Elke maand brengen de leden van de werkgroep Malafide Horeca nieuwe zaken in. "Opvallend is dat de Inspectie SZW regelmatig overtredingen constateert tijdens dit soort horecabezoeken, die we gemiddeld elke zes weken afleggen. De Inspectie is dus een belangrijke partner voor ons in dit soort interventies. De inspecteurs zijn altijd bereid om met ons op pad te gaan. Ze zoeken de zaak tot op de bodem uit. De kwaliteit van hun rapporten is erg goed. Ook in deze zaak."

2

Resultaten programma's Inspectie SZW

2.1 Eerlijk werk

De Inspectie SZW bestrijdt arbeidsmarktfraude en misstanden op de arbeidsmarkt om onrecht en oneerlijke concurrentie te voorkomen. Iedereen die in Nederland werkt, heeft recht op de arbeidsvoorwaarden volgens de Nederlandse normen. Schijnconstructies, die als doel hebben om wet- en regelgeving te omzeilen om de kosten van arbeid te verlagen, worden aangepakt.

2.1.1 Arbeidsuitbuiting

Problematiek en doelen

De Inspectie SZW beschermt kwetsbare groepen tegen arbeidsuitbuiting. In een risicoanalyse heeft de Inspectie vastgesteld dat er veel risicosectoren en risicogroepen bestaan waarbinnen werkgevers hun werkenden vaak ernstig benadelen. Voorbeelden van risico's zijn schoonmaak, uitzendbureaus, minderjarigen, asielzoekers en verstandelijk beperkten. Dit geeft een urgent gevoel van onrechtvaardigheid. Een gevoel dat wordt versterkt door het feit dat het alternatief – deze criminele werkgevers bestuurlijk aanpakken – niet effectief is. Een criminele werkgever stopt niet door het opleggen van een boete. De Inspectie SZW is in 2016 gestart met een programma om een betere en structurele bijdrage te leveren aan de aanpak van arbeidsuitbuiting in Nederland. Dat gebeurt door risicoprofielen te ontwikkelen en effectievere samenwerking te stimuleren in de strijd tegen arbeidsuitbuiting.

Aanpak

In dit kader is het programma Arbeidsuitbuiting 2017-2019 vastgesteld. Het heeft betrekking op:

- Interventies om kwetsbare groepen effectiever te beschermen tegen arbeidsuitbuiting en ernstige benadeling;
- Invoeren van nieuwe producten en -processen die de wettelijke naleving bevorderen.

Resultaat en effecten

In 2016 heeft de Inspectie SZW 17 onderzoeken naar arbeidsuitbuiting afgerond. Dit houdt in dat de Inspectie de eindprocesverbalen dan wel ontnemingsrapportages bij het Openbaar Ministerie (OM) heeft ingediend. De afdoeningsbesluiten van het OM zijn nog niet bekend. 15 andere onderzoeken lopen nog. Arbeidsuitbuiting is een vorm van moderne slavernij en maakt een grove inbreuk op de menselijke

waardigheid en de lichamelijke en geestelijke integriteit van slachtoffers. De volgende voorbeelden laten dat zien.

- In een wasserij werden 6 medewerkers aangetroffen, waaronder 2 vluchtelingen. Voor alle medewerkers gold dat de uitbetaling van loon achterstallig was. Ook waren de arbeidsomstandigheden slecht. De slachtoffers verbleven tegen betaling dag en nacht in de wasserij, waar de temperatuur regelmatig boven de 30 graden was. De 3 leidinggevenden van de wasserij zijn aangehouden en de administratie is in beslag genomen.
- In een woning en in een winkelruimte werd onderzoek gedaan in het kader van mogelijke uitbuiting van een zwak begaafde man. De vermoedelijke uitbuiting en mishandeling van de zwakbegaafde man heeft ruim 8 jaar lang plaatsgevonden. Hij werd 's avonds opgesloten en moest gedurende 7 dagen per week, 16 uur per dag werken zonder dat daar een vergoeding tegenover stond. Als hij het werk niet goed deed werd hij mishandeld. De man heeft vermoedelijk ook als katvanger een bedrijf, een huis en een aantal voertuigen waar meerdere boetes van het CJIB op open staan op zijn naam gehad. Meerdere personen zijn aangehouden en de administratie is in beslag genomen. Het financiële voordeel dat de verdachten in al die jaren hebben gehad, wordt in kaart gebracht. Hierbij is het uitgangspunt om de financiële situatie terug te brengen naar de situatie zoals die was voordat het strafbare feit werd gepleegd. Het terug te vorderen bedrag is waarschijnlijk honderdduizenden euro's, wat illustreert dat het financieel gewin voor uitbuiting een belangrijke drijfveer is.

Joint Action Day in samenwerking met Europol

Ook in Europees verband is de afgelopen jaren veel aandacht voor arbeidsuitbuiting. De Inspectie SZW organiseerde – samen met de Inspectie van het Verenigd Koninkrijk en Europol – een Joint Action Day (JAD) waaraan 21 Europese landen meededen. De JAD had als doel om misstanden in het internationale transport op te sporen en aan te pakken. De internationale uitwisseling, via Europol leverde daarbij meer inzicht in de netwerken op die er mogelijk zijn op het terrein van arbeidsuitbuiting. De deelnemende landen hebben 2.270 bedrijven, 6.700 mensen en 4.100 voertuigen gecontroleerd. In totaal zijn er 275 (mogelijke) slachtoffers van arbeidsuitbuiting gesignaleerd en zijn 47 verdachten gearresteerd.

De Inspectie SZW heeft in samenwerking met onder andere de politie en ILT op 10 parkeerplaatsen internationale wegtransportchauffeurs gecontroleerd naar aanleiding van signalen van arbeidsuitbuiting. Daarnaast zijn er vermoedens van onderbetaling en te lange werktijden geconstateerd; deze worden nader onderzocht.

Ontwikkeling handhavingperspectief

Bij de start van het programma Arbeidsuitbuiting heeft de Inspectie de handhaving van het hele spectrum van goed werkgeverschap tot arbeidsuitbuiting schematisch weergegeven. De verdeling van bedrijven loopt van goed werkgeverschap tot zodanige misstanden dat sprake is van arbeidsuitbuiting die strafrechtelijk moet worden aangepakt. Aan de basis van de piramide is sprake van goed werkgeverschap zonder onderbetaling en zonder illegaal werk. Aan de top staat de strafrechtelijke aanpak van arbeidsuitbuiting.

De verdeling van bedrijven over de verschillende stadia in de piramide verschilt uiteraard per sector en thema. Van belang is dat de inzet van overheid en maatschappelijke organisaties gericht is op het stimuleren van de beweging naar de onderste laag in de piramide. Voorkomen moet worden dat er een beweging ontstaat waarbij de onderste laag zich door concurrentiedruk genooddaakt zou voelen om naar boven te bewegen.

In dit programma zijn de bestaande handhaving-instrumenten van de Inspectie SZW in beeld en zijn nieuwe handhavingperspectieven geïnventariseerd. Een daarvan is een experimentele aanpak van ernstige benadeling door criminele werkgevers. De aanpak betekent dat criminele werkgevers die werkenden ernstig benadelen worden gestopt door de inzet van

een mix van bestuurlijke en/of strafrechtelijke instrumenten.

Deze aanpak sluit beter aan bij het opzettelijke karakter van de overtreding en wil meer recht doen aan mensen die worden uitgebuit, waarbij het rechtsgevoel ernstig wordt geschonden.

Bewustwording

De Inspectie SZW heeft in 2016 ingezet op betere bewustwording over arbeidsuitbuiting: het is van belang dat mensen die in contact kunnen komen met mogelijke slachtoffers weten hoe zij signalen van uitbuiting kunnen herkennen en waar ze deze kunnen melden. Binnen de Inspectie SZW zijn trainingen op het herkennen van signalen gegeven. Daarnaast heeft de Inspectie bijgedragen aan bewustwordingstrainingen van Stichting FairWork gericht op beleidsmakers, toezichthouders en sociale wijkteams van gemeenten.

Het weigeren van medische zorg aan een slachtoffer van uitbuiting

Het arbeidsongeval gebeurde tijdens het stomen van grond in een kas. In tuinbouwcomplexen worden stukken grond van ongeveer 15 bij 15 meter luchtdicht afgedekt met zeildoek. Daarna wordt er onder druk stoom in geblazen bij een temperatuur van 100 graden Celsius. Door de druk gaat het zeil bol staan. In het midden komt het doek ongeveer 1 meter omhoog. Onder die druk wordt de grond gesteriliseerd om nare ziektes in planten te voorkomen.

Het doek zat in dit geval niet goed vast. Het slachtoffer liep boven over het doek naar de andere kant. Toen hij in het midden stond, scheurde het. Hij kwam in aanraking met een stoomwolk van 200 graden. 60% van zijn lichaam was verbrand. De baas wilde geen arts of ambulance inschakelen. Een collega zette het slachtoffer af bij de spoedeisende hulp en ging er snel vandoor.

Het slachtoffer moest 24 uur per dag en 7 dagen per week klaar staan voor klussen. Hij sloep in de kassen en verbleef illegaal in Nederland.

Een zorgcoördinator vertelde dat ze nog nooit zo'n ernstig geval bij de hand had gehad. Het slachtoffer heeft permanent letsel opgelopen.

De Inspectie heeft – onderleiding van het Functioneel Parket – een strafrechtelijk onderzoek uitgevoerd. De verdachte is aangehouden en de zaak ligt bij de rechtbank.

2.1.2 Schijnconstructies aangepakt en cao-partners ondersteund

Problematiek en doelen schijnconstructies en cao-naleving

Om de aanpak van schijnconstructies te intensiveren (en daarmee slecht werkgeverschap te bestrijden) heeft de Inspectie SZW in opdracht van de minister van SZW het programma Schijnconstructies en cao-naleving ingericht. Dit programma voor de periode van 2014-2018 bestaat uit meerdere onderdelen:

- Aanpak van schijnconstructies;
- Een kennis- en informatieplatform waarin kennis over casuïstiek en verzamelde informatie wordt uitgewisseld tussen de Belastingdienst, UWV, Sociale Verzekeringsbank (SVB), Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en de Inspectie SZW;
- Onderzoek naar het niet-naleven van cao-bepalingen (op verzoek van de sociale partners).

Doel is dat de Inspectie in 2018 beter in staat is om complexe vormen van (schijn)constructies op te sporen en aan te pakken, waarbij mensen in oneerlijke arbeidsomstandigheden werken. De Inspectie kan ook signalen doorgeven over constructies die zij op basis van de huidige wet- en regelgeving zelf niet kan aanpakken.

Verder kan de Inspectie SZW in 2018 sociale partners doelgericht ondersteunen in hun aanpak van het niet naleven van cao's. Dit met als beoogde uitkomst gelijk loon voor gelijk werk op dezelfde werkplek.

Resultaten en effecten

In het afgelopen jaar is beter zicht ontstaan op gebruikte schijnconstructies. Hieronder enkele voorbeelden van aangetroffen en aangepakte schijnconstructies.

Gefingeerde dienstverbanden

De Inspectie SZW heeft bijna 200 onderzoeken uitgevoerd naar gefingeerde dienstverbanden en rapporten met bevindingen opgesteld. Gefingeerde dienstverbanden zijn op papier kloppende dienstverbanden zonder tegenprestatie in de vorm van arbeid. Of waarbij werknemers minder uren werken of een andere beloning krijgen dan in het arbeidscontract staat vermeld. Zo'n dienstverband kan op een gegeven moment worden verzilverd in de vorm van een uitkering, maar kan ook dienen om leningen te verkrijgen, of als garantstelling bij een gezinshereniging en meerdere andere doeleinden. Bij het creëren van deze gefingeerde dienstverbanden spannen de werkgever en de werknemer samen, en

eventueel ook de persoon die op naam van de pseudowerknemer daadwerkelijk de arbeid verricht. Op basis van de rapporten van de Inspectie SZW heeft de IND besluiten genomen over aanvragen voor gezinsvorming/gezinshereniging. Bijna de helft van deze aanvragen zijn afgewezen.

In 2016 is gestart met de voorbereiding van de strafrechtelijke aanpak: werkgevers die een gefingeerd dienstverband afsluiten, plegen valsheid in geschrift. Vanaf het eerste kwartaal van 2017 gaat de Inspectie tegen deze werkgevers proces-verbaal opmaken. Hierdoor moet het duidelijk worden dat deze werkgevers niet ongestraft weggelaten met deze overtredingen.

'Inwonende' zorgverleners

Samen met de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) voerde de Inspectie twee onderzoeken uit naar de zogenoemde 24-uurs zorg. In deze constructie worden werknemers van diverse nationaliteiten – al dan niet via een bemiddelingskantoor – tewerkgesteld bij zorgbehoevende cliënten. De werknemers 'wonen' bij de cliënten in en zijn nagenoeg continu aan het werk. Daarvoor krijgen ze veel minder uren uitbetaald. In deze onderzoeken heeft de Inspectie overtredingen geconstateerd van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML), de Arbeidstijdenwet (ATW) en de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs (Waadi).

Constructie met vennoten

Naar aanleiding van een signaal van een inspecteur over mogelijke schijnconstructies, heeft de Inspectie diverse bakkerijen gecontroleerd. Dit deed zij samen met Justis/TRACK, de IND, de Belastingdienst en de politie. Naar aanleiding hiervan vond nader opsporingsonderzoek plaats naar strafbare feiten en is de gemeente ingelicht over illegale bewoning. Bij één onderneming constateerde de Inspectie een constructie met vennoten die feitelijk onderbetaalde werknemers bleken. Bij meerdere ondernemingen heeft zij overtredingen vastgesteld in verband met illegale arbeid, waarvoor uiteraard boeterapporten zijn opgemaakt.

Schoonmaaktargets

Net als in 2015 heeft de Inspectie SZW diverse onderzoeken uitgevoerd naar onderbetaling in de kamerschoonmaak. Zo heeft een schoonmaakbedrijf op een groot schip de WML overtreden. Dit bedrijf, dat per kamer betaalde, heeft een boete gekregen van ruim € 240.000. Na het onderzoek is deze werkgever overgeschakeld op betaling per uur.

Onterechte aanmonstening als zeelieden

Een aangetroffen constructie met zeelieden op een groot schip werkte als volgt. De werknemers monsterden aan als zeeman, maar verrichtten feitelijk onderhoud- en renovatiewerk op een aangemeerd schip. De werkgever moest hiervoor beschikken over een tewerkstellingsvergunning, die men door pseudo-aanmonstening probeerde te ontlopen. Omdat deze vergunning ontbrak, heeft de Inspectie een boeterapport opgemaakt. Het ging om ruim 120 vreemdelingen. De meeste werknemers waren afkomstig van de Filippijnen. De anderen kwamen uit Kroatië en de Oekraïne.

Werkervaringsplaatsen

De Inspectie verrichtte onderzoek naar mogelijk misbruik van werkervaringsplaatsen. Afgestudeerden kunnen op zo'n werkplek ervaring opdoen en krijgen daar meestal een geringe vergoeding voor. In de praktijk werden de reguliere werkplekken soms vervangen door een werkervaringplek. Een van de bedrijven paste de organisatie al aan tijdens het onderzoek: mensen die eerst op een werkervaringplek werkten, kregen een arbeidsovereenkomst tegen het minimumloon. Sinds oktober 2016 worden zij betaald conform de cao.

Schijn zzp'ers

De Inspectie SZW heeft naar aanleiding van een onderzoek bij een transportbedrijf een signaal gestuurd naar de Belastingdienst. Volgens het bedrijf werkten de chauffeurs als zzp'ers, maar de Inspectie SZW had het vermoeden dat het werknemers waren. De Belastingdienst stelde een onderzoek in. De zzp'ers waren volgens de Belastingdienst inderdaad als werknemer werkzaam bij het transportbedrijf. De Belastingdienst legde het bedrijf een naheffing op voor meerdere jaren van meer dan 1 miljoen euro. Het transportbedrijf kreeg ook een boete van € 50.000.

De voorbeelden illustreren dat schijnconstructies veelvormig zijn. De rode draad is het financiële voordeel dat de opdrachtgever/werkgever incasseert. Dat kan in de orde van grootte van tienduizenden euro's per jaar liggen per individuele werkende voor wie een schijnconstructie wordt toegepast.

In 2016 heeft de Inspectie SZW totaal 42 onderzoeken naar diverse vormen van schijnconstructies uitgevoerd die betrekking hadden op het gedrag van 118 werkgevers. Ook zijn twee zaken strafrechtelijk behandeld naar aanleiding van meldingen.

Communicatie

Doordat er beter zicht ontstaat op constructies, ontstaat ook inzicht in mogelijke preventieve maatregelen voor werkenden en werkgevers. Daarom heeft de Inspectie de bewustwording bij starters op de arbeidsmarkt vergroot. Studenten en afgestudeerden kunnen op de website inspectieszw.nl meer en makkelijk informatie vinden over de wettelijke regels rond stages. Ook kunnen ze een melding doen bij mogelijk misbruik. Werkgevers kunnen informatie vinden op de website zelfinspectie.nl. Ze kunnen er onder meer de voorwaarden voor een stageplaats vinden.

Verder heeft de Inspectie verschillende partijen geïnformeerd over de gevolgen van de inwerking-treding van de Wet aanpak schijnconstructies (WAS). Ook heeft de Inspectie SZW regelmatig gecommuniceerd over inspecties en boetes, zodat werkgevers en opdrachtgevers weten wat de consequenties kunnen zijn als ze de wet overtreden. In 2016 is de zelfinspectietool '[Eerlijk werken](http://Eerlijkwerken.nl)' gelanceerd, waarin enkele thema's van het programma zijn te vinden (zoals werken met buitenlandse arbeidskrachten). Met de zelfinspectie wil de Inspectie werkgevers en opdrachtgevers duidelijk maken aan welke wet- en regelgeving zij zich moeten houden.

Kennis- en Informatieplatform

In 2016 is het Kennis- en Informatieplatform schijnconstructies van start gegaan, met de Belastingdienst, de IND, de SVB, UWV en de Inspectie SZW. Het platform inventariseerde de kennis over schijnconstructies binnen de verschillende diensten en stelde een overzicht op van relevante schijnconstructies. Een aantal van de benoemde schijnconstructies wordt in 2017 verder uitgewerkt.

Ook heeft de Inspectie een gezamenlijk overleg ingesteld met partijen die betrokken zijn bij starters op de arbeidsmarkt, zoals FNV Jong, het ministerie van VWS en (indirect) het ministerie van OCW.

Cao-nalevingsonderzoeken

De Inspectie SZW helpt sociale partners toezicht houden op de naleving van cao-bepalingen. Op grond van artikel 10 van de Wet op het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van collectieve arbeidsovereenkomsten (AVV) kunnen sociale partners de Inspectie SZW vragen een onderzoek in te stellen. Zo'n verzoek kunnen ze ook indienen op grond van artikel 8 van de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs (Waadi). De verzoeken op grond van de Waadi nemen toe.

De Inspectie SZW heeft 36 rapporten opgesteld met bevindingen rond het niet naleven van cao-bepalingen. Het ging om onderzoeken in onder meer de scheepsbouw, transport- en beveiligingsbedrijven en de uitzendsector.

Sociale partners kunnen met het inspectierapport een rechtsvordering instellen tegen het bedrijf om naleving van cao-voorwaarden via de rechter af te dwingen. Soms bereiken de sociale partners al effect door met het rapport in de hand in gesprek te gaan met de betreffende werkgever.

Een goed gesprek met de werkgever

FNV: "We zijn al acht jaar bezig met een scheepswerf in het noorden van het land waar veel Roemenen werken. Ze waren zogenaamd tijdelijk gedetacheerd, maar werken hier vaak al vijf tot tien jaar tegen Roemeense arbeidsvoorwaarden. De werknemers hadden geen arbeidscontracten of loonstrookjes; daardoor konden wij niet genoeg bewijslast opbouwen. Van de Inspectie kregen we een heel interessant rapport. Daarmee konden we in een gesprek met de werf al veel oplossen. Sinds de zomer krijgen de Roemenen nu in Nederland betaald en draagt de scheepswerf hier premies en belastingen voor af. De cao wordt nog niet helemaal toegepast, maar we hebben goede hoop dat we daar met de werkgever uitkomen. De werknemers zijn blij, want ze kunnen naar de dokter. Voorheen hadden ze hier geen ziektekostenverzekering. Dit is ook goed voor andere scheepswerven in de regio. Weer een bedrijf minder dat oneerlijke concurrentie bedrijft."

Samenwerking

De Inspectie werkt ook nauw samen met verschillende partners voor meer gezamenlijk resultaat. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de Belastingdienst, de IND, UWV, Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

Afhankelijk van het doel heeft die samenwerking de vorm van bijvoorbeeld informatie-uitwisseling of het uitvoeren van gezamenlijke onderzoeken. Zo heeft de IND medewerkers gedetacheerd bij de Inspectie SZW voor de aanpak van gefingeerde dienstverbanden. Daarnaast is Justis/TRACK betrokken bij het maken van een netwerkanalyse voor bepaalde onderzoeken.

Naast publieke partijen is ook een groot aantal private partijen in contact met de Inspectie. Bijvoorbeeld brancheverenigingen die een gemeenschappelijk belang hebben bij verhoging van de naleving evenals sociale partners met wie wordt samengewerkt aan de aanpak van schijnconstructies en niet-naleving van cao-bepalingen.

Ook internationaal vindt er samenwerking en informatie uitwisseling plaats. De Inspectie SZW heeft in samenwerking met haar Roemeense collega dienst een Roemeens bedrijf, dat ook personeel in Nederland tewerkstelt, bezocht. Hier zijn administratieve bescheiden opgevraagd voor verder onderzoek. In verband met een onderzoek naar mogelijke onderbetaling in de zorg is een informatieverzoek naar Slowakije gestuurd.

2.1.3 Malafide uitzendbureaus aangepakt en de 'niet-weters' ondersteund

Problematiek en doelen

Een deel van de uitzendbranche houdt zich bezig met malafide praktijken, waardoor er op oneerlijke wijze wordt geconcurrereerd en kwetsbare groepen worden misbruikt. Deze praktijken leiden bovendien tot verdringing op de arbeidsmarkt. Malafide praktijken in de uitzendbranche zijn een voortdurend zorgpunt, vanwege de grote financiële belangen die ermee zijn gemoeid en de vluchtigheid van het ondernemerschap in een deel van de bedrijfstak.

De Inspectie SZW:

- stimuleert inleners om niet in zee te gaan met uitzendbureaus die onder de prijs (WML/Cao) werken door werknemers onder te betalen of illegaal personeel te laten werken;
- bevordert deskundigheid over regelgeving, en motiveert inleners en uitzendbureaus de regels na te leven rond eerlijk, veilig en gezond werken;
- pakt malafide praktijken in de sector stevig aan.

Aanpak

Misstanden in de uitzendbranche worden aangepakt met:

- preventieve interventies om welwillenden op het goede pad te houden (denk aan communicatie en versterken keurmerk Stichting Normering Arbeid);
- repressieve optredens tegen notoire overtreders;
- uitoefenen van druk via opdrachtgevers/inleners en bevorderen dat inleners alleen zaken doen met bonafide uitzendbureaus;
- een risicoanalyse en een risicogestuurde aanpak, samen met de Belastingdienst en UWV;

- het waar mogelijk aanpakken van de feitelijk leidinggevende van een malafide bedrijf zodat diens werkwijze ook echt stopt;
- interventies in samenwerking met buitenlandse toezichthouders om grensoverschrijdende problematiek aan te pakken;
- opsporingsonderzoeken naar strafrechtelijke overtredingen onder leiding van het Openbaar Ministerie.

De Belastingdienst, UWV en de Inspectie SZW werken samen in het interventieteam Aanpak Malafide Uitzendbureaus (AMU). Ook werkt de Inspectie samen met private partijen in de sector, zoals de Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten (SNCU), de Stichting Normering Arbeid (SNA) en de brancheorganisaties Algemene Bond Uitzendondernemingen (ABU) en de Nederlandse Bond Van Bemiddelings- en Uitzendondernemingen (NBBU). De Inspectie wisselt met deze private partijen informatie uit binnen de wettelijke kaders, zodat zij kunnen nagaan of ondernemingen terecht het SNA-keurmerk voeren of de cao naleven.

Resultaten en effecten

Informatie SNA-register

De SNA helpt de Inspectie SZW en de Belastingdienst bij hun gezamenlijke risicoanalyse door in 2016 de namen van 465 uitgeschreven bedrijven door te geven. Naast deze bukmelding ontving de Inspectie ook zes incidentele meldingen van de SNA. Deze hebben veelal geleid tot een onderzoek door de Inspectie SZW. De samenwerking met de SNA helpt het gezamenlijk inzicht op dit deel van de arbeidsmarkt te vergroten.

Positieve aanpassing van gedrag

De Inspectie SZW constateerde bij een bedrijf meerdere overtredingen van de Arbeidstijdenwet. Het hoofdkantoor van dit bedrijf heeft hierna intern actie ondernomen en een brief gestuurd naar alle vestigingen over de naleving van de Arbeidstijdenwet. De brief geeft helder zicht op de redenen voor de gedragsverandering die het bedrijf zelf wenselijk acht. Er stond duidelijk aangegeven op welke punten de Inspectie SZW overtredingen had geconstateerd en hoe de wetgeving in elkaar zit. De werkgever onderstreepte daarbij het belang van de financiën én het belang van goed werkgeverschap.

Ook de Poolse arbeidsinspectie kreeg periodiek inzicht in uitgeschreven uitzendbureaus die in Polen zijn gevestigd. Dit heeft geleid tot een onderzoek van

de Poolse inspectie naar een aantal van deze bedrijven die niet meer aan de norm voldeden. Een uitzendbureau is beboet vanwege het niet voldoen aan de juiste beloning. Bij een ander uitzendbureau liep al een onderzoek.

De samenwerking met de Inspectie SZW helpt de SNA om te controleren of bedrijven terecht het SNA-keurmerk voeren. Op basis van de informatie van de Inspectie kan de SNA gericht de boetebeschikkingen en -rapporten op laten vragen bij een bedrijf en nader onderzoek laten doen om vast te stellen of het bedrijf nog voldoet aan het SNA-keurmerk.

Informatie voor de SNCU

Daar waar het beloningen betreft, gaat de Inspectie SZW alleen over het wettelijk minimumloon. Het is daarom belangrijk om samen te werken met partijen die over de cao-naleving gaan, zoals de SNCU (Stichting Naleving Cao voor Uitzendkrachten). De meldingen van de Inspectie SZW over mogelijke onderbetaling stelde de SNCU in staat te onderzoeken of cao's werden nageleefd. De SNCU rapporteert hierover in haar jaarbericht.

Samenwerking

Naar aanleiding van informatie uit strafrechtelijke onderzoeken in AMU-verband stelde bijvoorbeeld UWV onderzoeken in en legde bij uitkeringen navorderingen op. Uiteraard wordt dergelijke informatie pas na toestemming van de Officier van Justitie verstrekt.

Uitgangspunt in AMU-verband is dat het Functioneel Parket probeert zaken zo snel mogelijk af te doen. Waar mogelijk met een transactie- of strafbeschikking, waarbij altijd het behaalde wederrechtelijk behaalde voordeel in de afwikkeling wordt meegenomen, zodat de werkgever geen financieel voordeel heeft van diens overtreding.

Samenwerking Belgische arbeidsinspectie loont

In 2016 vond een controle plaats van het interventieteam AMU en de Belgische arbeidsinspectie, naar een in Nederland gevestigd uitzendbureau dat personeel tewerkstelt in België. Het uitzendbureau kreeg een navordering opgelegd, omdat uit het onderzoek is gebleken dat de werkgever onder het Belgische minimumloon uitbetaalde. Door de uitwisseling met België kon de Nederlandse Belastingdienst ook een navordering opleggen. De inleners hebben vervolgens besloten geen gebruik meer te maken van de diensten van deze uitzender. Andere mogelijke overtredingen zijn nog in onderzoek. De uitkomst van het onderzoek is ook aangewend om duidelijk te maken

dat het een misvatting is dat toezichthouders niet over de grens controleren.

Signaal over onderbetaling: meerdere partners ondernemen actie

Een signaal van een gemeente over mogelijke onderbetaling door een uitzendbureau leek te gaan om kleine overtredingen. De Belastingdienst kwam echter met een naheffing op de lonen van ongeveer € 700.000. De holding werd nog eens aangeslagen voor ongeveer € 100.000.

Leidinggevenden beoet

De Inspectie SZW legde een boete op aan elf feitelijk leidinggevenden²³. Deze feitelijk leidinggevenden zijn personen die opzettelijk misstanden hadden begaan. De Inspectie kan een boete opleggen als zij kan aantonen dat de leidinggevende verantwoordelijk was voor – of een belangrijke rol heeft gespeeld in – het begaan van een overtreding binnen het bedrijf. De hoogte van de boete voor de leidinggevende is in principe 50% van de boete die het bedrijf krijgt.

In het project uitzendbureaus zijn 210 inspecties uitgevoerd die betrekking hadden op 378 werkgevers. Deze hadden zowel betrekking op de uitzendbureaus als de inleners. Bij 33% van de inspecties is een overtreding geconstateerd.

Door het interventieteam aanpak malafide uitzendbureaus zijn dit jaar 10 zaken op het terrein van arbeidsmarktfraude afgesloten, waarbij 73 werkgevers zijn gecontroleerd. Bij 70% van de inspecties is een overtreding geconstateerd. Dit betreft een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar.

Daarnaast zijn 8 opsporingsonderzoeken uitgevoerd tegen totaal 25 verdachten. Dit heeft geleid tot boetes of taakstraf.

2.1.4 Misbruik van regelingen tegengaan

Problematiek en doelen

De Inspectie SZW heeft haar inzet tot en met 2019, uitgewerkt om misbruik van regelingen in relatie tot de arbeidsmarkt te voorkomen en te bestrijden. Het accent in 2016 lag op de regelingen voor kennismigranten en buitenlandse studenten. Die belangrijkste punten van deze inzet de komende jaren:

- zichtbaar maken van ‘zwakke plekken’ in regelgeving en/of uitvoering en verbetervoorstellen doen. Hierdoor kunnen beleidsafdelingen en uitvoerders de regelingen en uitvoeringsprocessen verbeteren;
- verbetering van de kwaliteit van de meldingen over misbruik van regelingen. Ook verbetert de selectie van risicovolle uitvoeringsituaties, risicobedrijven en -organisaties. Dit vergroot de pakkans en organisaties kunnen zo hun beschikbare capaciteit effectiever inzetten.

Met deze activiteiten wil de Inspectie ook bijdragen aan een gemeenschappelijke door relevante (beleids- en uitvoerings)partijen gedragen visie op het voorkomen van misbruik van regelingen en aan een breed gedragen professionele uitvoeringstandaard.

Dat doet zij mede op basis van haar ervaring met het aanpakken van fraude. Daarbij onderzoekt en bestrijdt de Inspectie concrete vormen van (uitkerings)fraude en onderzoekt zij de naleving van regels voor uitkeringsgerechtigden.

Aanpak

De Inspectie SZW richtte zich in 2016 op de naleving van de regels voor tewerkstelling van kennis-migranten en buitenlandse studenten. Zij hanteerde een mix van inspecteren, onderzoek, handhaving-communicatie en analyses die de samenhang in de inspectieaanpak en kennisdeling bevorderen.

Resultaten en effecten

Bij ongeveer een derde van de geïnspecteerde bedrijven constateerde de Inspectie een of meer overtredingen. Bij alle bedrijven is het onderzoek bestuursrechtelijk afgedaan, op één bedrijf na. In deze zaak heeft de Inspectie SZW een strafrechtelijk onderzoek ingesteld onder gezag van het Functioneel Parket.

De Inspectie werkte samen met de IND om de naleving van de Kennismigrantenregeling door de werkgevers te verbeteren. Eind 2016 zijn gezamenlijke inspecties met de IND rond referenten (werkgevers van kennismigranten) gestart. Deze samenwerking kwam voort uit een business case van de IND en de Inspectie SZW. Naast de naleving van de arbeidswetten, toetst de Inspectie of de werkgever en de kennismigrant handelen conform de vreemdelingenwetgeving. Op deze manier kan de IND zelf haar handhaving inzetten. Het (voorlopige) oordeel op basis van de gezamenlijke inspecties leidt tot intrekking van het referentschap en van de verblijfsvergunning van kennismigranten. In 2017 zijn meer gezamenlijke inspecties gepland.

²³ Cijfer voor de Inspectie SZW als geheel, dus niet alleen leidinggevenden van uitzendbureaus.

2.1.5 Schoonmaak

Problematiek en doelen

Er zijn nog steeds veel misstanden op het gebied van arbeidsverhoudingen in de schoonmaaksector. Het gaat hierbij om zwart/grijs werk, uitkeringsfraude, incomplete administratie, belastingfraude, illegale tewerkstelling, onderbetaling, identiteitsfraude en arbeidsuitbuiting.

De Inspectie wil deze misstanden in de hele sector sterk terugdringen door ondernemers te stimuleren om zich volgens de normen te gedragen.

Aanpak

- De Inspectie zet een combinatie van preventieve en repressieve instrumenten in. Naast de gebruikelijke toezichthouders en andere overheidsinstanties (Inspectie SZW, Belastingdienst, UWV, IND, RCF Kenniscentrum Handhaving) zijn ook brancheorganisaties en vakbonden hierbij betrokken.
- Voorafgaande aan interventies schakelt de Inspectie naast de eigen opsporingsdienst ook de FIOD in bij de aanpak, zodat zij vroegtijdig kan besluiten wanneer een strafrechtelijke aanpak nodig is om meer effect te bereiken.
- De Inspectie oefent druk uit in de ketens van fastfoodbedrijven en bijvoorbeeld hotels. Via opdrachtgevers/inleners van schoonmaakbedrijven wil de Inspectie bereiken dat de malafide schoonmaakbedrijven stoppen met hun frauduleuze activiteiten.
- Het interventieteam schoonmaak (het samenwerkingsverband van Inspectie SZW, de Belastingdienst, UWV, IND en gemeenten) ontwikkelt een gezamenlijke aanpak van de meest risicovolle schoonmaakbedrijven in de hele sector. Aanvullend controleert de Inspectie SZW overige risicovolle schoonmaakbedrijven binnen enkele risicosegmenten, zoals schoonmaak in hotels, schoonmaak in het (rollend) openbaar vervoer, interieurreiniging van gebouwen, schoonmaak van vakantieparken en schoonmaak in de voedingsindustrie.

Resultaten en effecten

Eind 2016 is het project schoonmaak Fastfood 2014 – 2016 afgerond. De fastfoodvestigingen in eigendom van de franchisegevers zijn volledig overgegaan naar schoonmaak in eigen beheer of werken uitsluitend nog met gecertificeerde bedrijven. Franchisenemers zijn deels overgestapt op schoonmaak in eigen beheer of het inhuren van (NEN-)gecertificeerde bedrijven.

Medio mei 2016 waren de gegevens bekend van 398 filialen van zowel franchisenemers als franchisegevers:

- zeker 32 schoonmaakbedrijven zijn geweerd bij 144 filialen;
- 22 schoonmaakbedrijven zijn vervangen bij 69 filialen;
- 76 filialen zijn overgestapt op schoonmaak in eigen beheer.

Inmiddels hebben veertien schoonmaakondernemingen hun werkzaamheden gestaakt, waarvan er acht failliet zijn. Uit gesprekken met de directies van fastfoodbedrijven is gebleken dat men in vrijwel alle gevallen de interne procedures/controles heeft aangescherpt en contracten zijn aangepast. Brancheorganisatie(s) in de schoonmaaksector royeerden leden bij gebleken misstanden.

Landelijke controles

De Inspectie SZW en andere handhavingpartners, waaronder UWV en Belastingdienst, hebben in het interventieteam meerdere grootschalige landelijke controles uitgevoerd bij schoonmaakbedrijven die werken voor grote fastfoodketens.

De Inspectie constateerde diverse overtredingen, zoals uitkeringsfraude, belastingontduiking, fictieve dienstverbanden en illegale tewerkstelling. Naar aanleiding van deze controles heeft zij dit landelijk onder de aandacht gebracht bij de media, om deze problematiek op de agenda van betrokkenen te krijgen. Veel resultaten konden alleen worden behaald door deze intensieve samenwerking, die duidelijk meerwaarde had.

Vervolgens heeft de Inspectie SZW – samen met de Belastingdienst – gesprekken gevoerd met diverse fastfoodketens, over hun rol als opdrachtgever van schoonmaakbedrijven.

Voordelen van interne schoonmaak

Een directielid van een fastfoodketen: "We hadden veel eerder een interne schoonmaakorganisatie moeten opzetten in plaats van inlenen. Zowel personeel als klant zijn heel tevreden over de huidige constructie. Onze onderhoudskosten zijn afgenomen omdat er anders wordt schoongemaakt. Door al deze factoren is de omzet toegenomen."

Doel hiervan was om de fastfoodketens concrete maatregelen te laten nemen naar aanleiding van veel voorkomende misstanden. Dit resulteerde in het weren van diverse schoonmaakbedrijven bij meerdere fastfoodketens. Deze ketens hebben hun interne organisatie onder de loep genomen en huren nu vaker gecertificeerde schoonmaakbedrijven in.

Een andere belangrijke maatregel van de fastfoodketens is het opzetten van een interne schoonmaakorganisatie om de schoonmaak grotendeels in eigen beheer uit te voeren.

Op een enkele uitzondering na constateerde het interventieteam bij elke inspectie misstanden. De faillissementen en de geweerde schoonmaakbedrijven zorgden voor een positief effect in dit segment. Er is een tendens zichtbaar naar het inhuren van gecertificeerde schoonmaakbedrijven, waardoor de kans op misstanden is afgenomen. De problematiek doet zich momenteel vooral nog bij franchisenemers voor.

Repressieve aanpak

Bij de 142 onderzoeken die door de Inspectie werden afgerond zijn in 52% van de gevallen overtredingen geconstateerd. In interventieteamverband werden 27 zaken afgesloten. In 56% daarvan werden overtredingen geconstateerd.

Het handhavingpercentage is sterk toegenomen ten opzichte van 2015 (26%). Dit komt voor een groot deel doordat de Inspectie specifieke keuzes heeft gemaakt in risicovolle bedrijven. Op deze manier werd er minder gecontroleerd (in 2015 werden 304 onderzoeken verricht) en toch meer geconstateerd. Ook het controleren op alle middelen heeft bijgedragen aan een hoger handhavingpercentage. Vooral de uitkomst van de (toekomstige) herinspecties moet aantonen of de overtreders hun gedrag in positieve zin hebben aangepast. Een grootschalige herinspectie in de schoonmaak van vakantieparken liet een positief resultaat zien: overtredingen die de Inspectie eerder constateerde kwamen niet meer voor.

Preventieve aanpak

Om de naleving in de schoonmaakbranche te verbeteren heeft de Inspectie – naast repressie – intensief ingezet op (handavings)communicatie.

Deze communicatie richtte zich vooral op werkgevers en opdrachtgevers in de schoonmaakbranche. Daarbij heeft zij nauw samengewerkt met de brancheorganisaties. Dit resulteerde in een betere bewustwording van voorkomende misstanden. De Inspectie ziet dat vooral sterk terugkomen in de schoonmaak bij fastfoodondernemingen. De eerste positieve signalen vanuit andere segmenten van deze sector zijn inmiddels ook zichtbaar. Zo is een grote hotelketen overgegaan op een andere methodiek van arbeidstijdenregistratie.

Zelfinspectietool

Een belangrijke doelstelling van de Inspectie SZW was om werkgevers en opdrachtgevers in de schoonmaakbranche te informeren over wat er van hen wordt verwacht op grond van wet- en regelgeving. Hiervoor heeft zij ‘zelfinspectietools’ ontwikkeld. Op zelfinspectie.nl kunnen werkgevers eenvoudig zelf checken hoe zij werknemers een eerlijke, veilige en gezonde werkomgeving kunnen bieden. April 2016 lanceerde de Inspectie de *zelfinspectie Eerlijk werken*. Hierin heeft zij specifiek een omgeving voor de schoonmaakbranche opgenomen. Brancheorganisaties en vakmedia hebben aandacht besteed aan deze tool. De reacties uit de sector zijn positief.

Checklist voor opdrachtgevers

Specifiek voor handavingspartners en brancheorganisaties is ook een *checklist schoonmaak* gemaakt, die zich richt op opdrachtgevers van schoonmaakbedrijven. Doel is om ze te wijzen op hun verantwoordelijkheden, verplichtingen en medeaansprakelijkheid bij het aanbesteden en uitvoeren van schoonmaakwerk. Deze checklist helpt bij het beoordelen van een schoonmaakbedrijf op basis van tien criteria. De lijst maakt duidelijk op welke punten opdrachtgevers moeten letten als zij schoonmaakwerk uitbesteden. Dit verkleint de kans dat zij zaken doen met een malafide schoonmaakbedrijf. Zo stimuleert de Inspectie opdrachtgevers zaken te doen met schoonmaakbedrijven die eerlijk werken. Brancheorganisaties en vakmedia hebben aandacht besteed aan de checklist. Verder ondertekenden zes hotelketens en een schoonmaakbedrijf de Code Verantwoordelijk Marktgedrag Schoonmaak en Glazerwassersbranche.

Communicatie over inspecties

De Inspectie communiceert ook over de manier waarop de Inspectie SZW, Belastingdienst, IND, UWV en gemeenten houden, wat de bevindingen zijn en waartoe inspecties kunnen leiden. Zodat werkgevers en opdrachtgevers weten wat de consequenties kunnen zijn als ze de wet overtreden. Zo heeft een bericht over schoonmaakcontroles in de fastfoodsector geholpen om bij opdrachtgevers aandacht te vragen voor de problemen met schoonmaakwerk.

Gesprekken en bijeenkomsten

Met de directies van verschillende ondernemingen zijn gesprekken gevoerd over misstanden rond schoonmaakwerk. De opdrachtgevers zijn gewezen op hun verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid bij het inhuren van schoonmaakbedrijven.

2.1.6 Transport en logistiek: nadruk op bedrijven met vestigingen in het buitenland

Problematiek en doelen

Transport en logistiek is een grote en diverse sector. De ongeveer 380.000 werknemers in deze sector zijn werkzaam in uiteenlopende beroepen. Van schipper op de binnenwateren tot vrachtwagenchauffeur in het (inter)nationaal vervoer en van heftruckchauffeur in magazijnen tot bagagemedewerker op de luchthaven. Er zijn bijna 31.500 bedrijven actief in transport en logistiek. De sector kent veel kleine bedrijven: meer dan de helft is een eenmanszaak.

De Inspectie SZW zet zich in voor een eerlijke transport- en logistieksector. Zonder oneerlijke concurrentie tussen werkgevers en verdringing van werknemers op de Nederlandse arbeidsmarkt door illegale tewerkstelling, onderbetaling, inzet van schijnconstructies en arbeidsuitbuiting.

Aanpak

In 2016 richtten de inspecties zich op Nederlandse transportbedrijven met vestigingen in meer dan één EU-lidstaat en op postbusondernemingen van Nederlandse transportbedrijven die gevestigd zijn in een ander land. Alleen door samenwerking van overheidspartijen (Douane, politie, inspecties, internationaal) kan dan effect worden bereikt. Hierbij besteedde de Inspectie SZW specifieke aandacht aan de aanpak van (notoire) overtreders en schijnconstructies in het wegtransport. In het toezicht op het wegtransport heeft die samenwerking specifiek vorm gekregen in het Transport Informatie- en Expertisecentrum (TIEC). Dit is een samenwerkingsverband van ILT, politie, Douane, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en de Inspectie SZW. De Inspectie SZW bundelde haar informatie en de diensten traden gezamenlijk op om alle vormen van oneerlijke concurrentie in het transport aan te pakken. De Inspectie SZW onderzoekt bij Nederlandse transportbedrijven of – de vaak Oost-Europese – chauffeurs in Nederland mochten werken en of zij recht hebben op het Nederlands minimumloon.

Resultaten en effecten

In 2016 heeft het TIEC zeventig bedrijven bezocht. De Inspectie SZW was betrokken bij achttien onderzoeken. Minimaal één van de betrokken instanties constateerde een schijnconstructie en/of andere overtredingen bij meer dan 60% van de bedrijven. Voor 49 bedrijven is bij de vergunningverlener NIWO een verzoek gedaan om de vergunningen in te trekken.

In 2016 heeft de Inspectie 14 inspectieonderzoeken in het wegtransport afgesloten. Zes onderzoeken bevatten overtredingen. Bij een internationaal transportbedrijf zijn Wav-boetes opgelegd en vindt nog onderzoek plaats naar signalen van arbeidsuitbuiting.

Ook bij onderzoeken waar de Inspectie SZW zelf niet handhavend kan optreden, wordt samen met collega-diensten resultaat behaald. Zo hebben verschillende transportbedrijven hun bedrijfsvoering anders ingericht of moeten staken na opgelegde boetes van zowel de ILT als de Belastingdienst.

De Inspectie SZW informeert stakeholders (beleidsdirecties, UWV, gemeenten en Belastingdienst) over de situaties en constructies die zij aantreft tijdens de inspecties. Het ging zowel om constructies en zaken die de Inspectie heeft kunnen aanpakken als om constructies die weliswaar legaal zijn, maar mogelijk ongewenst. Zo geeft ze signalen door aan UWV, gemeenten en de Belastingdienst over zwart werk, overtredingen van de openbare orde en veiligheid en fiscale overtredingen.

Naar aanleiding van een signaal van een burgemeester over slechte verblijfsomstandigheden en mogelijke uitbuiting van chauffeurs op het terrein van een transportbedrijf heeft de Inspectie SZW in TIEC-verband een controle uitgevoerd. Ze deed dit in samenwerking met de gemeente, de ILT en de Belastingdienst. De gemeente treedt in dit geval handhavend op omdat het overnachten op het terrein in de cabines niet in lijn is met de bestemmingsplannen. De ILT legt een boete op van 86.000 euro en de Belastingdienst stelt een boekonderzoek in naar mogelijke inzet van de Cyprusconstructie in 2013. De Inspectie SZW constateert dat deze werkgever eerder heeft gewerkt met Oost-Europese uitzendbureaus en nu zelf een uitzendbureau in Oost-Europa heeft opgericht waar de chauffeurs in dienst zijn. Een beweging die de Inspectie breder in de transportsector ziet.

Samenwerking

In 2016 is de Inspectie gestart met de samenwerking met de werkgevers- en werknemersorganisaties in het wegtransport. De Inspectie SZW ziet dat de wet aanpak schijnconstructies sociale partners helpt om de sector eerlijker te maken. Zo hebben brancheorganisaties EVO en TLN in 2016 een keurmerk ontwikkeld (paychecked) waarmee opdrachtgevers en vervoerders 'kunnen aantonen dat ze voldoen

aan de eisen die gesteld worden in de Wet Aanpak Schijnconstructies'. In 2017 wordt verder ingezet op onderling afgestemde activiteiten om misstanden in het wegtransport aan te pakken en te voorkomen.

CAO-onderzoeken

Op verzoek van sociale partners rondde de Inspectie SZW elf cao-onderzoeken af in de sector Transport en Logistiek. De sociale partners gebruiken de resultaten voor civiele (rechts)zaken tegen betrokken werkgevers.

Pakketvervoerders

De Inspectie SZW heeft bij 22 pakketvervoerders inspecties uitgevoerd. Zij onderzoekt mogelijke schijnzelfstandigheid, waarmee werkgevers verantwoordelijkheden op werknemers afwentelen. Het ging met name om kleine en middelgrote vervoerders die deels werkzaam zijn als subcontractor. De Inspectie SZW constateerde geen schijnzelfstandigheid of overtredingen op het terrein van ATW, Waadi, Wav en WML. Het rapport met de bevindingen over de periode 2012-2016 wordt in 2017 aangeboden aan de Tweede Kamer.

2.1.7 Agrarische en groene sector: eerlijk werken steeds meer op de agenda

Problematiek en doelen

De naleving van de wetgeving in relatie tot de Wav, de WML en de ATW is al jarenlang problematisch, met name in bepaalde deelsectoren van de agrarische en groene sector. De stakeholders en de Inspectie SZW ondernamen verschillende initiatieven om de situatie te verbeteren. In een aantal subsectoren heeft de Inspectie de naleving in kaart gebracht, met name in de open grond teelt.

Daarbij heeft zij aandacht besteed aan klassieke probleemsectoren, maar ook aan sectoren die de afgelopen jaren minder in beeld waren. Ook heeft zij een check gedaan om te bezien of de vluchtelingenproblematiek in 2015 en 2016 heeft geleid tot misbruik van asielzoekers.

Aanpak

De Inspectie heeft haar inspecties in de agrarische en groene sector specifiek gericht op de naleving van de wetgeving in relatie tot de Wav, de WML en de ATW. De controles vonden vooral plaats in de deelsector 'open teelten', bij bedrijven in de asperge-, aardbeien-, groenten-, bomen- en bollenteelt.

Resultaten en effecten

Bij 38% van de geïnspecteerde bedrijven constateerde de Inspectie een overtreding; meestal van de Arbeidstijdenwet. Zij trof ondeugdelijke registraties aan – waardoor zij de naleving van de arbeid- en rusttijden niet kon controleren – en/of feitelijke overschrijding van de maximaal toegestane arbeidstijden. Slechts een enkele keer constateerde de Inspectie overtredingen op grond van de Wav (illegalen).

Illegale arbeid

De Inspectie SZW voerde een aantal verkennende inspecties uit in de omgeving van enkele asielzoekerscentra (AZC's). Deze verkenningen waren bedoeld om in beeld te krijgen of de toename van het aantal asielzoekers – door de 'vluchtelingen crisis' – ook zou leiden tot (illegale) tewerkstelling van deze migranten in de agrarische en groene sector. Hier zijn vooralsnog geen aanwijzingen voor.

Paddenstoelenteelt

In 2016 kwam de paddenstoelensector weer enkele malen stevig in het nieuws. De rechter sprak een vonnis uit over een grote zaak rond arbeidsuitbuiting bij het inmiddels failliete champignonbedrijf Prime Champ. De rechtbank legde aan de directeur van het bedrijf een gevangenisstraf van 24 maanden op en aan de onderneming een geldboete van € 75.000. Ook de financieel leidinggevende en de betrokken ICT'er werden veroordeeld (resp. gevangenisstraf van 6 maanden en een taakstraf van 100 uur). De Inspectie heeft hier onderzoek naar gedaan. In samenwerking met het Helmond Interventieteam voerde zij een integrale controleactie uit bij een champignonkwekerij in de omgeving Gemert-Bakel (Noord-Brabant). Dit onderzoek loopt nog. Hoewel de paddenstoelensector met het keurmerk Fair Produce (www.fairproduce.nl) actief aan de slag is met zelfregulering, blijft de Inspectie SZW de sector nadrukkelijk volgen.

Samenwerking met de sector

De samenwerking met stakeholders in de agrarische sector is geïntensiveerd. De Inspectie heeft reguliere contacten opgebouwd met werkgeversorganisaties VHG (hoveniers- en groenvoorziening), Cumela Nederland (loonwerksector) en LTO Nederland. Dit geldt ook voor de vakbonden FNV en CNV Vakmensen en kennisinstituut Stigas. De Inspectie SZW wil met Stigas samenwerken om arbeidsongevallen in de sector te beperken. Onder meer met de campagne 'Zero Accidents 2020' van de sector. Met LTO en vakbonden FNV en CNV werkt de Inspectie aan (gezamenlijke) initiatieven rondom 'verantwoord ondernemen in een sociaal vitale sector'. Vooral 'eerlijk werken' staat daarbij centraal.

2.1.8 Horeca en detailhandel

Problematiek en doelen

Uit de risicoanalyse van de Inspectie is gebleken dat de horeca en detailhandel kampen met illegale tewerkstelling, onderbetaling en arbeidsuitbuiting met vaak te lange werktijden. Deze uitwassen terugdringen, notoire overtreders aanpakken en preventief inzetten op naleving is het hoofddoel van de Inspectie SZW in haar meerjarige aanpak.

Aanpak

De Inspectie is in 2016 gestart met haar programma Horeca en Detailhandel. Dit loopt tot en met 2018. Door harde consequente inzet wil zij risico's op slechte arbeidsverhoudingen substantieel verminderen. Dit komt onder meer tot uiting in de feitelijke gedragsaanpassingen van notoire overtreders. In 2016 heeft zij een combinatie van repressieve interventies en vormen van naleving-communicatie ingezet. De Inspectie inspecteerde bedrijven in meerdere branches en sectoren van de detailhandel en horeca. Daarbij ging het onder meer om de ambulante handel, wellness en de verkoop van levensmiddelen. Overtreders op arbeidswetgeving werden gevolgd en kregen een herinspectie. Opsporingsonderzoeken behoorden eveneens tot de mogelijkheden. De Inspectie werkte hierbij – waar nodig en mogelijk – samen met de Belastingdienst, UWV, de NVWA, gemeenten en andere handhavingpartners, zoals de nationale politie.

Resultaten en effect

De aanpak van 'reguliere' notoire overtreders heeft de Inspectie verder ontwikkeld en uitgebreid met een onderzoek naar gestaakte ondernemingen, waarbij ondernemers onder een andere naam hun werkzaamheden feitelijk voortzetten. Deze notoire overtreders heeft zij hinderlijk gevolgd, tot deze hun (illegale) werkzaamheden staakten. In samenwerking met gemeenten heeft de Inspectie bereikt dat 96 ondernemingen zijn gestopt met hun werkzaamheden.

Het beoogde effect van deze gebiedsgebonden aanpak is het vergroten van de gepercipieerde pakkans door gezamenlijke bestuurlijke druk uit te oefenen op ondernemingen. Deze methode paste de Inspectie onder meer toe in de regio's Amsterdam en Brabant. De resultaten van specifieke inspecties werden gepubliceerd in regionale en/of landelijke dagbladen. Overtredingen en best practices kwamen aan bod.

In 2016 heeft de Inspectie ook een begin gemaakt met de integrale controles van alle arbeidswetten. Dit resulteerde in een overtredingspercentage van 50%. De Arbeidstijdenwet werd het meest overtreden. De bedrijven kregen waarschuwingen en herinspecties. De resultaten hiervan worden in 2017 zichtbaar.

De Inspectie heeft vooral inspecties uitgevoerd bij bedrijven in het – op grond van meldingen en risicoanalyse – meest risicovolle segment van de horecabedrijven en detailhandelsondernemingen. De Inspectie is daarbij uitgegaan van zaken met een maximaal uitstralingseffect.

De meeste inspecties zijn in nauwe samenwerking met de nationale politie uitgevoerd; vooral in de horeca. De Inspectie SZW trok ook op met handhavingpartners van gemeenten in de inspecties om op deze manier een zo groot mogelijk effect te bereiken.

Grillroom en steakhouse moeten hun deuren tijdelijk sluiten

De burgemeester heeft besloten dat een grillroom en een steakhouse hun deuren tijdelijk moeten sluiten.

De exploitanten (één VOF) hebben de wet overtreden omdat zij willens en wetens in hun restaurants personen hebben laten werken, zonder dat deze de benodigde vergunningen hadden.

De Inspectie SZW constateerde dat betreffende medewerkers niet over een geldige tewerkstellingsvergunning beschikten. Zij hebben de Syrische nationaliteit en waren in het bezit van een zogenoemd type w-document. Dit betekent dat zij in afwachting zijn van hun verdere asielprocedure en niet mogen werken. Dit is een overtreding van de Wet Arbeid Vreemdelingen.

De exploitanten hebben hierdoor onder meer de belasting ontdoken. Bovendien zijn de werknemers niet voor medische kosten verzekerd. De burgemeester heeft vanwege deze overtredingen op grond van de APV (Algemene Plaatselijke Verordening) besloten de exploitatievergunning van het bedrijf (tijdelijk) in te trekken.

2.1.9 Misstanden en notoire overtreders

Problematiek en doelen

Risicoselecties van de Inspectie SZW wijzen uit dat de naleving van de wetgeving in bepaalde sectoren nog steeds fors tekortschiet. Het niet-naleven van regelgeving en misstanden in werksituaties werkt normvervangend en soms criminaliserend. Het leidt ook tot risico's op uitbuiting, zorgen voor oneerlijke concurrentieverhoudingen en gevaarlijke arbeidsomstandigheden en verhoogt de kans op uitkeringsfraude. De Inspectie zet zich krachtig in om de naleving van wetgeving te verhogen.

Aanpak

De Inspectie SZW voert herinspecties uit om overtreders tot naleving te bewegen en neemt zo nodig dwangmaatregelen. Als ze tijdens de herinspectie opnieuw een overtreding vaststelt, blijft ze terugkomen tot het bedrijf orde op zaken heeft gesteld. In deze 'escalatie' nemen de tussenpozen tussen elkaar opvolgende controles af en neemt de ingezette handhaving toe met zo nodig maatregelen als boeteoplegging en of (preventieve) sluiting van bedrijven/bedrijfsonderdelen.

Prioriteit heeft de aanpak van bedrijven die structureel de regels overtreden. De aanpak via bovengenoemde 'escalatieladder' is het eerst ingevoerd op het terrein van de arbeidsomstandigheden.

De Inspectie SZW werkt samen met externe partners om notoire overtreders succesvol aan te pakken. Bijvoorbeeld omdat deze partners een goede informatiepositie hebben die de Inspectie helpt bij het vinden en monitoren van notoire overtreders. Zo heeft zij in 2016 de samenwerking met de Dienst Justis van het Ministerie van Veiligheid en Justitie geïntensiveerd. Op basis van de Wet controle op rechtspersonen screent Justis rechtspersonen. Justis beschikt hiervoor over verschillende bronnen waar de Inspectie SZW geen toegang toe heeft (bijvoorbeeld het Justitieel Documentatiesysteem). Door deze bronnen te analyseren, kan Justis de integriteit van rechtspersonen en de daaraan verbonden natuurlijke personen en andere bedrijven beoordelen. Op basis daarvan ontvangt de Inspectie SZW risicomeldingen die belangrijk zijn voor het volgen en aanpakken van de notoir overtredende personen achter de bedrijven.

Daarnaast maakt Justis risicoprofielen op basis van gebeurtenissen in het Handelsregister, zoals het oprichten van een nieuwe BV door een katvanger (persoon die door de feitelijke malafide ondernemer wordt 'ingezet' als bestuurder in het Handelsregister).

Resultaten en effecten

De Inspectie SZW heeft totaal 1.683 eerste herinspecties uitgevoerd op het terrein van arbeidsomstandigheden. 87% van de bedrijven corrigeerde hun overtreding naar aanleiding van deze eerste herinspectie.

De Inspectie kwam ook bij 79 bedrijven waar zij al tweemaal eerder een overtreding had geconstateerd. 26 van deze bedrijven volhardden in de overtreding; deze ondernemingen kunnen dus opnieuw een controle verwachten met – wanneer nodig – een maatregel.

Op het terrein van eerlijk werk heeft de Inspectie 236 herinspecties uitgevoerd waarbij zij in 44% van de gevallen opnieuw een overtreding constateerde.

Daarnaast heeft Inspectie haar herinspectiebeleid geëvalueerd en bijgesteld. Veel herinspecties leverden namelijk weinig overtredingen op, omdat de meeste werkgevers al naar aanleiding van de eerste inspectie geneigd zijn om hun overtreding te corrigeren. De aankondiging na de eerste overtreding dat de Inspectie een herinspectie na een jaar gaat uitvoeren blijkt effectief. Zij ziet dit vooral op het terrein van arbeidsomstandigheden. Herinspecties gaan echter wel ten koste van inspecties bij bedrijven die nog niet zijn bezocht. Bovendien heeft een deel van de overtredingen betrekking op werkzaamheden die slechts sporadisch voorkomen. De kans dat dergelijke werkzaamheden bij herinspectie opnieuw worden aangetroffen, is dan klein. Daarom hanteert de Inspectie niet automatisch het principe 'altijd herinspectie'.

In plaats daarvan gebruikt ze als ondergrens nu een herinspectiepercentage van 20%. Dit percentage kan worden verhoogd, afhankelijk van de aard van de overtredingen en de beoogde doelen per werkveld en per risico. Maatwerk dus.

Een deel van de werkgevers die de Inspectie herinspecteert kiest zij aselekt. Dit doet ze om inzicht te krijgen in de mate waarin werkgevers gemiddeld genomen hun gedrag aanpassen, nadat de Inspectie een overtreding heeft geconstateerd. De rest van de herinspecties richt zij op werkgevers die op grond van haar professionele inschatting het minst bereid zijn hun gedrag aan te passen.

Internationaal in actie tegen uitbuiting vrachtwagenchauffeurs

Een paar honderd euro per maand, maandenlang van huis, veel te lang achter het stuur, geen onkostenvergoeding en geen medische verzorging. Tien procent van de Europese vrachtwagenchauffeurs had met een of meer van deze signalen van arbeidsuitbuiting te maken. Dat bleek tijdens de Joint Action Day, een initiatief van de Inspectie SZW en de Britse arbeidsinspectie.

Ondersteund door Europol bundelden de Inspectie SZW, Inspectie Leefomgeving en Transport en de politie op 29 mei de krachten om arbeidsuitbuiting tegen te gaan. Op 10 parkeerterreinen voerden ze intakegesprekken met vrachtwagenchauffeurs vanwege ernstige signalen over hun werkomstandigheden.

Meer dan lange werkdagen

Serge van Vugt van de Landelijke Eenheid Nationale Politie is enthousiast: "Als team Transport- en Milieucontrole controleren we vrachtwagenchauffeurs in het kader van de verkeersveiligheid en een integere transportbranche. Daarbij kijken we onder meer aan de hand van de tachograafregistratie hoeveel uur de chauffeurs rijden. Zo nodig delen we een boete uit. Ik had er altijd een wat onbevredigend gevoel bij, want de chauffeurs worden regelmatig gedwongen om te lang achter het stuur te zitten. Uit onze gesprekken met sommige chauffeurs kregen we bovendien het vermoeden dat er meer aan de hand was dan lange werkdagen. Arbeidsuitbuiting dus."

Verontwaardigd stelt Van Vugt dat sommige werkgevers hun mensen als slaven door Europa laten rijden. "De tachograaf is onvoldoende om arbeidsuitbuiting aan te tonen. Je moet ook weten hoe het arbeidscontract in elkaar zit. Toezichthouder Inspectie SZW weet daar uiteraard veel meer van dan wij en zij zijn daarom

ook de aangewezen toezichthouder als het gaat om handhaving. Toen de Inspectie SZW ons uitnodigde mee te doen aan de Joint Action Day, waren we dan ook graag bereid mee te werken. Samen sta je sterk."

Kennis van transportwereld

De kennis van het team Transport- en Milieucontroles van de Dienst Infra Landelijke Eenheid Politie over de transportwereld kwam daarbij goed van pas. "Wij stellen bijvoorbeeld de data van de tachografen veilig, en dat hadden de inspecteurs nodig voor hun dossier. We konden ook helpen bij de interviews met de chauffeurs op de parkeerplaatsen. We weten bijvoorbeeld dat er ingewikkelde constructies zijn rondom de uitbetaling aan de chauffeurs. Sommigen zijn in loondienst en krijgen wel of geen geld als er geen werk voor ze is. Anderen worden per rit uitbetaald. Het was mooi om de Inspectie SZW te helpen het complete verhaal boven water te halen."

Van Vugt was ook blij met de betrokkenheid van Europol. "De controleleiders op de controlelocaties konden bij hen terecht voor vragen over de buitenlandse werkgevers van de chauffeurs in de omringende EU-landen. Hoewel er nog veel te verbeteren valt in de Europese backoffice, hielp dit nu al om een beter beeld te krijgen van internationale netwerken rondom arbeidsuitbuiting."

2.2 Gezond en veilig werk

De Inspectie SZW werkt aan gezonde en veilige arbeidsomstandigheden voor iedereen.

2.2.1 Bedrijven met gevaarlijke stoffen

Problematiek en doelen

De Inspectie wil zware (of ernstige) ongevallen met processen met gevaarlijke stoffen voorkomen en het aantal werknemers dat wordt blootgesteld aan gevaarlijke stoffen terugdringen. Daarbij geeft zij prioriteit aan het tegengaan van blootstelling aan carcinogene, mutagene of reprotoxische stoffen (CMR-stoffen).

In 2016 deed zich een aantal ernstige incidenten voor met gevaarlijke stoffen. Dit was aanleiding tot strafrechtelijk onderzoek. Eind 2016 liepen er circa 20 strafrechtelijke zaken. Hierbij werkte de Inspectie samen met het Openbaar Ministerie. Daarnaast hield zij bestuursrechtelijk toezicht op zowel de bedrijven die onder de werking van het Besluit risico's zware ongevallen (Brzo 2015) vallen als andere bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen in Nederland.

Aanpak

De Inspectie SZW voerde periodieke en onaangekondigde inspecties uit bij bijna alle bedrijven die vallen onder de werking van Brzo 2015. Dit is in Brzo+-verband gebeurd, samen met andere toezichthouders. De resultaten van deze inspecties worden belicht in de Staat van de Veiligheid van het ministerie van IenM, VenJ en SZW. Samenvattingen van de rapportages van de inspecties zijn gepubliceerd op www.brzoplus.nl.

De Inspectie voerde onaangekondigde inspecties uit naar blootstelling aan gevaarlijke stoffen in chemie, farmacie, kunststoffen- en rubberindustrie en naar het gebruik van Veiligheidsinformatiebladen door schilders, graffiti- en betonrenoveerders en vloercoatingbedrijven. Naar aanleiding van de maatschappelijke onrust over de effecten van werken met gevaarlijke stoffen in het verleden bij DuPont is onderzoek gestart om ervan te leren.

Resultaten en effecten

Inspecties

Om zware of ernstige ongevallen door overvulling van opslagtanks, te helpen voorkomen, controleerde de Inspectie SZW op basis van de richtlijn opslagtanks; PGS 29 op de invoering van maatregelen tegen het overvullen van opslagtanks. Afspraken hierover waren vastgelegd in de brief van de Staatssecretaris van IenM van 15 februari 2016.

In het kader van blootstelling aan gevaarlijke stoffen heeft de Inspectie SZW gerichte inspecties uitgevoerd bij 130 bedrijven in de chemie-, farmacie-, kunststof- en rubbersector. Dat gebeurde op basis van het '4-stappenplan blootstelling gevaarlijke stoffen'. Uit de voorlopige resultaten blijkt dat de geïnspecteerde bedrijven de positieve trend van betere naleving van het '4-stappenplan blootstelling gevaarlijke stoffen' voortzetten. Naar aanleiding van de inspecties verbeterden meer dan 100 bedrijven hun beleid rond de blootstelling aan gevaarlijke stoffen.

De Inspectie voerde daarnaast inspecties uit in het kader van de invoering van de Europese richtlijn REACH. Bij eindgebruikers zoals schilders, graffiti- en betonrenoveerders en vloercoatingbedrijven heeft de Inspectie gecontroleerd of deze bedrijven het Veiligheidsinformatieblad (VIB)²⁴ toepasten om beschermingsmaatregelen te nemen en werknemers te informeren over risico's. Ook heeft de Inspectie de VIB-check bij de bedrijven gepromoot. Bij 50% van de geïnspecteerde bedrijven constateerde de Inspectie geen overtredingen. 75% van de bedrijven gingen goed om met het VIB. Dit is een toename (20%) vergeleken met inspectieprojecten uit voorgaande jaren.

In 2016 heeft de Inspectie een groot feitenonderzoek ingesteld naar aanleiding van de maatschappelijke onrust over mogelijke gezondheidsschade van werken met gevaarlijke stoffen bij DuPont in het verleden. Het doel hiervan was om geleerde lessen voor de toekomst in kaart te brengen. In 2017 zullen de resultaten aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Voorlichting

De Inspectie heeft voorlichting gegeven en samengewerkt met werkgevers-, werknemers- en brancheorganisaties over acute en chronische effecten van gevaarlijke stoffen.

In 2016 introduceerde de Inspectie Inspectiefocus.nl. Een site waarop werkgevers en werknemers veel informatie kunnen vinden over werken met gevaarlijke stoffen. De site bevat ook goede voorbeelden uit de praktijk.

²⁴ Het Veiligheidsinformatieblad is een verplichting van REACH.

Een VIB bevat informatie over risico's en beschermingsmaatregelen rondom werken met gevaarlijke stoffen. Werkgevers moeten deze informatie gebruiken in hun arbobeleid, bij het nemen van beschermingsmaatregelen en bij het voorlichten van hun werknemers.

De 'Zelfinspectie gevaarlijke stoffen' is aangepast. Er wordt meer aandacht besteed aan de REACH-verplichtingen. De REACH-regelgeving heeft raakvlakken met de verplichtingen van de werkgever in de Arbowetgeving over gevaarlijke stoffen.

Veiligheidsinformatiebladen

De Inspectie SZW heeft daarnaast een Veiligheidsinformatiebladen-check opgesteld. Ze deed dit samen met de Federatie Nederlandse Rubber- en Kunststofindustrie (NRK), de Vereniging van Verf- en Drukinktfabrikanten (VVFV), Arbouw, FME – ondernemersorganisatie voor de technologische industrie, de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), de Metaalunie, de branchevereniging van de chemische industrie VNCI en de Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ). Via [VIB-check.nl](http://vib-check.nl) kunnen eindgebruikers het VIB eenvoudig controleren. Als het VIB gebrekkig is, kan de eindgebruiker meteen de leverancier aanschrijven met het verzoek om het VIB aan te passen en een verbeterde versie te sturen.

Uit de eerste meting is gebleken dat de VIB-check intensief wordt gebruikt om nieuwe informatie bij leveranciers aan te vragen. Er waren zelfs leveranciers die overspoeld werden met aanvragen voor een nieuw VIB. Vooral verfleveranciers kregen veel aanvragen naar aanleiding van de promotie van de VIB-check bij schilders. Een goede zaak, omdat het wijst op toenemend risicobewustzijn en de wens het eigen gedrag daarop af te stemmen.

Door de wijziging van de Brzo-regelgeving in 2015 hebben Brzo-bedrijven vaak een nieuw veiligheidsrapport opgesteld. Deze heeft de Inspectie opnieuw beoordeeld. Zoals midden 2016 reeds door de Inspectie gecommuniceerd²⁵, waren er meer nieuw te beoordelen veiligheidsrapporten dan de Inspectie had ingeschat (187 versus 51).

Samenwerking

Het Comité van de Hoofden van de Europese Arbeidsinspecties (SLIC) presenteerde de Richtlijn voor Europese arbeidsinspecties om de risico's van blootstelling aan kwartsstof (Respirable Crystalline Silica) op bouwplaatsen aan te pakken. Naar aanleiding hiervan besteedden de (vak)media aandacht aan dit onderwerp. De Inspectie gebruikt de richtlijn.

De Inspectie SZW organiseerde een bijeenkomst voor (branche)vertegenwoordigers van bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen. Uitgangspunt was het

delen van goede, innovatieve voorbeelden en oplossingsrichtingen om veilig en gezond met gevaarlijke stoffen te werken. De praktijk initiatieven zijn uitgewerkt tot praktische instrumenten voor werkgevers en werknemers. Naar aanleiding hiervan verscheen een reeks artikelen op inspectiefocus.nl, inclusief goede voorbeelden, toelichting en achtergrondinformatie over specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld over veilige werkwijzen en kankerverwekkende stoffen).

Brancheorganisaties zoals de VNCI, NRK en VVFV brachten de *Zelfinspectietool gevaarlijke stoffen* regelmatig onder de aandacht van hun leden. Ook organiseerden ze workshops en ontwikkelden ze praktische instrumenten rondom blootstelling aan gevaarlijke stoffen en REACH.

Werknemersorganisaties FNV en CNV hebben een Actieplan kankerverwekkende stoffen opgesteld. Dit plan geeft werknemers handvatten om zelf bij te dragen aan het realiseren van een gezonde werkplek met een zo laag mogelijke blootstelling aan kankerverwekkende stoffen.

2.2.2 Gecertificeerde asbestsanering steeds beter op orde

Problematiek en doelen

Elk jaar sterven nog steeds honderden mensen aan mesothelioom, asbestose of (long)kanker omdat ze vroeger zijn blootgesteld aan asbest. In veel gebouwen en installaties van voor 1994 is asbest aanwezig, dat vooral bij het slopen vrijkomt. Saneringsbedrijven moeten dan ook alle maatregelen nemen om zover mogelijk onder de wettelijke grenswaarde voor asbest te blijven. De regelgeving bevat hiervoor gedetailleerde voorschriften. Onder meer dat alleen door gecertificeerde bedrijven en personen de inventarisatie, verwijdering en vrijgave van asbest dient plaats te vinden. Onderdeel daarvan is een meldplicht voor asbestverwijdering. De Inspectie stimuleert de goede werking van het certificeringstelsel in de praktijk en houdt er toezicht op.

Aanpak

Het toezicht van de Inspectie SZW richtte zich op partijen die binnen het gecertificeerde stelsel werken: voldoen ze aan de wet- en regelgeving en passen zij de regels ook correct toe in de praktijk? De Inspectie hield ook toezicht op saneringen die buiten dit certificeringstelsel om plaatsvonden, om op deze wijze illegale asbestsloop aan te pakken. De handhaving op overtredingen is streng, omdat blootstelling aan asbest boven de wettelijke

²⁵ Tweede Kamer, 2016-2017, 34 550, nr. 5

grenswaarden grote schade aan de gezondheid kan toebrengen. Daarom legde de Inspectie werk dat ernstig gevaar opleverde stil en gaf zij hoge boetes als overtredingen werden vastgesteld. Op de website van de Inspectie publiceerde zij boetes voor zware en ernstige asbestovertredingen, ook van gecertificeerde bedrijven.

De Inspectie zet ook in op het geven van voorlichting aan werknemers die in aanraking kunnen komen met vrijkomend asbest terwijl ze feitelijk niet bezig zijn met asbestverwijdering, zoals bijvoorbeeld installateurs, zodat zij meer alert zijn op het risico, meer kennis hebben en daardoor voorzorgsmaatregelen nemen.

Resultaten en effecten

Naleving door gecertificeerde asbestsaneerders

De Inspectie SZW controleert jaarlijks een deel van de gecertificeerde asbestsaneerders op de saneringslocatie. In 2016 heeft zij extra inspecties uitgevoerd bij bedrijven die de regels in het verleden meermaals hebben overtreden. Bij het toezicht op het veilig werken door gecertificeerde asbestsaneringsbedrijven werkt de Inspectie SZW samen met de Omgevingsdiensten en met de certificerende instellingen. Met de Omgevingsdiensten maakt zij afspraken over toezicht van bedrijven waar zij veel en vaak overtredingen constateert. Met de certificerende instellingen wisselt de Inspectie informatie uit over bedrijven die de regels overtreden, zodat deze hun certificaathouders ook op basis van de waarnemingen van de Inspectie kunnen corrigeren.

In 2016 is gebleken dat steeds meer gecertificeerde bedrijven de wet- en regelgeving naleven; een trend die zich sinds 2012 heeft ingezet (van 30% naar circa 70% in 2016).

De wetgeving biedt ruimte aan opdrachtgevers en saneringsbedrijven om asbestsaneringswerkzaamheden uit te voeren in een lagere risicoklasse, onder minder strenge condities. Bijvoorbeeld met een nieuwe werkmethode. Dit kan alleen als vooraf met metingen goed is aangetoond dat de blootstelling tijdens de werkzaamheden onder de grenswaarde blijft. In de praktijk constateerde de Inspectie SZW dat dit proces van 'valideren' tot risicovolle situaties voor werknemers kan leiden. Hetzij omdat de metingen niet voldoende robuust zijn uitgevoerd, hetzij omdat de werkzaamheden op een andere (risicovollere) manier worden uitgevoerd dan tijdens de metingen. Dan wordt er feitelijk misbruik gemaakt van de ruimte in de wetgeving.

Om dat risico te vermijden heeft een aantal saneringsbedrijven én professionele opdrachtgevers besloten geen saneringswerkzaamheden meer uit te (laten) voeren die zijn gevalideerd voor een lagere risicoklasse. Deze bedrijven leggen de lat hoger dan het wettelijk minimum omdat ze geen enkel risico willen nemen ten koste van de gezondheid van hun werknemers.

Illegale slopers

De inspectieaanpak van illegale slopers is erop gericht hen van de markt te krijgen of te laten werken binnen het certificatiestelsel.

Om te achterhalen waar deze bedrijven actief zijn, werkte de Inspectie SZW samen met de Omgevingsdiensten en de milieupolitie. Het publiek kon ook meehelpen via een gratis app. Daarmee kan iedereen zien of de asbestsanering in de omgeving bekend is gemaakt bij de overheid. En melden als dat niet zo is.

De samenwerking met toezichthoudende Omgevingsdiensten heeft inmiddels geleid tot overleggen in vier regio's. Toezichthouders van de Omgevingsdiensten, de Inspectie SZW, de milieupolitie en het OM bespreken casussen en stemmen het toezicht op deze bedrijven af.

De Inspectie SZW heeft met toepassing van haar opsporingsbevoegdheden een werkgever aangehouden die het slachtoffer van een ongeval tijdens asbestsaneringswerkzaamheden opdracht gaf om te liegen over de gang van zaken.

Sectoren met installaties of gebouwen waar asbest in zit

Vooraf tijdens onderhoud aan installaties of gebouwen met asbest kan de onderhoudsmonteur in aanraking komen met asbest. De Inspectie heeft de bedrijven die dit onderhoud uitvoeren bewuster gemaakt van deze risico's, zodat zij adequate maatregelen konden treffen.

In sommige bakkersovens is asbest aanwezig, bijvoorbeeld in de wanden van de ovens. Na overleg met de Inspectie hebben de Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie (VBZ) en de Nederlandse Vereniging voor de Bakkerijen (NVB) – samen met de vakbonden – een Handreiking Asbest opgesteld. Deze publicatie hebben ze vervolgens als arbocatalogus ingediend. Zo heeft deze handreiking meer status gekregen om bakkerijen te helpen en te stimuleren passende beheersmaatregelen te treffen.

Gecertificeerde asbestlaboratoria

De Raad van Accreditatie voert audits uit bij laboratoria die een eindbeoordeling uitvoeren bij saneringslocaties en deze vervolgens vrijgeven voor sanering. De Inspectie was eerder van plan om deze laboratoria te inspecteren tijdens deze eindbeoordeling. Na overleg met de Inspectie heeft de Raad van Accreditatie besloten het onderzoek bij deze laboratoria anders in te richten. Audits vinden nu onaangekondigd plaats en zijn meer gericht op de praktische aspecten van de eindbeoordeling. Dit heeft meteen effect gehad: een laboratorium werd geschorst om een eindbeoordeling van asbestwerkzaamheden uit te voeren, omdat de regels niet werden nageleefd.

2.2.3 Ioniserende straling

Problematiek en doelen

Blootstelling aan ioniserende straling resulteert in een verhoogde kans op kanker. Het hoofddoel van het programma Ioniserende straling is het verbeteren van de stralingsveiligheid op het werk. De activiteiten zijn gericht op het verhogen van de naleving van de kernenergiewet (KEW) en op het verhogen van de invloed van zogenoemde 'coördinerend deskundigen' op het stralingsbeleid van bedrijven.

Aanpak

Uit ervaring blijkt dat terugkerende werkplekinspecties en de vinger aan de pols houden noodzakelijk zijn om 'veilig werken met stralingsbronnen' op de agenda van bedrijven te houden. Daarom kiest de Inspectie voor inspecties als interventie bij de bedrijven en in sectoren met de meest risicovolle stralingstoepassingen. Bedrijven die niet geïnspecteerd worden, stimuleert de Inspectie SZW tot blijvende alertheid. Ze doet dit ondermeer met het plaatsen van artikelen over de inspectieresultaten in vakbladen.

In 2016 voerde de Inspectie 149 inspecties uit ten aanzien van:

- Röntgendiagnostiek in kleinere ziekenhuizen;
- Naleving van systeemverplichtingen (zoals voor het instrueren en toezicht houden op medewerkers) bij NDO-bedrijven (niet-destructief onderzoek) op de hoofdvestiging;
- Stralingsveiligheid bij onderzoeksinstellingen die stralingsapparatuur gebruiken;
- Mate waarin houders van recent afgegeven vergunningen voldoen aan de gestelde voorwaarden;
- Bescherming van werknemers in de nucleaire sector. Deze inspecties werden samen met inspecteurs van de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Straling uitgevoerd.

Resultaten en effecten

Bij een op de vier inspecties werden overtredingen vastgesteld. In het algemeen houden de overtredingen geen ernstig gevaar in voor de gezondheid. De verantwoordelijken zijn daarbij bereid om de vereiste maatregelen te nemen. Dat laatste blijkt ook uit herinspecties die na een jaar bij dezelfde organisaties worden uitgevoerd. Bij geen van de 40 bezochte organisaties trof de Inspectie nog overtredingen aan. Alle organisaties zien de noodzaak van zorgvuldig omgaan met ioniserende straling.

Een goede risicoanalyse is de hoeksteen van een veilige en gezonde werkomgeving. Bij de inspecties in niet-academische ziekenhuizen heeft de Inspectie ingezet op kwaliteitsverbetering van röntgen-toepassingen. Daardoor hebben veel ziekenhuizen vooruitgang geboekt in de risicoanalyses. Het initiatief hiervoor kwam van het Platform Stralingsbescherming in het ziekenhuis, dat is ondergebracht bij het Nederlands Centrum voor Stralingsdosimetrie (NCS).

Grote bedrijven die niet-destructief onderzoek doen (NDO-bedrijven) maken op aandrang van de Inspectie SZW inmiddels serieus werk van de aanschaf van de juiste meetapparatuur voor het meten van het dosistempo en het registreren van de dagdosis.

Naar aanleiding van inspecties bij dierenartsen in 2015 verscheen in 2016 een artikel in het vakblad van de dierenartsen, opgesteld in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD). Het artikel bevatte nadere informatie van de brancheorganisatie en een oproep tot veiliger werken, betere controles en handhaving.

Naar aanleiding van de interventies van de Inspectie hebben veel dierenartsen in samenspraak met een (meestal externe) coördinerend stralingsdeskundige een risicoanalyse opgesteld. Dit heeft geleid tot betere bewustwording van de blootstellingsrisico's.

Een knelpunt dat de laatste jaren is waargenomen, betreft de aanwezigheid van stralingsbronnen of -afval bij faillissementen. Financiële middelen schieten tekort om de bronnen of het afval af te voeren. Dit dreigt bijvoorbeeld bij de afhandeling van het faillissement van Thermphos in Zeeland. Daar speelt naast ioniserende straling overigens ook de aanwezigheid van grote hoeveelheden fosfor(slik) en asbestverontreiniging.

In dergelijke situaties dreigt afwenteling op het publieke domein en mogelijke vertraging bij het

opruimen. Een optie om dat te voorkomen kan bestaan in de verplichting aan organisaties die werken met nucleaire bronnen om een voorziening voor sanering te treffen of op andere wijze die (substantiële) kosten te internaliseren.

2.2.4 Psychosociale arbeidsbelasting

Problematiek en doelen

Psychosociale arbeidsbelasting (PSA) is een verzamelbegrip voor de volgende arbeidsrisico's: werkdruk, agressie en geweld, pesten, seksuele intimidatie en discriminatie op de werkvloer. Deze factoren kunnen stress veroorzaken en leiden tot gezondheidsklachten, ziekteverzuim en gehele of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid. Meer dan een derde van het werkgerelateerde ziekteverzuim heeft te maken met PSA. De Inspectie ziet erop toe dat bedrijven beleid voeren om PSA te voorkomen of te beperken. Voor 2016 formuleerde de Inspectie de volgende doelstellingen:

- Betere naleving van de Arbowetgeving betreffende PSA.
- Versterking van interventies op het gebied van PSA en ziekteverzuim.

Aanpak, resultaten en effecten

Aanpak werkdruk

De Inspectie rondde een inspectieproject af naar de aanpak van werkdruk in 81 organisaties met een hoog risicoprofiel. De Inspectie constateerde dat de aanpak van werkdruk bij de geïnspecteerde bedrijven vaak onvoldoende systematisch was of geheel ontbrak. Hoewel bij een derde van de geïnspecteerde bedrijven aantoonbaar sprake is van werkdruk, is dit niet opgenomen in de RI&E. Een op de vijf organisaties hanteert wel een goede aanpak. Daarbij zijn oorzaken in kaart gebracht, en zijn maatregelen geïmplementeerd en geëvalueerd. Werkgevers en werknemers moeten met arbodiensten en deskundigen gezamenlijk aan de slag om PSA effectiever aan te pakken. Zie ook: *'De aanpak van werkdruk: Hoe doen organisaties in Nederland dat'*

De conclusies uit het inspectieproject over werkdruk waren voor de minister van SZW aanleiding om – in zijn Kamerbrief over de aanpak van pesten – te pleiten voor een systematische aanpak van pesten in bedrijven. In de brief is, mede op basis van overleg met sociale partners, een pakket aan stimulerende en faciliterende maatregelen opgenomen om pesten op het werk aan te pakken.

Communicatie

De Inspectie koos in 2016 voor een brede communicatieaanpak om PSA onder de aandacht van doelgroepen te brengen. Dit betekende onder meer:

- Agenderen – het risico van PSA bij een breed publiek onder de aandacht brengen;
- Preventie – inspectieresultaten publiceren om daarmee de noodzaak van preventie te benadrukken;
- Oproep – een oproep aan de doelgroepen om zelf actie te ondernemen.

De Inspectie ontwikkelde onder meer de zelfinspectie-tool *Werkdruk en ongewenst gedrag*. Hiermee kan een werkgever door de ogen van een inspecteur kijken of hij voldoende doet om PSA te voorkomen of te beperken. De tool is overwegend positief ontvangen. De gecombineerde inzet van verschillende media, kanalen en persoonlijk contact leverde veel aandacht en exposure op voor PSA. Waar mogelijk is steun gegeven aan initiatieven van het programma Zelfregulering Gezond en Veilig Werken van de minister van SZW. Agendering van werkdruk en ongewenst gedrag is bevorderd door betrokkenheid en participatie. Lessen van voorlopers zijn doorvertaald naar een grotere groep participerende bedrijven.

Samenwerking

De FNV organiseerde een sectordag voor woningcorporaties, waaraan de Inspectie bijdroeg door in te gaan op de kwaliteit van arbeid bij woningcorporaties en aandacht te vragen voor psychosociale arbeidsbelasting.

A&O-fondsen voor het voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs gebruikten voorlichtingsmateriaal van de Inspectie om scholen gericht te informeren. De flyer 'Wat is werkdruk' is vertaald naar positieve taal voor leerkrachten. De zelfinspectietool 'Werkdruk en ongewenst gedrag' werd toegelicht op een bijeenkomst van hogescholen.

2.2.5 Discriminatie op de werkvloer verminderen

Problematiek en doelen

Discriminatie op de werkvloer kan zich overal en op vele manieren manifesteren. Bijna 1 op de 10 werknemers heeft op het werk wel eens met discriminatie te maken. Onheus bejegende werknemers lopen – in combinatie met een hoge werkdruk – een groter risico op verzuim en burn-out. De inzet van de Inspectie is dat bedrijven beleid realiseren dat discriminatie op de werkvloer voorkómt. Ook werkt de Inspectie er aan dat bij werkend Nederland het kennis- en zelfkennishiaat met betrekking tot discriminatie kleiner wordt.

Aanpak

Sinds mei 2015 is een speciaal inspectieteam full time bezig met discriminatie op de werkvloer. Uit de inspectieverkenningen blijkt op bedrijf- en branche-niveau – en binnen professionele netwerken – nog weinig kennis inzake arbeidsdiscriminatie aanwezig. Ook wordt de mogelijkheid dat men zelf discrimineert vaak onderschat. Er is zowel gebrek aan kennis als aan zelfkennis. In 2016 zijn meerdere communicatie-activiteiten ondernomen om dit gebrek te verhelpen.

De Inspectie heeft in 2016 een brede interventiemix ingezet. Deze bestond uit inspecties, communicatie-activiteiten, samenwerking en overleg met collega-organisaties en een netwerkaanpak via thema- en brancheorganisaties.

Met deze activiteitenmix wil de Inspectie bij geïnspecteerde bedrijven beleid stimuleren dat discriminatie op de werkvloer voorkomt en dat het gebrek aan kennis- en zelfkennis met betrekking tot discriminatie vermindert.

De inspecties richten zich op risicosectoren en op de grote bedrijven. Bij de bedrijveselectie wordt daarnaast rekening gehouden met signalen uit bedrijven zelf, signalen vanuit het College voor de Rechten van de Mens, Anti Discriminatie Voorzieningen (ADV) en de politie.

Resultaten en effecten

In 2016 zijn 227 inspecties uitgevoerd. Vanaf april 2016 wordt daarbij handhavend opgetreden. In 80 tot 90% van de bedrijfsbezoeken is daarbij handhavend opgetreden met een 'eis tot naleving' op basis van de Arboret voor wat betreft aandacht voor de problematiek en maatregelen in de RI&E.

De ambitie is dat, in het voorjaar van 2017, 200 van deze 227 bedrijven – waar 25 tot 35.000 werknemers werkzaam zijn – concrete maatregelen hebben genomen. Met herinspecties wordt dit steekproefsgewijs gecontroleerd.

Het resultaat van de inspecties is ook dat op verzoek van de geïnspecteerde bedrijven drie branches contact hebben gezocht met de Inspectie, om te zien wat zij voor hun leden kunnen betekenen. Doel daarbij is om hen beter te faciliteren en te informeren om tot een deugdelijk anti-discriminatoire bedrijfsbeleid te komen.

Discriminatie krijgt ook aandacht in de zelfinspectie-tool *Werkdruk en ongewenst gedrag*. Dit instrument is primair gericht op het toegankelijk maken van wet- en regelgeving, maar het is ook een middel om het

onderwerp bij alle doelgroepen – zowel in- als extern – te agenderen.

Bedrijven die de tool hebben ingevuld noemden tijdens de inspectie al maatregelen die ze wilden treffen. Ook gaven ze een eigen oordeel over het nalevingniveau.

2.2.6 Zorg en Welzijn

Problematiek en doelen

Zorg en Welzijn is een omvangrijke, zeer diverse sector. Hieronder vallen onder andere verpleging, verzorging en thuiszorg (VVT), ziekenhuizen, gehandicaptenzorg, geestelijke gezondheidszorg (GGZ), jeugdzorg, kinderopvang en ambulance-diensten. In de sector vinden grote veranderingen plaats en er wordt steeds meer nadruk gelegd op preventie, zelfredzaamheid en samenwerking. In de sector zijn ruim 1,1 miljoen werknemers werkzaam. Psychosociale arbeidsbelasting (PSA) – met name werkdruk, agressie en geweld, en fysieke belasting – vormen de grootste arbeidsrisico's in deze sector. PSA heeft een groot aandeel in het werkgerelateerde ziekteverzuim en het toenemende aantal beroeps-ziekten. Dit in verband met de veranderingen en hervormingen in de sector, de aard van het werk en de betrokkenheid van medewerkers.

Aanpak

In 2016 waren de inspecties gericht op de effectiviteit van de door de instellingen genomen maatregelen en het bijsturen van het gevoerde beleid op het terrein van risicobeheersing. Daarnaast was er specifiek aandacht voor nieuwe zorgaanbieders in het veld.

Inspecties werden zelfstandig en samen met de Inspectie voor de Gezondheidszorg uitgevoerd. Naast herinspecties werd ingezet op voorlichting en nalevingcommunicatie.

Resultaten en effecten

Gezamenlijke inspecties in de ouderenzorg

In 2016 voerden de Inspectie SZW en de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) gezamenlijk inspecties uit bij 20 instellingen in de ouderenzorg.

De kwaliteit van de zorg en de werkomstandigheden voor het personeel zijn in de verpleegzorg sterk met elkaar verbonden. Ze zijn van invloed op het functioneren van de cliënt, de tevredenheid van de omgeving, de psychische belasting en het welbevinden van het verzorgend personeel.

Brancheorganisaties en vertegenwoordigers van instellingen reageerden bij de start van het inspectieproject positief op het gezamenlijk optrekken van de inspecties. Het inspectieproject wordt momenteel geëvalueerd. Daarbij worden ook de ervaringen van de geïnspecteerde instellingen betrokken.

Inspectie van nieuwe toetreders in de zorg

In de zorgsector zijn steeds vaker nieuwe zorgaanbieders actief. Het gaat hierbij om nieuwe zorgaanbieders in de thuiszorg, de GGZ, de gehandicaptenzorg, de ouderen- en verpleeghuiszorg en de particuliere klinieken. Bij eerdere inspecties bleken deze nieuwe zorgaanbieders weinig aandacht te hebben voor arbozorg in het algemeen. Vaak ontbrak de Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E).

In 2016 zijn ruim 2.300 nieuwkomers voorgelicht en werd aangegeven dat er mogelijk een inspectiebezoek aan hun instelling zou volgen. 10% van de nieuwkomers is op basis van deze informatie aan de slag gegaan. 60 nieuwkomers zijn geïnspecteerd op het bezit van een RI&E en plan van aanpak met daarin aandacht voor werkdruk, fysieke belasting en agressie en geweld. 20 nieuwkomers ontvingen een waarschuwing voor het ontbreken van een RI&E met een plan van aanpak.

Herinspecties in de zorg

Het terugdringen van risico's op PSA in de zorg stond centraal bij inspecties die in 2011 en 2014 werden uitgevoerd in een aantal subsectoren. De herinspecties op de toen geconstateerde overtredingen vonden plaats in 2015 (136 inspecties) en 2016 (61 inspecties).

Deze inspecties vonden plaats in de volgende subsectoren: ziekenhuizen, jeugdzorg, gehandicaptenzorg, opvanghuizen en asielzoekerscentra, geestelijke gezondheidszorg /verslavingszorg – en binnen de verpleging – verzorging en de thuiszorg.

Van de 197 bezochte hoofdvestigingen hadden er 176 de gevraagde maatregelen genomen. In 21 gevallen bleken de gevraagde maatregelen niet of niet voldoende te zijn genomen, waarna er opnieuw is gehandhaafd met 12 waarschuwingen en 9 boeterapporten. Daarnaast is in 4 gevallen ook een eis gesteld.

De sector investeert in de aanpak van PSA. Door onder meer de toegenomen aandacht van de Inspectie voor dit thema ondersteunen brancheorganisaties nu actief de instellingen met aangepaste en verder uitgebreide arbo-catalogussen om PSA aan te pakken.

Inspecties Ambulancezorg

Gesprekken met Ambulancezorg Nederland over de beheersing van fysieke overbelasting bij ambulancepersoneel hebben er onder andere toe geleid dat de branche een onderzoek heeft laten uitvoeren naar geschikte brancards. De uitkomsten zullen worden gebruikt bij inspecties van regionale ambulancediensten in 2017.

2.2.7 Kernbepalingen arbozorg

Problematiek en doel

Om veilig en gezond werken te borgen, zijn vereist: systematische aanpak van de arbozorg en de aanwezigheid van deskundigen, zoals preventiemedewerkers en bedrijfsartsen. De Inspectie houdt toezicht op naleving van de arbozorgbepalingen. Uit analyse van monitorgegevens blijkt dat het naleven van de kernbepalingen ook feitelijk leidt tot beter beheerste arbeidsrisico's in bedrijven.

In opdracht van de Inspectie zocht het Nederlands Forensisch Instituut in 2016 uit welke kernbepalingen het meest voorspellend zijn. Het hebben van een Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) met plan van aanpak en bij arbobeleid betrokken medewerkers, hebben de meest voorspellende waarde. Daarmee is niet gezegd dat de andere bepalingen onbelangrijk zijn. Als aan alle zeven systeembepalingen wordt voldaan, is de kans dat bedrijven de arbeidsrisico's goed beheersen 90%.

Om de langlopende, geleidelijk dalende trend in de naleving van deze bepalingen te stoppen, is de Inspectie in 2015 een programma gestart om de naleving van arbozorgbepalingen te verhogen.

Aanpak en resultaten

De Inspectie voert bij risicovolle bedrijven en instellingen inspecties en herinspecties uit, doet onderzoek naar meldingen van beroepsziekten en stimuleert de naleving en kwaliteit van arbozorg. Ze doet dit met behulp van voorlichting en communicatie.

Inspecties

Bij de uitvoering van het programma werkt de Inspectie samen met brancheverenigingen, werkgevers- en werknemersorganisaties (met name in het MKB), specialistische kennisinstituten en de Kamer van Koophandel. In 2016 zijn 830 inspecties uitgevoerd naar de naleving van de kernbepalingen met betrekking tot arbozorg. Bel- en schriftelijke inspecties en bedrijfsbezoeken zorgden voor meer urgentie en stimuleerden de naleving bij de geïnspecteerde bedrijven.

Communicatie

In 2016 zijn afspraken met de Kamer van Koophandel gemaakt over informatievoorziening aan starters over gezond en veilig werken. Aan sectororganisaties zijn nieuwsberichten over uitvoering van inspecties aangeboden.

Wetswijziging

In 2016 vond door het ministerie van SZW de voorbereiding plaats van de wetswijziging Toekomst Arbeidsgerelateerde Zorg. De Inspectie was hierbij betrokken. Zij verwacht dat deze wetswijziging bijdraagt aan betere borging van veilig en gezond werken en verdere verbetering van de naleving. Met het oog op de wetswijziging is er door het ministerie van SZW een gezamenlijke communicatieaanpak ontwikkeld over bestaande elementen in de Arbowet en de op handen zijnde wijzigingen in de Arbowet. Dit is door het ministerie van SZW voorbereid met een werkgroep van sociale partners, kenniscentra en vertegenwoordigers van onder andere arbodiensten, bedrijfsartsen en preventiemedewerkers.

Verbeterde naleving arbozorgbepalingen

Door het toezicht en de inzet van alle betrokken partijen worden de arbozorgbepalingen sinds 2015 (iets) beter nageleefd. Dit blijkt uit de monitor Arbo in Bedrijf 2016 van de Inspectie. Ook de Arbobalans – de tweejaarlijkse publicatie van TNO – laat dit zien. Aannemelijk is dat hernieuwde aandacht ook de kwaliteit van arbozorg in bedrijven heeft bevorderd.

2.2.8 Bouw

Problematiek en doelen

De bouw kent meerdere risico's zoals: vallen van hoogte, fysieke overbelasting en blootstelling aan gevaarlijke stoffen. In de bouw komt ook onderbetaling en illegale tewerkstelling voor. De opdrachtgever van bouwwerkzaamheden heeft – naast de werkgever – een belangrijke verantwoordelijkheid voor eerlijk, veilig en gezond werken in de bouw, maar vult deze nog niet goed in. Bouwlocaties zijn complexe en zeer dynamische arbeidsplaatsen waar meerdere bedrijven en zelfstandigen gelijktijdig aan het werk zijn. De Inspectie SZW zet in op het bevorderen van verantwoord opdrachtgeverschap, in het bijzonder het vergroten van de duurzame inzetbaarheid van werknemers. Dat doet ze door te inspecteren op fysieke belasting, blootstelling aan kwartsstof en arbeidsveiligheid bij werkzaamheden op hoogte. Het doel is de arbozorg in de bouw te verbeteren.

Het accent in de keuze van te inspecteren bouwplaatsen is verlegd. Waar eerst werd geïnspecteerd op het risico van overtredingen van de Wv (illegale tewerkstelling), legde de Inspectie SZW in 2016 meer accent op het risico van overtredingen van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML), de Arbeidstijdenwet (ATW) en de Wet Allocatie Arbeid door Intermediairs (Waadi).

Aanpak en resultaten

De strenge lijn van handhaving op de zestien fysiek zwaarste beroepsgroepen is in 2016 voortgezet. Met resultaat. In 2012 had 43% van de geïnspecteerde bedrijven de zaken op orde; in 2015 was dat 81% en in 2016 was het percentage verder gestegen naar 85%. De zwaarte van de ingezette handhavinginstrumenten en het relatief grote aantal boeterapporten, laten echter ook in 2016 zien dat er op dit onderwerp in te bouw nog veel te winnen is.

In 2016 werden 93 illegaal tewerkgestelden aangetroffen, iets meer dan in 2015. Bij 180 van de 548 op arbeidswetten geïnspecteerde werkgevers zijn overtredingen vastgesteld. De Inspectie constateert dat de nalevingbereidheid van de wetgeving op het domein eerlijk werk in de bouw niet verbetert en mogelijk afneemt. Een indicatie is het stijgende handhavingpercentage van afgesloten zaken van 19% in 2015 naar 37% in 2016. Hierbij speelt wel een verschuiving mee in de aandacht van illegale tewerkstelling naar beloning en arbeidstijden.

Werken op hoogte

Gebruikmaken van zonne-energie door het plaatsen van zonnepanelen is, net als het verwijderen van oude asbestdaken – een goede zaak. Montagebedrijven werken echter vaak onveilig. Bij overtredingen van de veiligheidsvoorschriften treedt de Inspectie handhavend op naar de werkgever en – in voorkomende gevallen – de opdrachtgever. Handhaving en overleg over een geïntegreerde aanpak voor veilig en gezond werken, hebben bij een landelijk opererende opdrachtgever en betrokken opdrachtnemer ervoor gezorgd dat de betrokken bedrijven doelmatige voorzieningen hebben getroffen voor veilig werken op hoogte. Tegelijkertijd is overmatige fysieke belasting aangepakt door hulpmiddelen op het dak en op de grond in te zetten. Grofweg 7 op de 10 inspecties tonen onveilig werk op hoogte. In overleg met de brancheorganisaties bereidt de Inspectie een interventieplan voor om veilig werken op hoogte te bevorderen.

Bouwlocaties

Het handhavingpercentage in het project Bouwlocaties blijft onverminderd hoog. Bij grofweg 7 op de 10 inspecties constateerde de Inspectie dat er onveilig op hoogte werd gewerkt en dat de arbozorg ontoereikend was. Dat is zorgwekkend, ook gelet op het gestegen aantal ongevallen in de bouw (voor toelichting, zie hoofdstuk 1, pagina 20). Zo wordt te gemakkelijk gedacht dat voorhanden zijnde arbeidsmiddelen wel zullen voldoen. Inspecties gericht op het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen laten zien dat het gebruik in slechts de helft van de gevallen op orde is.

In het kader van de pilot Grote Bouwwerken heeft de Inspectie in het westen en zuiden van het land bij een aantal bouwwerken voorlichting gegeven over eerlijk, gezond en veilig werken. De Inspectie volgt op die plekken de bouw tot de oplevering. In de (vaste) woningbouw ontwikkelt de modulaire bouwmethode zich steeds meer. Kenmerkend is de zeer snelle bouwwijze. Elementen (modules) worden vanaf een vrachtauto gehesen, gestapeld en gekoppeld. Na handhaving heeft een grote bouwvereeniging een risicoanalyse gedaan, gericht op gezond en veilig werken. Hij bleek in staat de risico's met circa 80% te reduceren door nieuw ontwikkelde werkwijzen en hulpmiddelen toe te passen.

In 2016 is een nieuwe Richtlijn Torenkranen gelanceerd door Bouwend Nederland en de Onderzoeksraad voor Veiligheid. De richtlijn is verbeterd naar aanleiding van inzichten opgedaan naar aanleiding van een aantal ernstige ongevallen met torenkranen. Ook cultuur en gedrag bij hijsen krijgen hierin aandacht.

In 2016 deed de Vereniging Steigerbouwers (VSB), in overleg met de Inspectie SZW, een eerste aanzet voor opname van de Richtlijn Steigers in de Arbocatalogus Bouw en Infra. Opname van deze richtlijn in de Arbocatalogus geeft meer duidelijkheid voor alle betrokken partijen en biedt de Inspectie de mogelijkheid om te handhaven volgens een door de branche vastgestelde 'stand der wetenschap'. Ook bracht de VSB, in overleg met de Inspectie SZW, een nieuw A-blad Rolsteigers uit. Het gaat hierbij om een nieuwe opbouwmethode voor rolsteigers waarmee de faalkans – en daarmee het valgevaar – tijdens de montage én het gebruik sterk worden gereduceerd.

2.2.9 Metaal

Problematiek en doelen

De metaalsector kent een breed scala aan risico's op het gebied van arbeidsomstandigheden (gezond en

veilig werk) en arbeidsvoorwaarden (eerlijk werk). De Inspectie SZW startte in 2016 met een nieuw inspectieprogramma waarin – samen met diverse stakeholders zoals sociale partners, kennisinstututen en bedrijven zelf – wordt ingezet op de volgende risico's:

- Toespitsing van de inspecties op bedrijven met een relatief grote flexibele schil van werkenden. Dit kunnen uitzendkrachten zijn of jongeren met een leerwerkbaan of andere tijdelijke arbeidskrachten. Gebleken is dat bij deze arbeidskrachten meerdere arbeidsrisico's samenkomen die elkaar in negatieve zin versterken.
- Blijvende inzet op het terugdringen van het aantal ongevallen.
- Oneerlijke verdringing van werk in de scheepsbouw en aan de scheepsbouw gerelateerde sectoren.

Binnen dit metaalprogramma ligt een specifiek accent op de aanpak van onveilige en ongezonde leer/werk-situaties voor jongeren die in opleiding zijn voor een metaalberoep.

Een belangrijke doelstelling in de metaalsector is dat bij herinspecties tenminste 75% van de bedrijven een structureel goede naleving op de belangrijkste risico's laat zien. Dit betreft: machineveiligheid, veilig en gezond werken met arbeidsmiddelen en beheersing van blootstelling aan gevaarlijke stoffen, met name lasrook. De Inspectie SZW zet in op aantoonbaar effectieve maatregelen die beklijven en deel uitmaken van de reguliere bedrijfsvoering van de onderneming.

Aanpak

De Inspectie past een combinatie toe van inspecties en herinspecties bij risicovolle bedrijven. Verder voert zij in samenwerking met ketenpartners gecoördineerde gezamenlijke controles uit, verricht zij evaluatie-onderzoek, wordt er aan naleving- en doelgroep-gerichte (publieks-) communicatie gedaan en worden er met de branche afspraken gemaakt om de zelfwerkzaamheid van bedrijven te vergroten.

Resultaten en effecten

Ongevallendaling

In totaal zijn er in 2016 271 meldingsplichtige ongevallen met slachtoffers gemeld in de metaal-sector. Dit zijn in absolute zin 19 meldingen minder dan in 2015. Deze daling sluit aan bij de in het afgelopen jaar door de Inspectie gesignaleerde trend in de sector, zoals gepubliceerd in de digitale infographic *Metaal: resultaten 2009-2015*. Deze infographic geeft zicht op de ontwikkeling van ongevallen en overige inspectieresultaten in de

metaalsector tussen 2009 en 2015 en gaat verder in op de situatie in subsectoren in de sector.

Inspecties

In 2016 realiseerden de Inspectie SZW bijna 800 inspecties in deze sector. In metaalbedrijven met een relatief grote flexibele schil vonden 574 inspecties plaats. Bij 459 bedrijven (81%) werden overtredingen geconstateerd en is handhavend opgetreden. Het ging hierbij vooral om machineveiligheid en onveilig werken met uiteenlopende arbeidsmiddelen en om het treffen van onvoldoende maatregelen om blootstelling aan gevaarlijke stoffen – waaronder lasrook – tegen te gaan.

Herinspecties

Een belangrijke doelstelling in de metaalsector is – zoals gezegd – dat bij herinspecties tenminste 75% van de bedrijven een goede naleving laat zien. In 2016 hebben deze herinspecties tot duidelijk betere resultaten geleid dan verwacht: geen 25% maar 19% van de opnieuw geïnspecteerde bedrijven maakte nu nog een of meerdere overtredingen. De interventiemix, die bestaat uit onder andere inspectie-interventies in combinatie met doorverwijzing naar en ondersteuning vanuit 5xbeter (het arbeidsomstandighedenprogramma van sociale partners in de metaal), weet veelal het verschil te maken in de bedrijven.

In de metaalsector zijn in 2016 uit de 48 inspecties 2 bedrijven naar voren gekomen die de Inspectie aanmerkt als niet-nalevers. Deze bedrijven worden opnieuw bezocht en geconfronteerd met forse boetes wanneer zij de noodzakelijke maatregelen niet treffen.

Scheepsbouw, binnenvaart en samenwerking ketenpartners
Scheepsgerelateerde werkzaamheden (scheepsbouw, binnenvaart) kennen een complexe problematiek op het gebied van oneerlijke verdringing van werk. De sector opereert op een internationale markt en werkt veelvuldig met tijdelijke – vaak speciaal uit het buitenland ingevlogen – arbeidskrachten. Dit thema is prominent aan de orde en lijkt door de internationale ontwikkelingen en concurrentie steeds hardnekkiger te worden.

De Inspectie onderzocht met name of tijdelijke arbeidskrachten gerechtigd zijn om in Nederland te werken, of zij voldoende betaald krijgen en ook hoe het staat met arbeidstijden en overige werkomstandigheden waardoor oneerlijke concurrentie en verdringing van werk kan ontstaan. Niet alleen scheepswerven maar ook toeleveranciers van werk in, aan en op schepen evenals werkzaamheden in

de binnenvaart, zijn het afgelopen jaar onderzocht. In 2016 werden 54 onderzoeken afgerond. Daarbij waren 134 werkgevers betrokken. In 18 onderzoeken (32%) en bij 39% van de werkgevers zijn overtredingen geconstateerd.

Inspecties in deze sector komen vaak voort uit signalen en meldingen van onze ketenpartners: de zeehavenpolitie, marechaussee en/of Dienst Infrastructuur (politie te water). Ook als gevolg van cao-onderzoeken, die de Inspectie uitvoert op verzoek van de vakbond, kwamen er het afgelopen jaar signalen die leidden tot meerdere bestuursrechtelijke onderzoeken naar WML, ATW en Wav.

Door goede samenwerkingsafspraken en gegevensuitwisseling met deze partners komen voor de Inspectie de juiste meldingen naar boven. Op grond daarvan kan de Inspectie SZW succesvol interveniëren. In 2016 leidde ruim 30% van de meldingen van de ketenpartners tot onderzoeken en geconstateerde overtredingen van Wav, WML of ATW.

Een ander positief effect is dat door de gezamenlijke en goed gecoördineerde aanpak de controle bij de onderneming op alle relevante wetgeving tegelijkertijd plaatsvindt. Zo wordt efficiënt gewerkt en ervaart de onderneming minder inspectiedruk.

In 2016 vonden 27 gezamenlijke actiedagen plaats met een of meer van de volgende ketenpartners: Zeehavenpolitie (ZHP), Dienst Infrastructuur (DINFRA) van de Landelijke Eenheid, Koninklijke Marechaussee en het ministerie van Defensie.

Een geslaagde samenwerking was de Aquapol-controleweek²⁶. Het controle-item was: uitbuiting in de scheepvaart. DINFRA (de waterpolitie) controleerde 27 schepen in zes dagen. De Inspectie nam deel met drie bestuursrechtelijke onderzoeken op het gebied van de Wav en de ATW. Vijf signalen aangaande onderbetaling en Wav werden in behandeling genomen.

Jongeren en veilig leren werken

Een belangrijke doelgroep voor de Inspectie vormen jonge werknemers in opleiding. Enkele effectief gebleken interventies zijn het kennisspel Healthy Metal en de samenwerking met de beleidsdirectie Gezond en Veilig Werken van het ministerie van SZW, om tot een apart keuzedeel Gezond en veilig werken voor het mbo te komen.

Healthy Metal

²⁶ controle riviercruiseschepen tegen uitbuiting, Aquapol: illegale arbeiders op schepen en inspectie haalt overtredingen boven water

In 2016 nam een aantal scholen en leerbedrijven actief deel aan een feedbackonderzoek naar het kennisspel Healthy Metal. Ideeën van docenten, leerlingen en praktijkbegeleiders werden opgehaald en gebruikt voor verbetering van het spel.

Opvallend was de positieve waardering van vrijwel alle respondenten: gemiddeld een 8 voor de inhoud van het spel. Verbeterpunten die werden opgehaald: duidelijkere prikkels in het spel inbouwen om het vaker te willen spelen, meer doelgroepgerichte bekendheid genereren en de toepassing van het spel in het beroepsonderwijs verbreden. In 2017 gaat de Inspectie aan deze verbeteringen werken.

Healthy Metal is sinds de lancering in april 2014 al meer dan 75.000 keer gespeeld.

Keuzedeel Gezond en veilig werken voor het mbo

De Inspectie SZW was in 2016 actief betrokken bij een initiatief van de beleidsdirectie Gezond en Veilig Werken van het ministerie van SZW, om te komen tot een apart keuzedeel 'Verdieping blijvend fit veilig en gezond werken' voor het middelbaar beroeps- onderwijs.

Als resultaat heeft de minister van OCW dit keuzedeel medio 2016 vastgesteld. Hierin leert de student onder andere om arbeidsrisico's op het werk te herkennen en te beheersen. Het keuzedeel is niet specifiek voor de metaalsector ontwikkeld, maar generiek van opzet en daardoor voor elke mbo-opleiding te gebruiken. Hiermee draagt de Inspectie SZW met andere partijen bij aan de duurzame inzetbaarheid van de toekomstige beroepsbeoefenaar en aan het voorkomen van ongevallen en gezondheidsschade.

Nalevingcommunicatie en brancheafspraken

Bij alle interventies voert de Inspectie SZW gerichte communicatieactiviteiten uit om naleving van wet- en regelgeving het liefst in een vroeg stadium te bevorderen. Zo maakte de Inspectie SZW op het gebied van gevaarlijke stoffen in 2016 maatwerkafspraken met sociale partners – in het bijzonder met het project 5xbeter. Hierdoor kunnen vooral kleine metaalbedrijven beter gefaciliteerd worden in het naleven van de wettelijke vereisten. De afspraken behelzen onder andere actieve en concrete ondersteuning vanuit de branches door middel van de inzet van verbetercoaches, praktische hulpmiddelen bij het inventariseren en beoordelen van gevaarlijke stoffen en een gefaseerde aanpak in de handhaving voor bedrijven die aantoonbaar van goede wil zijn.

2.2.10 Veiliger werken in de Grond-, Weg- en

Waterbouw

Problematiek en doelen

In deze sector richt de Inspectie zich op werkzaamheden met grote risico's: aanrijden, bedelven, verdrinken, explosie- en elektrocutiegevaar, fysieke overbelasting, blootstelling aan gevaarlijke stoffen en te lang werken.

In 2016 legde de Inspectie de volgende accenten:

- Verminderen van aanrijdgevaar met als streven geen doden bij werken aan de weg of het spoor;
- Verminderen van het werken aan onder hoogspanning staande installaties door een stringenter ontheffingenbeleid;
- Verminderen van de blootstelling aan gevaarlijke stoffen door betere kennis van de risico's en maatregelen.

Opdrachtgevers en verkeersregelaars

Via de webcam van de VerkeersInformatieDienst VID en hun tweets werd de Inspectie SZW geattendeerd op de wijze waarop verkeersregelaars en politieagenten het vrachtverkeer op de A27 bij de Merwedeburg van de snelweg afplukten. Ze stonden midden op de snelweg en moesten met gevaar voor eigen leven de aanstormende vrachtwagens wegleiden. Deze situatie was al een paar dagen aan de gang, zonder dat maatregelen waren getroffen.

De inspecteurs die 's nachts ter plekke gingen kijken, hebben de werkzaamheden stilgelegd en geëist dat er afdoende maatregelen getroffen zouden worden voordat de brug de volgende dag om 5 uur weer openging.

De ingreep resulteerde erin dat in de wijde omtrek van de Merwedeburg attenderingsborden, omleidingen en afzettingen werden neergezet. Ook kregen de verkeersregelaars die daarna nog wel ingezet werden een afgeschermd werkplek van waaruit zij veilig het verkeer konden screenen en vrachtwagens konden omleiden.

De doorstroom van verkeer mag nooit de voorkeur krijgen boven de veiligheid van werknemers.

Aanpak en resultaten

In 2016 is geïnspecteerd bij de grootste opdrachtgever in de Grond-, Weg- en Waterbouw: Rijkswaterstaat (RWS). Bij enkele wegebouwwerken is het werk stilgelegd om het acute gevaar voor werknemers weg te nemen. Er is handhavend opgetreden zodat RWS zijn rol als opdrachtgever gaat verbeteren. Het gaat daarbij om verbetering tijdens de ontwerpfase van civieltechnische bouwwerken. Daarmee borgt de opdrachtgever dat veilig en gezond werken in de uitvoeringsfase mogelijk is.

In 2016 sprak de Inspectie via nalevingcommunicatie en overleg verkeersregelbedrijven en opdrachtgevers aan. Bij wegwerkzaamheden werden verkeersregelaars ingezet waar dit niet wenselijk was. Alleen als verkeer door een omleiding, afzetting of verkeersregelinstallaties echt niet zonder verkeersregelaars kan worden uitgevoerd, dan pas is de inzet van verkeersregelaars een oplossing. Worden ze ingezet, dan moet de werkplek veilig zijn ingericht met behulp van signalering, verlichting en afzettingen.

In de Railinfra-branche is – onder druk van de door de Inspectie SZW gestelde eisen aan ontheffingen – het werken aan installaties onder hoogspanning verder afgebouwd. In 2016 werd het aantal typen specifieke werkzaamheden waarvoor nog ontheffing mogelijk was afgebouwd van 11 naar 5. Het werken onder hoogspanning is afgenomen van jaarlijks (geschat) 350 keer in 2014 en 2015, naar 145 in 2016. De branche ontwikkelt innovaties via digitale meetmethoden van de rijdraaddikte. Daardoor zijn handmatige metingen overbodig geworden. Deze innovaties verbeteren de veiligheid van de werknemers en geven betere garanties op beschikbaarheid van het spoor. Helaas constateert de Inspectie dat ook in 2016 zich weer ernstige ongevallen voordeden bij werken aan het spoor. In één geval met dodelijke afloop.

In 2016 heeft de Inspectie SZW de branche ondersteund bij het uitwerken van richtlijnen voor bedrijven die graven in de grond. Deze kunnen bij hun werk in aanraking komen met verontreinigingen en explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Deze richtlijnen zijn van belang voor de arbo-catalogi van diverse branches.

2.2.11 Markttoezicht leidt tot zelfregulering

Problematiek en doelen

Onveilige arbeidsmiddelen en persoonlijke beschermingsmiddelen kunnen tot ongevallen en schade leiden. De Inspectie controleert of marktdeelnemers, die producten voor professionele toepassing op de markt brengen, dat doen volgens de Europese productrichtlijnen die in Nederland in warenwet-

besluiten zijn omgezet. Zelfregulering is daarbij het uitgangspunt. De fabrikanten zijn verantwoordelijk en aansprakelijk voor hun producten. Zij zorgen voor risicoanalyse en veiligheidsmaatregelen. Waar nodig betrekken zij daar het Conformiteitsbeoordelingsinstituut (CBI, voorheen NOBO) bij. De fabrikant tekent een Verklaring van overeenstemming, voegt instructies en informatie over de veiligheid en de gezondheid toe en brengt op het product de CE-markering aan. Private belanghebbende partijen (marktdeelnemers, fabrikanten, retailers, maar ook ontwerpers en ontwerp bureaus) zorgen – onder leiding van normalisatie-instellingen – voor geharmoniseerde normen. Deze kunnen als uitgangspunt dienen bij het voldoen aan de essentiële veiligheidseisen. Het CE-systeem is een publiekprivaat systeem.

Gebruikers van CE-gemarkeerde producten moeten erop kunnen vertrouwen dat die aan Europese, essentiële veiligheids- en gezondheidseisen voldoen. Bovendien kunnen marktdeelnemers daardoor vertrouwen op eerlijke marktverhoudingen – een Europees *level playing field*. De CE-markering maakt onderdeel uit van een groter geheel aan maatregelen, dat het vrije verkeer van goederen op de Europese markt bevordert.

De Inspectie houdt toezicht op de Machinerichtlijn machines, de richtlijn/verordening Persoonlijke beschermingsmiddelen, de richtlijn drukvaten van eenvoudige vorm, de richtlijn drukapparatuur, de richtlijn liften en de richtlijn explosie veilig materieel (ATEX). Het toezicht is daarbij beperkt tot machines en persoonlijke beschermingsmiddelen die overwegend voor professioneel gebruik zijn bedoeld.

Het toezicht op de overige Europese productrichtlijnen is in handen van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) en het Agentschap Telecom. Over het toezicht per Europese productrichtlijn vindt afstemming plaats in de Administrative Cooperation Group (ADCO).

In 2016 deed de Algemene Rekenkamer onderzoek naar het toezicht op CE-markering. Begin 2017 verscheen het rapport 'Producten op de Europese markt; CE-markering ontrafeld'. De Algemene Rekenkamer constateert dat het toezicht kwetsbaarheden kent en doet de volgende aanbevelingen: verdergaande internationale harmonisatie van toezicht en het meer betrekken van eindgebruikers bij markttoezicht. Het kabinet ziet de aanbevelingen als ondersteuning van reeds ingezet beleid.

Sterk in je schoenen staan

Toen inspecteur Willem Veltmeijer tijdens een bedrijfsbezoek aan Livit aanbod om de (Europese) productwetgeving rondom orthopedische veiligheidsschoenen toe te lichten, was productmanager Carlijn Renee daar erg blij mee. “Als leverancier van orthopedische hulpmiddelen willen we graag aan de regels voldoen, omdat ze ons in staat stellen nog betere en veiligere producten te leveren en onze klanten op de juiste manier te helpen met hun dagelijkse bewegingsvrijheid.”

Orthopedische veiligheidsschoenen maken is een vak apart. Er zijn verschillende technische oplossingen voor mensen met voetproblemen. Voor mensen met lichtere klachten, kunnen confectie veiligheidsschoenen worden uitgerust met bijvoorbeeld op maat gemaakte voetbedden en aanpassingen aan de buitenzool van de schoen. Voor complexere klachten kunnen op maat gemaakte veiligheidsschoenen worden geleverd, waarbij Livit leesten vervaardigt op basis van een uitgebreide meting en passing. Hierdoor kan de fabrikant schoenen maken met de juiste veiligheidsaspecten.

Gecertificeerde schoenen

Volgens de regels moeten (orthopedische) veiligheidsschoenen gecertificeerd zijn. Aanvankelijk had dat nogal wat consequenties. Renee: “De certificering vervalt bij een aanpassing aan de schoen. Dus ook als een gewone inlegzool wordt vervangen door een steunzool. Dat kon natuurlijk nooit de bedoeling zijn. Daarom bedacht een aantal fabrikanten een protocol voor leveranciers van orthopedische hulpmiddelen. Als je je daaraan houdt, blijft de certificering intact. Willem informeerde ons hierover tijdens het bedrijfsbezoek. Vervolgens bespraken we het protocol met drie leveranciers van orthopedische veiligheidsschoenen en gingen we aan de slag.”

Training voor technici en adviseurs

Livit gaf de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de productie een uitgebreide instructie hoe ze volgens protocol moesten werken. Dat was essentieel, omdat steunzolen voor veiligheidsschoenen aan andere eisen moeten voldoen dan steunzolen voor dagelijks gebruik. Ook de adviseurs die de voeten van werknemers opmeten, werden voorgelicht over het protocol en de wet en regelgeving. Daarnaast stelde Livit regels op over de te volgen werkwijze voor alle afdelingen: van klantenservice tot facturatie en alles wat daar tussen zit. En er werd een afdeling Eindcontrole opgericht, die het eindproduct toetst aan de hand van het protocol. “Daarvan maken we een verslag, zodat we altijd kunnen nagaan wat we hebben geleverd.”

100% veilig

Het toezicht op de productwetgeving heeft Livit veel inspanningen gekost, maar het leverde ook veel op. “Wij zijn erg blij met de proactieve opstelling van de Inspectie SZW. Het heeft ons bewuster gemaakt van veiligheidsrisico's en wat we kunnen doen om die te voorkomen. Het protocol geeft ons de zekerheid dat wij iets maken dat 100% veilig is. We staan sterk in onze schoenen. Daardoor kunnen we ervoor zorgen dat werknemers met voetklachten veilig hun werk kunnen doen.”

Aanpak en resultaten

In 2016 zijn 293 productinspecties uitgevoerd, waarvan 113 naar aanleiding van binnengekomen meldingen. Hierna volgen enkele voorbeelden.

Een arbeidsongeval met elektrocutiegevaar leidde tot een (RAPEX-)melding aan de Europese Autoriteit over een product van een Nederlandse fabrikant. Deze melding werd door de Europese Commissie gepubliceerd en toegestuurd aan de andere lidstaten. Naar aanleiding daarvan heeft de Nederlandse fabrikant maatregelen genomen. De afnemers zijn geïnformeerd; de geleverde machines zijn aangepast.

De Inspectie stuitte op houtversnipperaars van Tsjechische makelij met ernstige technische non-conformiteit. Aan de fabrikant werd een kennisgeving non-conformiteit gestuurd, waarop de Tsjechische fabrikant reageerde met adequate aanpassingsmaatregelen. De Nederlandse distributeur is door de Inspectie gesommeerd de handel in de eerder geleverde gebrekkige houtversnipperaars te stoppen.

Begin mei is op het jaarlijkse Safety Engineering Event aandacht gegeven aan het aanpassen van machines. Wanneer er essentiële wijzigingen aan machines worden aangebracht, moet er opnieuw een risicoanalyse plaatsvinden. Daarop moeten de veiligheidsmaatregelen worden gebaseerd. Wie de machine essentieel wijzigt wordt de ‘nieuwe’ fabrikant van de machine en moet daarmee aan alle fabrikantverplichtingen voldoen. De Inspectie heeft hierover een flyer uitgebracht en interviews gegeven. Verschillende brancheorganisaties en adviserende instellingen besteedden hier ook aandacht aan.

In 2016 zijn de resultaten gepubliceerd van de eerder gehouden inspecties van Veiligheidsschoenen S3. Jaarlijks gaan zo’n miljoen paar veiligheidsschoenen over de toonbank, waarvan 10.000 orthopedische. Uit dit project bleek dat nog niet alle orthopedische veiligheidsschoenen conform de Europese voorschriften op de markt worden gebracht. Dit was aanleiding om in 2016 een specifiek project op orthopedische veiligheidsschoenen te richten. Via contacten met de branchevereniging Vereniging Veilig & Gezond Werken (voormalig AVAG), de NEN-normcommissie Voet- en been bescherming en vakbladen zijn in 2016 de inzichten uit de inspecties bekendgemaakt.

In 2017 worden de resultaten van de inspecties Orthopedische veiligheidsschoenen S3 gepubliceerd en gedeeld met brancheverenigingen en vakbladen. Verder zullen informatieve flyers (voor de fabrikanten

en voor de werkgevers) en andere voorlichtingsacties worden uitgevoerd om belangrijke kennis over de keuzemogelijkheden, eisen, mogelijkheden tot aanpassing en het gebruik te delen. Toezicht op veiligheidsschoenen S3 heeft de markt in beweging gebracht om ook de orthopedische veiligheidsschoenen in conformiteit op de markt te brengen.

In Nederland en in andere Europese landen zijn – na melding van geconstateerde non-conformiteit – producten van de markt gehaald, vaak op vrijwillige basis.

2.2.12 Certificatiestelsels effectief laten bijdragen aan veilig en gezond werken

Problematiek en doelen

De Inspectie houdt toezicht op de toepassing van wettelijk verplichte certificatie (Arbowet en Warenwet). Dat toezicht betreft: de personen of bedrijven die in het bezit moeten zijn van een wettelijk verplicht certificaat (de certificaathouders) en de instanties die wettelijk verplichte certificaten afgeven (de conformiteitsbeoordelingsinstanties, CBI’s). Voor het toezicht op de CBI’s stemt de Inspectie haar activiteiten af met de Raad voor Accreditatie (RvA) die toetst of een CBI aan alle wettelijke vereisten voldoet. In de praktijk betekent dit dat de CBI na aanwijzing vooral met de RvA te maken krijgt. In specifieke situaties (risicogerichte inspectieprojecten of bij ernstige tekortkomingen) heeft de CBI te maken met de Inspectie.

Het certificatiestelsel functioneert optimaal als gebruikers van certificatie erop kunnen vertrouwen dat de gecertificeerde producten veilig – en de gecertificeerde bedrijven en personen deskundig – zijn. Voor certificaathouders betekent dit dat ze competent zijn risicovolle werkzaamheden op een verantwoorde manier uit te voeren. Er zijn in Nederland 24 werkvelden waar wettelijk verplichte certificatie-eisen gelden ten aanzien van veilig en gezond werken. In die werkvelden zijn zo’n 30 CBI’s werkzaam.

Aanpak en resultaten

Liften

In 2016 is bij 850 eigenaren van liften, waarvan bij de CBI’s bekend was dat zij de herkeuringstermijn ruimschoots hadden overschreden, toezicht gehouden via aanschrijving. De eigenaren reageerden massaal. Veel eigenaren waren zich of niet bewust van de keuringsplicht, of dachten dat een ander (de onderhoudsfirmas) de keuring deed of verzorgde. Het toezicht leidde ertoe dat de eigenaren alsnog de keuringen uitvoerden.

Slechts bij een beperkt aantal eigenaren was een bezoek aan de locatie nodig om de keuring te realiseren.

Duiken

De Inspectie SZW bezocht vrijwel alle duikbedrijven in Nederland en 7 brandweerkorpsen (van de 25 veiligheidsregio's). De resultaten (zie: *Veilig duiken begint vóór de duik*) gaven aanleiding voor de Inspectie VenJ om de inspectieresultaten onder de aandacht te brengen van alle brandweerkorpsen en deze te vragen om de juiste maatregelen te nemen. De Stichting Werken onder Overdruk (SWOD) zal de gegevens gebruiken voor verbeteracties en communicatie naar certificaathouders in 2017.

Asbest

Op het gebied van asbest zijn verschillende projecten uitgevoerd. Naar aanleiding van een eerder inspectieproject over meldingen van omgevingsdiensten over certificaathouders is de regelgeving aangepast. Hierdoor kunnen meldingen in het kader van certificering door de CBI's beter worden opgepakt. In de praktijk komt het voor dat dezelfde natuurlijke of rechtspersoon meerdere certificaten asbest heeft. Dat maakt ontwijkgedrag mogelijk. Immers, de intrekking van een certificaat heeft dan geen effect omdat het 'andere' bedrijf verdergaat met het werk. De CBI's hebben dit signaal opgepakt met als doel ontwijkgedrag in de toekomst tegen te gaan.

De Inspectie kreeg signalen over slecht functionerende laboratoria die actief zijn op het terrein van asbest. Na overleg met de Raad voor Accreditatie (die de laboratoria accrediteert), besloot deze zijn controleaanpak te wijzigen. Dit leidde ertoe dat in 2016 de accreditatie van een laboratorium is geschorst. Daarmee wordt bovendien de druk vergroot op laboratoria (die een belangrijke rol vervullen in de asbestketen) om hun werk goed te doen.

Uit een door de Inspectie uitgevoerde quick scan bleek dat er structurele knelpunten waren in het certificatiesysteem Opsporing Conventionele Explosieven (OCE). De directie Gezond en Veilig Werken van het ministerie van SZW heeft de resultaten meegenomen in haar besluit om het stelsel te wijzigen.

In 2016 is de regelgeving op het gebied van de Warenwet gewijzigd met als gevolg dat veel CBI's opnieuw aangewezen moesten worden. De Inspectie wijst, op basis van een positief voorstel van de Raad van Accreditatie, een CBI aan voor (keurings-) activiteiten in de EU en/of Nederland. De Inspectie maakt de aanwijzingsbeslissing ook kenbaar aan de andere lidstaten.

2.3 Bestaanszekerheid en participatie

Problematiek en Doelen

Flexibele arbeidsmarkt

In Nederland behoren werknemers met flexibele dienstverbanden tot de snelst groeiende groepen op de arbeidsmarkt. Categorieën flexwerkers zijn onder meer kwetsbaar op het vlak van bestaanszekerheid. De Inspectie zet in op een goed functionerende arbeidsmarkt. Dat doet ze door in kaart te brengen hoe gemeenten en uitvoeringsorganisaties hun regulerende taken uitvoeren om arbeidsvraag en -aanbod voor hun cliënten bijeen te brengen.

Armoede en Uitsluiting

In het sociale domein vinden momenteel grote veranderingen plaats. Deze zijn het gevolg van diverse recente stelselwijzigingen. Centraal staan de decentralisaties van taken op het gebied van jeugd, zorg en participatie. Deze taken zijn van het Rijk naar gemeenten overgegaan. Veel van deze wijzigingen hebben als overkoepelend doel om te komen tot een inclusieve samenleving waarin iedereen naar vermogen participeert. De Inspectie houdt – op basis van haar eigen risicoanalyse – echter ook rekening met serieuze risico's op toenemende uitsluiting van (en armoede onder) de meest kwetsbare burgers.

Belangrijk risico is dat door nog onvoldoende integrale aanpak van problemen in het sociaal domein (met name in het begin van de transformatiefase) de gemeentelijke uitvoering nog onvoldoende efficiënt en effectief is. Arbeidsbeperkte burgers komen mogelijk niet aan het werk, werkloze burgers krijgen niet de benodigde ondersteuning om aan het werk te komen en de armoedebestrijding en schuldhulpverlening kunnen ineffectief zijn.

Door stelseltoezicht en -onderzoeken op deze grotere risico's uit te voeren, draagt de Inspectie SZW bij aan verbetermogelijkheden. Ze doet dit met concrete inzichten over al dan niet integrale uitvoeringsresultaten.

Aanpak

De Inspectie voert primair toezichtonderzoeken uit wat betreft de belangrijkste risico's in de uitvoering van het sociaal zekerheidsstelsel (gemeenten, UWV en SVB). Daarnaast doet ze – in samenwerking met andere betrokken rijksinspecties – ook breder onderzoek in het sociaal domein. De resultaten daarvan worden onder de aandacht gebracht van bewindslieden, beleidsmakers, gemeenten, uitvoeringsorganisaties en andere stakeholders.

In 2016 is een aantal onderzoeken op verzoek van de staatssecretaris van SZW uitgevoerd op risicovolle thema's. Daarbij ging het bijvoorbeeld over toegang tot schuldhulpverlening en de overgang van kwetsbare jongeren van middelbaar onderwijs naar participatiebanen. Maar ook over hoe gemeenten de 'beschutte werkplekken' invullen voor mensen die specifiek op die plekken zijn aangewezen.

De lopende inspectieactiviteiten op het vlak van flexibilisering, re-integratie, armoede en uitsluiting zijn – na heroverweging – samengebracht in één nieuw integraal meerjarig programma: Participatie en financiële zelfredzaamheid.

Een aantal onderzoeksvoornemens naar het sociaal domein is ondergebracht in de programmering van de gezamenlijke rijksinspecties die actief zijn in het sociaal domein.

2.3.1 Armoede en Uitsluiting

Toegang tot, en verlening van dienstverlening in het sociaal domein
Ter voorbereiding van een breed onderzoek naar de integrale toegang tot het sociaal domein, is een notitie geschreven op basis van onderzoek in een pilotgemeente. Hierdoor is meer inzicht verkregen in hoe die integrale toegang kan worden vormgegeven. De pilotgemeente is bezig, om – naar aanleiding van de aandachtspunten die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen – de kwaliteit van de integrale toegang verder te verbeteren. Daarbij wordt extra gelet op de aandacht voor de mogelijke problemen op het gebied van werk en inkomen, die niet de primaire hulpvraag van de burgers vormen. De pilotgemeente neemt de inzichten van de Inspectie mee in het opstellen van het beleidsplan voor de betreffende uitvoeringsafdeling.

In het kader van het onderzoek '*Integrale dienstverlening in het sociaal domein*' is de literatuurstudie integrale dienstverlening gepubliceerd. Om de kennis over het samenwerken binnen het sociaal domein te bevorderen is tijdens de Werk en Inkomen dag, in samenwerking met de VU, hierover een workshop gegeven voor de verschillende stakeholders. Ook is een artikel over integrale dienstverlening op de website SocialeVraagstukken.nl geplaatst.

Ondersteuning aan jongeren

In 2016 startte de Inspectie met een enquête waarin de samenwerking in kaart werd gebracht tussen medewerkers van gemeenten en professionals voor jongeren uit de jeugdzorg die ondersteuning door W&I nodig hebben. Deze enquête is inmiddels afgerond met een rapport dat is voorgelegd aan de stakeholders.

Regio Limburg enthousiast over rapport 'Werk aan de ... uitvoering'

Het inspectierapport 'Werk aan de... uitvoering', over de samenwerking tussen werkgeversdienstverlening en arbeidsmarktbeleid, zorgde voor veel herkenning bij diverse organisaties. Gerard IJff, wethouder van de gemeente Roermond, en Mark Hendriks, secretaris van de Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), ondernamen actie: in hun regio gaan ze een soortgelijk onderzoek uitvoeren.

De hoofdvraag in het rapport was: 'In hoeverre slagen UWV en gemeenten erin om op regionaal niveau te zorgen voor een gecoördineerde aanpak van werkgeversdienstverlening?'

Samenwerking onvoldoende

In het rapport concludeert de Inspectie SZW onder meer dat de bestuurlijke samenwerking in de arbeidsmarktregio's de laatste jaren is verbeterd, maar dat de samenwerking op uitvoerend niveau tussen werkgevers, gemeenten en UWV nog onvoldoende van de grond komt. Hierbij spelen ook beschikbaarheid van middelen, bereidheid tot samenwerking en voldoende wederzijdse kennis van de partijen een rol.

Dit triggerde Gerard IJff en Mark Hendriks om hier verder in te duiken. "In Limburg lopen we tegen dezelfde punten aan", aldus Hendriks. "Dit rapport zette alles mooi op een rij en dat was voor ons de aanleiding om nu eens goed te kijken wat er in onze regio wel en niet goed gaat en hoe we dit in Limburg kunnen verbeteren."

In Roermond gebeurde vrijwel hetzelfde. Wethouder Gerard IJff zag eveneens interessante aanknopingspunten toen hij het rapport in handen kreeg. "Anderhalf jaar geleden zijn wij gestart met een werkgeversservicepunt. Dat is gelukt, maar er is nog veel wat beter kan. Deze rapportage gaf een mooi inzicht in waar men landelijk tegenaan loopt. Veel knelpunten

kwamen ons bekend voor."

Te weinig bekendheid

Hendriks: "In het rapport staat onder meer dat het nog schort aan de bekendheid van werkgeversservicepunten. Daarnaast is de kwaliteit van de dienstverlening nog niet optimaal en is de samenwerking met de publiekprivate partijen nog niet op orde. Dat is ook in Limburg het geval. We hebben daarom deze landelijke rapportage aangegrepen om de discussie op gang te brengen en gaan een regionaal onderzoek starten. We willen ontdekken waar die knelpunten regionaal precies zitten en wat we eraan kunnen doen. We betrekken de werkgevers er dan ook nauw bij. Samen kunnen we dat het best aanpakken."

Gezamenlijke aanpak

Dat doet Hendriks in samenwerking met de gemeente Roermond als centrumgemeente van de arbeidsmarktregio. De LWV en de gemeente Roermond kregen onlangs Maarten Bos van de Inspectie over de vloer die hen uitleg gaf over het rapport. "Daarbij hebben we ook afspraken gemaakt om de vragenlijsten van de Inspectie deels te gebruiken, vertelt IJff. "Dit is een prima opgezet onderzoek, maar de arbeidsmarkt van Limburg is niet hetzelfde als bijvoorbeeld Amsterdam. We willen het onderzoek daarom aanpassen op deze regio. Dit is in ieder geval een prima basis."

Verder zijn onderzoeken afgerond rond het thema ondersteuning aan jongeren. In de rapporten *'De weg naar extra banen'* en *'Als je ze loslaat ben je ze kwijt'* doet de Inspectie verslag van haar onderzoek naar de gemeentelijke ondersteuning van jongeren met een arbeidsbeperking.

Deze doelgroep, die vóór de invoering van de Participatiewet onder de werking van de Wajong viel, is nieuw voor gemeenten. In de onderzoeken kwam ook de samenwerking aan de orde tussen gemeenten en de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (VSO) en voor praktijkonderwijs (PrO).

De belangrijkste conclusies zijn dat de samenwerking met de scholen steeds beter verloopt, maar dat bepaalde groepen jongeren het risico lopen uit beeld te raken. En dat gemeenten niet altijd de ondersteuning geven die de jongeren nodig hebben om aan het werk te komen.

De staatssecretaris van SZW heeft de rapportage *'Als je ze loslaat, ben je ze kwijt'* gebruikt om de Tweede Kamer te informeren over de ondersteuning van deze nieuwe doelgroep van gemeenten.

Mede naar aanleiding van de conclusie dat sommige groepen jongeren risico lopen uit beeld te raken, heeft de staatssecretaris van SZW een brede oloploop georganiseerd samen met het ministerie van OCW en de wethouders van de 35 centrumgemeenten.

Ook is samenwerking gerealiseerd met andere partijen die onderzoek doen naar dit onderwerp. Bijvoorbeeld met de VU Amsterdam en onderzoeksbureau Ecorys. De VU gebruikt de informatie in haar onderzoek (in samenwerking met Divosa), waardoor de inspectiekennis wordt vertaald naar praktische toepassingen.

Op basis van de rapportages heeft de stichting Stimulansz, die gemeenten ondersteunt bij het ontwikkelen en uitvoeren van goed lokaal beleid voor de sociale zekerheid, de Inspectie verzocht een presentatie te houden en een discussie te leiden met gemeenten op een bijeenkomst van het Platform Participatie en werk. De discussie toonde aan dat gemeenten meestal een eigen manier hebben om jongeren met een arbeidsbeperking te ondersteunen en naar werk te begeleiden. Dat kan zinvol maatwerk inhouden, maar ook duiden op nog weinig afstemming tussen gemeenten en weinig leren van goede voorbeelden van andere gemeenten.

Schuldhelpverlening

De Inspectie heeft in 2016 het onderzoek afgerond naar hoe gemeenten invulling geven aan vroegsignalering van burgers met dreigende problematische schulden. Vrijwel alle gemeenten doen aan vroegsignalering, maar er is nog ruimte voor verbetering.

Wanneer gaat vroegsignalering goed?

- Als een gemeente voor alle relevante doelgroepen over betrouwbare signalen beschikt;
- Als een gemeente die signalen goed kan duiden;
- Als er goed vervolg kan worden gegeven door bijvoorbeeld de juiste verwijzing naar hulpinstanties in een netwerk.

Om dat te bereiken moeten gemeenten meer dan tot nu toe bewust aandacht geven aan de opgedane ervaringen met vroegsignaleren en deze ervaringen gebruiken om ervan te leren. De definitieve resultaten van dit onderzoek zijn medio 2016 gepubliceerd. Deze zijn gebruikt bij het evaluatieonderzoek naar de Wet gemeentelijke schuldhelpverlening. Begin 2017 is een korte animatie openbaar gemaakt, waarin wordt weergegeven wat gemeenten nog kunnen verbeteren.

Invulling van beschutte werkplekken in 2016

De Inspectie SZW heeft op verzoek van de staatssecretaris van SZW onderzoek gedaan naar de invulling van beschutte werkplekken door gemeenten. De Inspectie SZW concludeert dat beschut werk tot nu toe zeer moeizaam van de grond komt. Dit wordt veroorzaakt door:

- Het gegeven dat niet alle door de gemeenten aangemelde kandidaten een positief advies van UWV ontvangen;
- Diverse factoren die beschut werk in de ogen van gemeenten onaantrekkelijk maken;
- Het voorhanden zijn van alternatieven onder de participatiewet en de WMO die gemeenten aantrekkelijker vinden.

Het *onderzoek* droeg bij aan een wetswijziging per 1 januari 2017. Hierdoor worden gemeenten verplicht om beschutte werkplekken te creëren voor de specifieke doelgroep.

Onderzoek naar de toegankelijkheid van de schuldhelpverlening

De Inspectie SZW heeft op verzoek van de staatssecretaris van SZW onderzoek gedaan naar de toegankelijkheid van de schuldhelpverlening. Uit het *onderzoek* blijkt dat 7% van de gemeenten nog niet de individuele omstandigheden van mensen met schulden onderzoekt, voordat wordt besloten schuldhelpverlening aan te bieden.

Naar aanleiding hiervan heeft de staatssecretaris van SZW in een Kamerbrief aan de betrokken partijen gevraagd om de gesignaleerde knelpunten op te pakken. Zij roept gemeenten via de Verzamelbrief gemeenten van december 2016 op om na te gaan wat de lokale situatie is en zo nodig maatregelen te treffen. Om een vinger aan de pols te houden, acht zij vervolgonderzoek wenselijk. De Inspectie SZW is inmiddels met het vervolgonderzoek gestart.

Protocolhuisbezoeken

De Inspectie SZW heeft bij uitvoeringsinstanties de aanwezigheid en inhoud van protocollen voor het afleggen van een huisbezoek onderzocht. Dit gebeurde in het kader van de evaluatie van de per 1 januari 2013 in werking getreden Wet huisbezoeken. Het onderzoek dient ter onderbouwing van een beslissing om protocollen al dan niet verplicht te stellen. Uit het onderzoek blijkt dat 86% van de gemeenten – evenals UWV en SVB – een formeel vastgesteld protocol of een daarmee vergelijkbaar document hebben. De protocollen en documenten zijn gemakkelijk op internet te vinden als het gaat om UWV, SVB en 23% van de gemeenten. Naar aanleiding hiervan heeft de staatssecretaris besloten geen voorstel voor te bereiden om uitvoeringsinstanties te verplichten een protocol op te stellen.

2.3.2 Flexibilisering

Verkenning naar de motieven van werkgevers

De verkenningen ‘Flexibele arbeidscontracten’ en ‘Dienstverlening aan zzp’ers’ brengen respectievelijk in kaart wat er bekend is over flexibele contractvormen, en welke maatschappelijke risico’s er bestaan met betrekking tot deze contractvormen.

UWV voert ontslagtoetsen uit op door werkgevers ingediende aanvragen tot verlening van een ontslagvergunning wegens bedrijfseconomische redenen. In 2016 is de Inspectie gestart met onderzoek naar hoe UWV de ontslagtoetsen uitvoert. Dit onderzoek loopt conform planning door in 2017.

Verantwoordingsgericht onderzoek zbo's

Met ingang van 1 januari 2016 verviel de wettelijke toezichttaak van de Inspectie op de rechtmatigheid en doelmatigheid van de uitvoering van de aan SUWI-organisaties opgedragen taken vervallen (Staatsblad 2015, 464).

De Inspectie blijft wel toezicht houden op de doeltreffendheid van de wetsuitvoering door UWV en SVB.

Naar aanleiding van de beëindiging van het toezicht op de rechtmatigheid en doelmatigheid van de SUWI-organisaties, heeft de Inspectie teruggeblikt op haar jaarlijks verantwoordingsgericht onderzoek 2002 tot en met 2015. Dit rapport bevat de ervaringen met het verantwoordingsgericht onderzoek en de ontwikkelingen per thema. Het rapport dient als naslagwerk waarmee de Auditdienst Rijk (ADR) en andere organisaties binnen de sociale zekerheid hun voordeel kunnen doen.

2.4 Onderzoek naar aanleiding van klachten, meldingen en verzoeken

2.4.1 Klachten en meldingen

De Inspectie ontvangt klachten en signalen over arbeidsomstandigheden, arbeidstijden, onderbetaling, arbeidsongevallen, illegale arbeid en andere vormen van regelovertreding. De Inspectie heeft één centraal meldpunt waar elke burger, werknemer, werkgever of instantie meldingen kan doen. Het informatieknooppunt van SZW maakt eveneens deel uit van het centrale meldpunt en heeft als taak het veredelen en doorgeleiden van signalen over fraude naar ketenpartners.

Klachten

Het aantal klachten en signalen dat in onderzoek is genomen in 2016 is met 8% gestegen ten opzichte van 2015. In de tweede helft van 2016 is de toename iets afgetopt. Uit nadere analyse bleek dat dit kwam omdat de toename zich al had ingezet in de tweede helft van 2015.

Het aantal afgeronde onderzoeken op basis van klachten en signalen in het afgelopen jaar was 1183. Ongeveer de helft van de ingediende meldingen van klachten en signalen wordt doorgezet voor onderzoek. In onderzoek worden alleen die meldingen genomen waarbij er op basis van de aangeleverde informatie sprake is van een zware of ernstige overtreding van de Arbowet. Uit de onderzoeken bleek dat in 59% er een causaal verband was van 1 of meer overtredingen. Daarbij is handhavend opgetreden. Opvallend is dat het aantal verzoeken vanuit de medezeggenschap voor onderzoeken ten opzichte van het vorig jaar met 45% is toegenomen. Deze onderzoeken hebben – van de klachten en signalen – de langste zaaktijd.

Uit de meest recente analyse van klachten die is gemaakt (*Inspectie SZW, Klachten en ongevallen arbeidsomstandigheden 2012-2015, van 16 januari 2017*) blijkt dat de top 3 van de gemaakte overtredingen zijn:

1. Het ontbreken van maatregelen om valgevaar te voorkomen;
2. Het niet kunnen tonen van het certificaat of andere vereisten verbonden aan certificaten;
3. Het niet kunnen tonen van een actuele en volledige RI&E en andere nadere voorschriften.

De klachten en signalen die zijn onderzocht zijn zeer divers. Enkele voorbeelden:

- In 2016 zijn op verzoek van een vakbond de arbeidsomstandigheden onderzocht bij een aluminiumbedrijf. Er werden zowel overtredingen geconstateerd op het gebied van machineveiligheid

als aan blootstelling aan gevaarlijke stoffen. Terwijl deze zaak nog liep vond er ook een incident plaats met betrekking tot persoonlijke beschermingsmiddelen: er ontstond brand in het bedrijf en een eigen brandweerman liep bij het blussen brandwonden op. De brandweerpakken bleken wel gewassen maar niet geïmpregneerd, terwijl men dacht dat dit wel het geval was. De onderliggende procedures waren ook niet goed op orde. Naast bestuursrechtelijke handhaving was daarom opschaling naar het strafrechtelijk traject aan de orde.

- In 2016 bezocht de Inspectie SZW een polyesterbedrijf in verband met een ingezet handhavingstraject voor blootstelling aan gevaarlijke stoffen. Het bedrijf meldde dat ze moeite hebben met het programma stoffenmanager, een belangrijk hulpmiddel om de blootstelling op orde te krijgen. De Inspectie heeft hen op weg geholpen. Het heeft ertoe geleid dat bepaalde werkwijzen zijn herzien en een aantal producten vervangen. Het bedrijf heeft het nu op orde en heeft goede procedures. Toen hun grootste opdrachtgever van het jaar opeens eiste dat hun onderaannemers allen een veiligheidscertificaat (VCA) moesten hebben, was dat voor hen goed te doen. Door deze eis vielen andere onderaannemers weg en kreeg dit bedrijf meer werk.

2.4.2 Ontheffingen

De Inspectie behandelt verzoeken voor ontheffingen van bijvoorbeeld permanente nachtarbeid, kinderarbeid en het werken met vluchtige organische stoffen. De grootste groep ontheffingsverzoeken is de ontheffingsverzoeken van kunstkinderen.

Kunstkinderen

Op 1 april 2016 werd een nieuwe Beleidsregel Ontheffing Verbod Kinderarbeid (BOVK) van kracht. Dit betekende een forse wijziging in de regelgeving op het gebied van artistieke arbeid door kinderen (kunstkinderen), zowel voor wat betreft de arbeid die kinderen mogen verrichten als de werktijden die hiervoor gelden. Het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen is op basis van de nieuwe BOVK voor kinderen niet toegestaan.

Voor het verkrijgen van een ontheffing moet de producent alle mogelijke risico's en maatregelen van de arbeid beschrijven. Aanvragers hebben hier moeite mee: vaak wordt niet genoeg doorgedacht en blijkt uit de aanvraag niet duidelijk genoeg wat het kind gaat doen.

Er zijn steeds meer televisieprogramma's waarin kinderen een rol hebben. De programma's worden spannender en spectaculairder en ook is er een toename van programma's waarin emotionele belasting van het kind een rol speelt, bijvoorbeeld in programma's over pesten of ernstige ziektes. Producenten realiseren zich niet altijd wat de emotionele risico's hiervan voor het kind kunnen zijn. In veel van deze gevallen wordt – al voordat ontheffing wordt verleend door de Inspectie SZW – een psychologisch rapport gevraagd waarin een inschatting wordt gemaakt van wat een programma voor effect kan hebben op een kind. Controle kan zowel vooraf plaatsvinden als op het moment van de arbeid. Het toezicht van Inspectie SZW is hiervan een mix waarbij inspecties zowel steekproefsgewijs – op basis van eerdere ervaringen met producenten – of op basis van risico's en voorschriften in de ontheffing worden uitgevoerd.

2.4.3 Toetsen Arbocatalogi

Een van de belangrijkste preventieve instrumenten voor het toezicht is het werken met positief getoetste catalogi. De werkgevers weten welke concrete bedrijfsspecifieke maatregelen ze kunnen nemen om veilig en gezond te werken. De Inspectie gebruikt deze catalogi als referentiekader als ze een overtreding aantreft. Een representatieve vertegenwoordiging van de sociale partners in een sector/branche beschrijft in een arbocatalogus met welke maatregelen de doelvoorschriften uit de Arbowet gerealiseerd kunnen worden. Een catalogus is een goed hulpmiddel om een plan van aanpak te maken behorend bij de Risicoinventarisatie en -evaluatie (RI&E). Veel branches hebben daarom naast de catalogus ook een branche-RI&E ontwikkeld, zodat de werkgever deze bedrijfsspecifiek kan maken (zie rie.nl)

In 2016 zijn er 59 arbocatalogi aan de Inspectie SZW ter toetsing voorgelegd. Het ging daarbij om actualisering van bestaande catalogi, uitbreiding van bestaande catalogi (toevoeging meer relevante risico's) en nieuwe catalogi. Hiervan zijn er 25 positief, 5 gedeeltelijk positief/negatief en 14 negatief getoetst. In totaal zijn er nu 158 catalogi. Alle positief getoetste catalogi zijn te vinden op arboportaal.nl.

2.4.4 Strafrechtelijke onderzoeken naar fraude in de zorg

Doel en problematiek

Tegengaan van fraude met zorggelden heeft een budgettair en maatschappelijk oogmerk. Fraude mag niet lonen want het ondermijnt het maatschappelijk draagvlak voor deze voorzieningen.

De Directie Opsporing van de Inspectie voert – in opdracht van en onder beschikbaarstelling van de noodzakelijke financiële middelen door het ministerie van VWS en onder gezag van het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie – strafrechtelijke onderzoeken uit naar fraude in de zorg. Dit betreffen onderzoeken naar fraude met persoonsgebonden budgetten en declaraties voor zorg in natura.

Na een intensivering van middelen vanuit VWS is in 2016 de afdeling Opsporing Zorgfraude uitgebreid naar in totaal 67,5 fte.

Aanpak en resultaten

In 2016 werden 12 strafrechtelijke onderzoeken afgerond. Het betreft 4 pgb-onderzoeken, 4 declaratiefraudeonderzoeken en een strafrechtelijk onderzoek naar zorg in natura. Daarnaast werden 3 aparte, afgesplitste ontnemingsonderzoeken uitgevoerd (2 als follow up van pgb-onderzoeken en 1 op het gebied van zorg in natura). Het ontneming-aspect wordt sowieso meegenomen in de reguliere opsporingsonderzoeken. Verder werd in 2016 een project naar facilitators bij fraude in de zorg afgerond.

Het ministerie van VWS ontvangt van de Inspectie SZW onder meer signalen en beleidsadviezen die rechtstreeks voortvloeien uit de bevindingen van de strafrechtelijke onderzoeken.

De Inspectie streeft er naar zoveel mogelijk effect te bereiken met de inzet van haar interventie-instrumenten. Daarmee is onlosmakelijk verbonden dat handhaving bijdraagt aan de oplossing van geconstateerde fraudemogelijkheden. Hierbij werkt de Inspectie samen met relevante ketenpartners in de zorg. Vanuit een signalerende en agenderende rol zijn deze ketenpartners de ogen en oren van beleid en politiek. In 2016 hebben de ketenpartners – via een gezamenlijke signaleringsbrief – hun bevindingen uit uitgevoerde onderzoeken gedeeld met het ministerie van VWS.

De Inspectie SZW hecht aan intensieve samenwerking binnen de keten om fraude in de zorg te voorkomen en bestrijden. Vanuit die optiek heeft zij zich ingespannen om de samenwerking met de ketenpartners verder te versterken. Dit resulteerde onder meer in de oprichting van het Informatie Knooppunt Zorgfraude (IKZ), waarin onder andere de Inspectie participeert. Hier worden signalen van fraude in de zorg verzameld en verrijkt met informatie, waarna deze worden overgedragen aan een van de ketenpartners. Ook wordt binnen het IKZ kennis rond fraude in de zorg ontwikkeld.

2.5 Werkwijze en thema's

2.5.1 Transparantie

Met transparantie wil de Inspectie op objectieve en betrouwbare wijze informatie delen over wat zij doet en wat haar bevindingen en conclusies zijn. Dit is een groei- en ontwikkeltraject.

De openbaarstelling van het werkproces en de resultaten vindt gefaseerd plaats. Dit heeft te maken met juridische rechtswaarborgen die voortkomen uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), de Awb en de geldende privacywetgeving en -kaders.

In 2016 zetten de Inspectie belangrijke stappen in het proces naar zorgvuldige grotere transparantie. De visie op transparantie en de vervolgstappen is vastgesteld. De kern van deze visie is te vinden op inspectieszw.nl.

Brzo-inspecties

De Inspectie SZW, de Veiligheidsregio en de betrokken Omgevingsdienst inspecteren regelmatig gezamenlijk bedrijven die zoveel gevaarlijke stoffen op hun terrein hebben dat ze vallen onder de extra eisen in het Besluit risico zware ongevallen (Brzo). De samenvattingen van de bevindingenrapportages van die inspecties worden gepubliceerd op brzoplus.nl. Doordat de inspecties hiermee zijn gestart in mei 2014, staat nu van elk Brzo-bedrijf een samenvatting van tenminste een inspectie op de site.

Asbestovertredingen

Ook in 2016 vermeldde inspectieszw.nl de kerngegevens van asbestinspecties waarbij overtredingen werden geconstateerd. Door een rechterlijke uitspraak werden de kerngegevens later gepubliceerd dan voorzien. Werkgevers maken gebruik van hun rechtsbeschermingsmogelijkheden, gecombineerd met verzoeken om voorlopige voorzieningen waarmee publicatie van de kerngegevens wordt uitgesteld. In 2016 is 33 keer bezwaar, 14 keer beroep en 4 keer hoger beroep aangetekend. De gegevens komen daardoor later op de site. Inmiddels hebben meer dan 7.000 bezoekers de website geraadpleegd.

Domein eerlijk werk

Per 1 januari 2016 traden de transparantieartikelen in werking van de Wet aanpak schijnconstructies met betrekking tot de arbeidswetten op het domein eerlijk werk (WML, Wav en Waadi).

Ook op dit domein worden kerngegevens van in 2016 gestarte inspecties bij afsluiting van het onderzoek gepubliceerd via de site van de Inspectie SZW.

Inmiddels staan de resultaten van zo'n 1.500 inspecties in 2016 online. Merendeels zijn dit inspecties waar geen overtreding is geconstateerd. Van inspecties waar vanwege een (lichte) overtreding een waarschuwing is afgegeven, kunnen – gezien de huidige wettekst – de kerngegevens niet worden gepubliceerd.

Het aantal gepubliceerde zaken zonder overtreding is relatief groot. Dit komt omdat zaken met een boetetraject (onderzoek inspecteur, afwikkeling boetebureau, termijnen zienswijze) een langere doorlooptijd hebben.

In 2016 is besloten de inwerkingtreding uit te stellen van transparantievereisten met betrekking tot de arbeidswetten op het gebied van het domein Gezond en veilig werken (ATW, Arbowet). Dit gebeurt pas na de geplande evaluatie van de wet (juli 2018). Hierdoor kunnen de ervaringen op het domein Eerlijk werk worden meegenomen in de voorgenomen publicaties op het domein gezond en veilig werken.

Wob-verzoeken

Het aantal Wob-verzoeken nam verder toe. Opvallend was een aantal zeer omvangrijke zaken. Ook dit jaar waren er slachtoffers van een ongeval, die hun dossier opvroegen in verband met de aansprakelijkstelling van hun werkgever. De geleverde informatie wordt niet op de website van de Inspectie gepubliceerd. Nieuw was het opvragen van de door de Inspectie SZW opgestelde uitvoering- en handhavingstoetsen op nieuwe wetgeving van het ministerie van SZW. Belanghebbenden konden de kerngegevens inzien.

2.5.2 Signalering

De Inspectie signaleert regelmatig onverwachte ontwikkelingen, die nog niet zijn opgenomen in haar risicoanalyses. Zo komen toekomstige risico's, witte vlekken en ontwikkelingen in de omgeving snel in beeld en kan de Inspectie daar naar handelen. Deze kennis wordt met stakeholders gedeeld, zodat ook zij tijdig maatregelen kunnen nemen. Actief signaleren houdt zowel de Inspectie als de stakeholders scherp en past bij een alerte, slagvaardige en professionele Inspectie. Inspectiemedewerkers blijven alert op onverwachte gebeurtenissen die van belang zijn voor politiek en beleid. Dat doen zij vanuit reguliere toezichtonderzoeken, inspectie- en handhavingactiviteiten, (vak)literatuur en informatieanalyses.

Enkele voorbeelden:

Seksuele intimidatie van arbeidsmigranten

Voorjaar 2016 ontvingen inspecteurs bij controles signalen dat buitenlandse werknemers te maken hadden met seksuele intimidatie. Seksuele intimidatie kan een signaal van arbeidsuitbuiting zijn. De Inspectie SZW besloot na te gaan of meer inspecteurs en rechercheurs deze problematiek in hun werk tegenkomen. Eind juni publiceerden onderzoekstichting SOMO en Stichting FairWork bovendien een rapport over de slechte positie van Poolse arbeidsmigranten op de Nederlandse werkvloer. Medio oktober volgde een rapport over seksuele intimidatie waar deze arbeidsmigranten mee te maken hebben.

Uit de interne inventarisatie (over de afgelopen vijf jaar) bleek dat – zowel in strafrechtelijke onderzoeken als in dossiers over bestuursrechtelijke handhaving van de arbeidswetten- expliciete signalen van seksuele intimidatie voorkwamen. De Inspectie rondde de afgelopen vijf jaar 38 strafrechtelijke onderzoeken naar arbeidsuitbuiting af. In 5 gevallen was seksuele intimidatie een duidelijke indicator; in ruim 20 andere dossiers kwamen termen voor die relateerden aan seksuele intimidatie. 4 onderzoeken naar arbeidsuitbuiting leidden tot overdracht van de zaak aan de politie, omdat sprake was van een zedenmisdrijf of seksuele uitbuiting.

De Inspectie is bevoegd op te treden wanneer seksuele intimidatie een mogelijk signaal is van arbeidsuitbuiting. Zij kan signalen en meldingen verzamelen voor risicogerichte controles bij bedrijven. Werkgevers zijn namelijk op grond van de Arbowet verplicht voldoende maatregelen te nemen om hun werknemers te beschermen tegen psychosociale arbeidsbelasting, waaronder agressie, geweld en (seksuele) intimidatie. De Inspectie kan aan werkgevers sancties opleggen, als die bescherming tekortschiet.

Inspecteurs volgden in de afgelopen twee jaar een aanvullende training in het herkennen van signalen van arbeidsuitbuiting. Naar aanleiding van de bevindingen in de recente inventarisatie zal in een aantal inspectieprogramma's – waaronder de agrarische en groene sector, en de schoonmaak- en uitzendbureaus – gericht aandacht worden besteed aan het beter herkennen van signalen van seksuele intimidatie. Inspecteurs kunnen deze signalen vervolgens doorspelen aan rechercheurs voor strafrechtelijke onderzoeken naar arbeidsuitbuiting, of aan de politie als er aanwijzingen zijn voor een zedendelict.

Ageing machinepark in de chemische industrie

Veel machineparken in de chemische industrie zijn gebouwd in de jaren zestig en zeventig en naderen het einde van hun technische levensduur. Ageing van machines en installaties komt voor bij ongeveer de helft van de Brzo-bedrijven. Analyse op basis van internationale data²⁷ laat zien dat ongeveer 30% van de gerapporteerde zware ongevallen samenhangt met ageing²⁸. In het Brzo 2015 is ageing opgenomen als onderdeel van de richtlijn 2012/18/EU. De Inspectie heeft een signalement gemaakt over de stand van zaken rond dit fenomeen. Belangrijk doel van het Signalement is om ageing breder op de bestuurlijke agenda te krijgen.

Bedrijven worden geconfronteerd met de gevolgen van ageing en hebben vaak nog geen duidelijke visie op de beheersing van deze risico's. Ageing heeft niet alleen te maken met veroudering of leeftijd van installaties, maar richt zich ook op de vraag hoe de conditie van die installatie na verloop van tijd zal verslechteren. Door slijtage, maar ook door veranderingen in het gebruik of verkeerd gebruik. Naast fysieke veroudering heeft ageing ook betrekking op organisatorische veroudering. Bijvoorbeeld door het 'weglekken' van specifieke kennis uit het bedrijf of vanwege procedures die niet meer toereikend zijn.

De centrale vraag voor alle bij het Brzo-veld betrokken partijen is: hoe kan en moet in de 21e eeuw de veiligheid van ouder wordende machineparken worden georganiseerd? Het besef dat een bredere benadering van veiligheid nodig is, leeft wel bij alle betrokken partijen. Wetenschappelijke kennisinstututen, brancheorganisaties en andere samenwerkingsverbanden, maar ook bedrijven zelf zijn actief ingesprongen op de kennisbehoefte die is ontstaan met betrekking tot ageing. De aanpak van ageing staat in de startblokken. Een duidelijke koers en routekaart is nodig, want:

- er zijn bedrijven die de risico's rondom ageing ernstig onderschatten;
- degradatie van de kennis is een factor van belang;
- de nadruk in de aanpak ligt nog te veel op de technische aspecten van ageing.

Voor de Brzo-toezichthouders is ageing een onderwerp dat zij in 2016 hebben opgepakt en waar vanaf 2017 gezamenlijk op wordt geïnspecteerd. Het signalement Ageing werd door de partners Brzo+ eind 2016 positief ontvangen.

²⁷ MARS (Major Accident Reporting System) is een database voortkomend uit de Seveso richtlijn, waarin lidstaten van de Europese Unie grote industriële ongelukken rapporteren.

²⁸ Bron: Plant Ageing Study, Phase 1 Report, Research Report RR823, HSE, 2010.

2.5.3 Communicatie als sturingsmiddel

Communicatie is voor de Inspectie een belangrijk instrument bij het bevorderen van de naleving van wet- en regelgeving rond bestaanszekerheid en eerlijk, gezond en veilig werk. Wanneer communicatie goed wordt ingezet, is het een (kosten)effectief en preventief middel. Communicatie kan het effect van inspecties binnen een bepaalde sector vergroten, bijvoorbeeld door meer bekendheid te geven aan verplichtingen die voortvloeien uit wet- en regelgeving.

Via publicaties in de media laat de Inspectie zien dat wordt opgetreden tegen misstanden. In totaal werden in 2016 circa 80 persberichten gepubliceerd. Doel van persberichten is niet alleen misstanden kenbaar maken, maar ook de discussie over bepaalde issues stimuleren.

Zo zorgde een persbericht over truckers, die het hele weekend en soms langer ‘parkeren’ langs de snelweg, voor veel aandacht voor de werkomstandigheden van truckers. Ook de berichten over arbeidsuitbuiting genereerden veel media-aandacht.

De Inspectie werkt in haar communicatie nauw samen met uiteenlopende partijen zoals brancheverenigingen, werkgevers- en werknemersorganisaties, specialistische kennisinstituten, het midden- en kleinbedrijf, kamers van koophandel, andere toezichthouders, gemeenten, regionale uitvoeringsdiensten en het Openbaar Ministerie. Communicatie wordt ook ingezet om transparant te zijn over de eigen aanpak, prioriteiten en resultaten.

Kijk naar de eigen organisatie door de ogen van een inspecteur
Communicatie is integraal onderdeel van alle inspectieprogramma's. In 2016 is daarnaast geïnvesteerd in een aantal generieke communicatiemiddelen, die bijdragen aan meerdere programma's. De Inspectie publiceerde twee zelfinspectietools rond actuele thema's. Dit zijn internettools die werkgevers helpen om hun organisatie als het ware te bekijken door de ogen van de inspecteur. Hoofddoel van de tools is werkgevers te informeren over de wet- en regelgeving op genoemde thema's. De zelfinspectietools richten zich op werkgevers bij wie sprake is van een welwillende houding, maar een gebrek aan kennis.

De zelfinspectietool **Eerlijk werken** gaat in op thema's zoals uitbuiting, oneerlijke concurrentie en gesjoemel met premies en belastingen. Met deze tool kunnen werkgevers onder andere bekijken wat de juiste beloning, werk- en rusttijden en registratieverplichtingen zijn voor bijvoorbeeld buitenlandse werknemers en stagiairs.

De tool **Werkdruk en ongewenst gedrag** gaat in op de belangrijkste factoren die kunnen leiden tot psychosociale arbeidsbelasting (PSA). Denk aan: te hoge werkdruk, ongewenste omgangsvormen (pesten op het werk, arbeidsdiscriminatie, seksuele intimidatie), agressie en geweld. De tool is gericht op werkgevers in het midden- en kleinbedrijf en op arbo-deskundigen, ondernemingsraden, vertrouwenspersonen en intermediaire partijen zoals brancheorganisaties. Naast de hiervoor genoemde tools zijn dat tools voor Arbozorg, Gevaarlijke stoffen, Voorkomen van ongevallen en Transport en logistiek.

Gerichte inzet van social media

In 2016 startte de Inspectie het project Social media voor Rijksinspecties. Zij deed dit samen met de Inspectieraad en enkele andere inspectiediensten. Centrale vraag: hoe kunnen social media strategisch worden ingezet? Dit leidde tot een aanpak om gecoördineerd te communiceren over het hele werkveld van de Inspectie: de wet, de aanpak, resultaten/effecten en de relatie tot actualiteiten. Naast andere communicatiemiddelen (zoals persberichten), leidt deze aanpak tot meer oog voor onderwerpen die anders onbelicht zouden blijven.

2.5.4 Boete, dwangsom en inning

Binnen de Inspectie heeft de afdeling Boete, Dwangsom en Inning (BDI) de bevoegdheid om – namens de minister van SZW – bij overtreding van diverse arbeidswetten een sanctie op te leggen in de vorm van een geldboete of een dwangsom en de invordering daarvan te realiseren. Ook bereidt zij waarschuwingen en beschikkingen voor tot stillegging van werkzaamheden in verband met recidive, en maakt zij deze bekend. Hierbij spelen de beginselen van behoorlijk bestuur uiteraard een zeer belangrijke rol.

De Inspectie heeft BDI organisatorisch losgekoppeld van de toezichthoudende directies, om zo de wettelijk vereiste functiescheiding tussen degene die de overtreding vaststelt en in een boeterapport vastlegt en degene die de boete oplegt, te garanderen. Dit om onder meer willekeur te voorkomen.

Naar aanleiding van uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) is – vanuit het oogpunt van evenredigheid van de boeteoplegging – het bestaande matigingsbeleid van de Arbowet en de Wet arbeid vreemdelingen (Wav) fijnmaziger vastgesteld. Hiervoor zijn de Beleidsregel boeteoplegging Arbeidsomstandighedenwetgeving en de Beleidsregel boeteoplegging Wet arbeid vreemdelingen aangepast. Dit leidt ertoe dat meer maatwerk wordt geleverd om tot een evenredige

boetehoogte te komen. Bij de Arbowet is in 16% van de zaken overgegaan tot matiging, ook voor verminderde financiële draagkracht. Bij de Wav is in 28% van de zaken gematigd. Er is besloten niet over te gaan tot boeteoplegging in 13% (respectievelijk 9%) van de boetezaken. Dit omdat sprake was van onder andere onvoldoende bewijs of het volledig ontbreken van verwijtbaarheid (100% matiging).

Naar aanleiding van verstuurde kennisgevingen, heeft BDI in bijna de helft van de zaken een zienswijze ontvangen. De inhoud van de zienswijzen is, sinds de invoering van de Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-wetgeving (Wahss) in 2013, juridischer en uitgebreider geworden. Dit komt doordat belanghebbenden zich in dit stadium vaker laten bijstaan door juristen. De zienswijzen worden juridisch gewogen. Dit kan tot gevolg hebben dat de boete (verder) wordt gematigd, of zelfs dat er wordt besloten tot een beschikking zonder boeteoplegging.

In 2016 zijn 3.685 boetebeschikkingen verzonden. Dit is een stijging van 16% ten opzichte van 2015. Het opgelegde boetebedrag bedraagt in 2016 € 39,4 miljoen. De stijging is te verklaren door de investering in 2016 in extra capaciteit om te borgen dat sanctiebesluiten tijdig werden genomen.

Op de dit jaar ingestelde vorderingen is – net als vorig jaar – reeds 53% betaald. Gezien de lopende betalingsregelingen zal dit percentage nog verder stijgen. Het aantal (voorlopig) oninbare vorderingen over 2016 is € 2,0 miljoen lager dan in 2015. De verklaring is dat minder belanghebbenden failliet worden verklaard, conform de landelijke tendens. De trend tot snellere betaling zet door. Dit komt omdat tegenwoordig meer vorderingen worden ingesteld voor overtredingen van de Arbowet. Bedrijven zijn eerder bereid te betalen voor overtredingen van de Arbowet dan van de Wav. Ook maatwerk bij betalingsregelingen leidt tot snellere betaling. Het aantal verzoeken om schuldsanering blijft hoog. De verzoeken worden ingewilligd, op voorwaarde dat belanghebbende de onderneming staakt of dat het risico op herhaling van overtredingen niet aanwezig is.

In 2016 is de mogelijkheid om grensoverschrijdend boetes te innen uitgebreid. Openstaande vorderingen worden overgedragen aan de bevoegde autoriteit in de betreffende EU-lidstaat, voor zover de lidstaat de (IMI)richtlijn heeft geïmplementeerd en de boete ook schaaft onder de richtlijn.

2.5.5 Internationaal

Om in Nederland optimaal effect te bereiken op de verschillende domeinen van de Inspectie SZW, is samenwerking met buitenlandse partners van groot belang. In 2016 werkte de Inspectie verder aan versterking van haar internationale netwerk en verdieping van de internationale samenwerking.

Nederlands voorzitterschap EU

Als onderdeel van het SZW-voorzitterschapsprogramma hield de Inspectie SZW in 2016 een conferentie Promoting Decent Work. Deze conferentie bood arbeidsinspecties en andere toezichthouders, beleidsmakers en experts uit de hele EU een platform voor discussie over het versterken van de samenwerking bij handhaving en toezicht op het terrein van eerlijk werk. De Inspectie SZW was voorzitter van de halfjaarlijkse bijeenkomst van het Senior Labour Inspectors Committee (SLIC). De bijbehorende themabijeenkomst was gewijd aan veilig werken met gevaarlijke stoffen zoals asbest en kwartsstof. Het SLIC heeft tijdens de plenaire vergadering de handleiding Kwartsstof voor inspectiediensten vastgesteld.

Europees Platform tegen zwart werk

Het Europees Platform tegen zwart werk ging in mei 2016 van start. De Inspectie SZW wil dit platform benutten voor het versterken van de samenwerking met Europese partners op het terrein van eerlijk werk. De Inspectie SZW droeg in 2016 actief bij aan de werkzaamheden van het platform, onder andere door deel te nemen aan een ondersteuningsmissie ten behoeve van de arbeidsinspectie van Roemenië en mee te werken aan de totstandkoming van het werkprogramma 2017-2018.

Eurodetachment IV

De Inspectie SZW neemt opnieuw deel aan het Europese project Eurodetachment IV. Dit project is gericht op versterking van de samenwerking tussen inspecties van de lidstaten op het terrein van grensoverschrijdende detacheringen. In 2016 vonden succesvolle uitwisselingen plaats met inspecties van België, Polen en Roemenië. In deze landen werden onderzoeken uitgevoerd bij lokale bedrijven. Lopende onderzoeken van de Inspectie SZW konden succesvol worden afgerond of voortgezet.

Liaisonbureau Inspectie SZW

In 2016 verstuurde het Liaisonbureau van de Inspectie 154 informatieverzoeken aan het buitenland en werden 135 verzoeken uit het buitenland ontvangen. De basis voor deze informatieverzoeken is de Detacheringsrichtlijn. Deze legt voorwaarden vast die gelden voor werknemers binnen de EU, die tijdelijk in

een andere lidstaat werken. De door de Inspectie SZW opgevraagde informatie loopt uiteen van loon-gegevens, arbeidscontracten en verificatie van gewerkte uren tot KvK-gegevens van ondernemingen.

Senior Labour Inspectors Committee

Naast de activiteiten tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EU organiseerde het Slowaakse voorzitterschap in november een themadag over 'Ageing workforce'. Hier ging Nederland in op de eigen aanpak van PSA en duurzame inzetbaarheid. Verder kwamen uitwisselingen tot stand met Polen op het terrein van veilig werken met asbest, met Spanje op het terrein van e-learning en met Zweden op het gebied van psychosociale arbeidsbelasting.

Benelux

De Inspectie werkt in Benelux-verband samen met inspectiediensten uit België en Luxemburg. Binnen het programma Malafide uitzendbureaus worden gegevens uitgewisseld en gezamenlijke risicoanalyses uitgevoerd. In mei 2016 voerden de Inspectie SZW en de Belastingdienst – samen met diverse Belgische inspectiediensten – een gecoördineerde controle uit bij een onderneming die in beide landen actief was. Grensoverschrijdende samenwerking leidt niet alleen tot beter inzicht in elkaars werkwijzen en inspectiemethoden, maar ook tot een betere informatiepositie om effectief misstanden en schijnconstructies aan te pakken.

2.5.6 Toetsing nieuwe wet- en regelgeving

Heldere, eenduidige wet- en regelgeving is een noodzakelijke voorwaarde voor effectief toezicht en handhaving. Daarom voert de Inspectie jaarlijks meerdere uitvoerbaarheids- en handhaafbaarheidstoetsen (U&H-toetsen) uit op het terrein van de arbeidswetgeving.

Bij deze toetsen analyseert de Inspectie in hoeverre de voorgenomen wet- en regelgeving uitvoerbaar en handhaafbaar is. Ook wordt bekeken of de wet- en regelgeving via schijnconstructies ontdoken kan worden. De toetsen bevatten veelal concrete voorstellen en aanbevelingen. In 2016 heeft de Inspectie 29 U&H-toetsen uitgevoerd.

Daarnaast voert de Inspectie jaarlijks meerdere toezichtbaarheidstoetsen (T-toetsen) uit op het terrein van de sociale zekerheid. Bij deze T-toetsen kijkt de Inspectie of het, met de voorgenomen wijziging(en) in wet- en regelgeving, mogelijk is om adequaat toezicht te houden. In 2016 heeft de Inspectie 9 T-toetsen uitgevoerd. In een aantal gevallen leidde dat tot aanpassingen in de voorstellen.

3

Organisatie

3.1 Organisatieontwikkeling

De Inspectie SZW wil een moderne, wendbare organisatie zijn waar integraal en flexibel kan worden gewerkt via een programmatische en projectmatige werkwijze. De Inspectie voerde deze manier van werken stapsgewijs in.

Deze ontwikkeling had een extra impuls nodig. De Inspectie wil meer inspectiebrede risicoanalyses en programma's uitvoeren, waarmee de gewenste maatschappelijke effecten kunnen worden bewerkstelligd. De programma's bevatten optimale interventiemixen voor bepaalde thema's en risico's in sectoren. Dit stelt de Inspectie in staat om interdisciplinair en resultaatgericht te werken. De Inspectie voerde een verkenning uit naar wat er nodig is om haar ambities (zoals risicogestuurd en resultaatgericht werken) te kunnen realiseren. Dit leverde een contourenschets op van het allocatieproces (de verdeling van het werk door schaarse capaciteit te koppelen aan doelstellingen en strategische risico's), de wijze van sturen en verantwoorden, leiderschap en de manier van organiseren.

Daarnaast heeft de Inspectie een Organisatie- en Formatierapport opgesteld over de ontwikkeling naar een moderne en wendbare organisatie. Daarin staat de verantwoordelijkheid van de medewerker centraal. Elke medewerker levert een bijdrage aan de doelstellingen van de organisatie, voert taken zo goed mogelijk uit en is actief in het signaleren. Daarnaast krijgt elke medewerker feedback op zijn acties, zodat hij of zij verbetervoorstellen kan doen. Dit betekent ook dat er ruimte is om mee te denken over het ontwikkelen en inrichten van toezichtprogramma's.

Om dit allemaal mogelijk te maken, is decentrale besluitvorming nodig (waar het kan), evenals eenduidige sturing en feedback en heldere organisatiedoelen waaraan de medewerker zich verbindt. De oren en ogen van medewerkers zijn belangrijke informatiebronnen om te sturen en te signaleren. Dit is belangrijk om flexibel en innovatief te werken.

Met deze volgende stap in de ontwikkeling werkt de Inspectie aan een organisatie waarin verandering soepel kan worden opgevangen en vakmanschap centraal staat. De basis wordt in een nieuwe structuur vastgelegd. De invoering hiervan vindt plaats in 2017, inclusief de ontwikkeling op het terrein van cultuur en leiderschap. Hierbij is sprake van doorlopende vernieuwing, evaluatie en doorontwikkeling, waarbij de Inspectie leert van haar ervaringen, kan bijsturen als het nodig is en bijdraagt aan de ontwikkeling van medewerkers.

3.2 Informatievoorziening

Risicoanalyse

De Inspectie SZW begon in 2016 met het project Profileren met Inspecteurs in de Lead en Samenwerking (PILS). In dit project ligt de nadruk op het ontwikkelen van risicoprofielen in samenwerking met inspecteurs. In deze profielen wordt een inschatting gemaakt van de risico's binnen bedrijven. Deze inschatting wordt gemaakt op basis van dataprofilering en gecombineerd met praktijkervaring. Zo kan de Inspectie SZW steeds meer risicogericht werken. Met een ict-functionaliteit kunnen inspecteurs op basis van de profielen eigen risicolijsten genereren en extra achtergrondinformatie raadplegen over de bedrijven. De komende jaren wordt dit verder ontwikkeld.

Resultaat- en effectgericht sturen

De meeste primaire taken van de Inspectie SZW worden gerealiseerd in programma's en projecten. De activiteiten van programmamanagers, projectleiders en medewerkers worden gekoppeld aan programmadoelen. Dit maakt resultaat- en effectgerichte sturing mogelijk.

In het project Resultaat- en effectgericht sturen ontwikkelt de Inspectie een managementinformatiesysteem, zodat alle managers informatie hebben om te kunnen sturen op de effect-, doel- of productierealisatie. Hiervoor heeft de Inspectie een zogenaemde proeftuin ingericht om de specificaties van het managementinformatiesysteem en de bijbehorende werkwijze scherp te krijgen.

3.3 HRM-beleid

Psychosociale arbeidsbelasting (PSA) bij de Inspectie SZW

Onder het motto 'practice what you preach' namen drie inspecteurs de aanpak van PSA binnen de Inspectie SZW onder de loep. Ze beoordeelden vier aspecten: werkdruk, agressie en geweld, ongewenste omgangsvormen en discriminatie. Deze inspectie is inmiddels afgerond. Samen met de Ondernemingsraad overlegt de Inspectie welke maatregelen genomen gaan worden om de geconstateerde tekortkomingen weg te werken.

Agressie en geweld

Agressie en geweld is een belangrijk thema. De Inspectie SZW tolereert geen agressie en geweld tegen haar medewerkers en vindt het belangrijk dat agressie en geweld worden gemeld. Voor de medewerker zelf, maar ook voor de collega die wellicht op een ander moment naar hetzelfde bedrijf gaat.

De Inspectie SZW ondernam de volgende activiteiten tegen agressie en geweld:

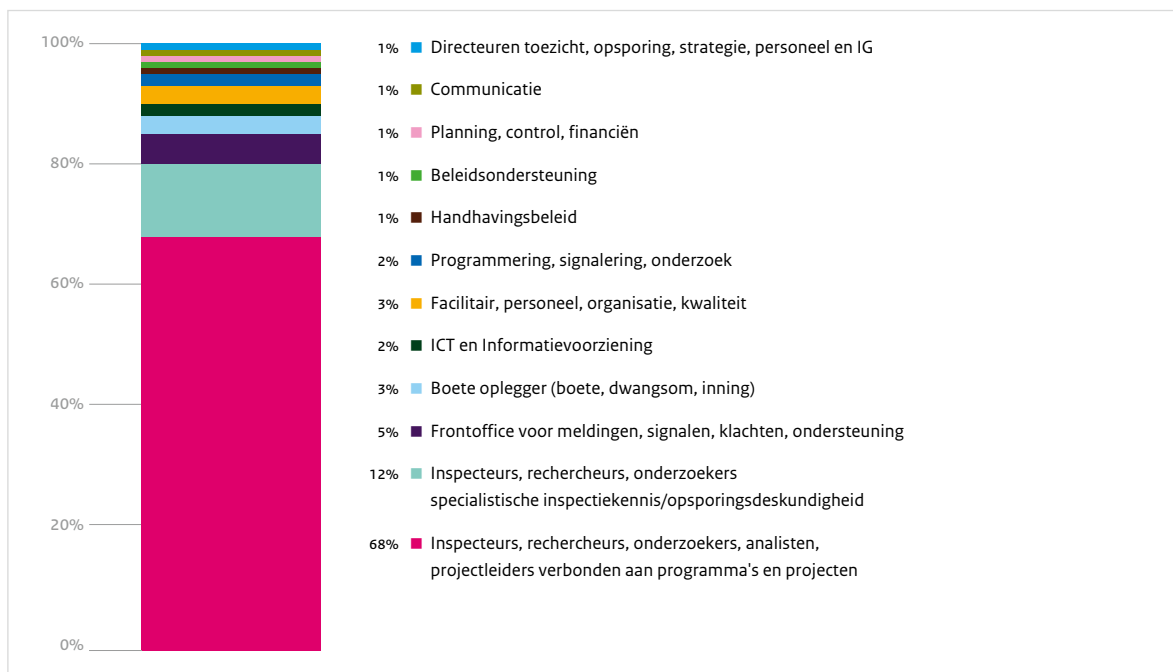
- Trainingen over omgaan met agressie;
- Discussies over de norm: 'Wat accepteren we wel/niet?' Hierin werd stilgestaan bij de regierol van de leidinggevende en ging het over het nut en de noodzaak van altijd melden en registreren van agressie en geweld;

- Doorlichten van de procedure voor melden en registreren. De Inspectie ontwikkelt een nieuwe voorziening om incidenten eenvoudig te registreren;
- Een centrale voorziening met alle expertise over agressie en geweld en (juridische) ondersteuning van leidinggevenden bij opvang en nazorg.

In 2017 voert de Inspectie een Agressie en Weerbaarheid Onderzoek (AWO) uit, in aansluiting op het Medewerker Tevredenheid Onderzoek (MTO).

3.4 Medewerkers en middelen

Eind 2016 bedroeg de bezetting van de Inspectie 1.149 fte. Een daling van 36 fte ten opzichte van 2015. De bezetting ontwikkelt zich daarmee in lijn met de formatie en het budget. In 2016 vond onderzoek plaats door ABD topconsult naar de Inspectie SZW. Mede naar aanleiding van dat onderzoek wordt in dit jaarverslag een gedetailleerder inzicht gegeven in de verdeling van de formatie over de verschillende disciplines en specialismen bij de Inspectie.

Figuur De verdeling over de disciplines binnen de Inspectie SZW

Een deel van de personele en financiële middelen betreft tijdelijke taken. Onderstaande tabel geeft daarin inzicht. Eind 2016 is vastgesteld dat de inzet van de Inspectie op schijnconstructies en cao-onderzoek naar aanleiding van het sociaal akkoord een structureel karakter krijgt.

Tabel Overzicht tijdelijk toegewezen gelden 2016 met bijbehorende formatie

Overzicht tijdelijk toegewezen gelden	Budget x € 1000	Formatie in fte
Sociaal Akkoord	3.383	36
Businesscase gefingeerde dienstverbanden	1.300	13
Businesscase aanpak grote constructies	900	9
Zorgfraude	7.488	67,5
Totaal	13.071	125,5

Uitgaven

In 2016 heeft de Inspectie circa € 103 miljoen uitgegeven:

- € 96,5 miljoen aan personeel;
- € 6,5 miljoen aan materiële uitgaven.

In vergelijking met 2015 is sprake van een stijging van de personele uitgaven door het verlengen van de in het kader van het sociaal akkoord overeengekomen tijdelijke uitbreiding van de Inspectie (motie Kerstens en Weyenberg, TK, 34300 XV, nr. 44). Hier tegenover staat een verlaging van de uitgaven aan het wagenpark. Door de afgesloten rijksbrede leaseovereenkomst waren er in 2016 geen vervangingsuitgaven nodig.

Ontvangsten

De ontvangsten van de Inspectie SZW bedroegen in 2016 € 24,4 miljoen. Deze vloeiden voort uit de inning van opgelegde bestuurlijke boeten in 2016 en voorgaande jaren.

3.5 Kerncijfers Inspectie SZW

In haar verantwoording richt de Inspectie zich steeds meer op het inzichtelijk maken van maatschappelijke effecten van haar interventiemix (naast inspecteren kan die bestaan uit nalevingcommunicatie en het druk zetten op ketens middels brancheorganisaties, opdrachtgevers en werknemersverbanden). Zoals verwoord in de bijstelling van haar jaarplan 2016²⁹ zijn aantallen inspecties, rechercheonderzoeken en onderzoeksrapporten belangrijk, maar zijn geen doel in zich. Onderstaande tabel geeft inzicht in de aantallen, in de kolom 'Bijgestelde begroting 2016' is de bijstelling van het jaarplan 2016 opgenomen.

Het handhavingpercentage bij overtredingen arbeidsomstandigheden is lager dan voorzien in het jaarplan 2016 van de Inspectie SZW. Herinspecties laten zien dat werkgevers hun handelen hebben aangepast en handhaving veel minder vaak nodig is. Zoals ook aangegeven in de brief aan de Tweede Kamer hebben veel bedrijven door de wijziging van Brzo-regelgeving in 2015 een nieuw veiligheidsrapport

ingeleverd. Deze rapporten zijn door de Inspectie SZW in 2016 beoordeeld. Voor Brzo geldt dat de benodigde tijd voor de beoordeling van veiligheidsrapporten korter is dan voor het uitvoeren van een inspectie, wat zorgt voor een hoger totaal aantal gerealiseerde zaken.

Het aantal inspecties Wav, WML, ATW en Waadi is – zoals in de brief aan de Tweede Kamer gemeld – naar beneden bijgesteld, omdat de focus is verschoven naar onderbetaling. Dit heeft geleid tot onderzoeken met een langere doorlooptijd en meer overtredingen per zaak.

Het vastgesteld nadeel bij opsporingsonderzoeken is fors hoger dan in de begroting geraamd. Dit wordt met name veroorzaakt doordat bij twee strafrechtelijke onderzoeken de aard en omvang van de opgespoorde misdrijven zodanig was dat ook een groot bedrag aan wederrechtelijk verkregen voordeel is vastgesteld (respectievelijk € 19 miljoen en € 26 miljoen). Het Openbaar Ministerie bewerkstelligt hiermee het gewenste maatschappelijke effect: het wegnemen van crimineel verkregen voordeel.

	Realisatie 2015	Begroting 2016	Bijgestelde begroting 2016	Realisatie 2016
Aantal inspecties, onderzoeken en rapportages				
Inspecties en onderzoeken arbeidsomstandigheden	16.288	15.500 – 16.500	14.500 – 15.500	15.491
Inspecties en onderzoeken Major Hazard Control (Brzo, Arie)	350	380-420	380 – 420	541
Inspecties Arbeidsmarkt (Wav, WML, ATW en Waadi)	4.500	3.800-4.800	2.500 – 3.500	2.890
Afgeronde opsporingsonderzoeken SZW-domein	61	56	56	62
Afgeronde opsporingsonderzoeken VWS-domein	11	8-12	8 - 12	12
(Programma)rapportages domein Sociale Zekerheid	22	24	24	19
Handhavingsinterventies n.a.v. inspecties en onderzoeken in %				
Overtreding arbeidsomstandigheden	49%	57	57	51%
Overtreding Major Hazard Control	43%	40	>40	43%
Overtreding Arbeidsmarkt	26%	20	> 30	48%
Aantal processen-verbaal (Arbo, ATW, KEW, Brzo, Wav)	84	n.v.t.	n.v.t.	87
Uitkomsten Opsporingsonderzoeken SZW domein				
Aantal personen waartegen proces-verbaal is opgemaakt	169	130 – 170	130 – 170	167
Vastgesteld nadeel (x miljoen €)	66	25 – 35	25 – 35	49
Aantal processen-verbaal	72	n.v.t.	n.v.t.	74
Bestuurlijke boetes				
Aantal verzonden boetebeschikkingen (Arbo, ATW, Wav, WML, Waadi)	3.183	n.v.t.	n.v.t.	3.685
Boetebedrag opgelegd (x miljoen €)	29	n.v.t.	n.v.t.	39,4

²⁹ Tweede Kamer, 2016 - 2017, 34550-XV, nr. 5

Bijlage 1: Berekening bandbreedte ongevallen als gevolg van conjunctuureffecten

Mutaties Bruto Binnenlands Product*	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totale economie	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,2	1,4	2	2,1
industrie	-10,8	5,3	3,6	-1,4	-1,2	1,8	1,2	3,1
bouw	-4,4	-10,9	0,9	-8,1	-5,2	4,4	8,4	7,1
handel	-6,5	4,9	4,7	-0,6	0,8	3	2,5	3,1**
vervoer en opslag	-7,5	4,8	3,5	0,9	-0,8	2,5	1,1	0,8**
afvalbeheer	-2,2	-1,2	0,8	-1,2	4	5,1	-0,4	3,3
landbouw, bosbouw en visserij	3,3	0,1	-1,4	-1,2	0,5	4,3	0,6	-0,7

* Mutatie BBP vanuit de productie (toegevoegde waarde) ten opzichte van het vorige jaar (bron: CBS Statline)

** 2016 totaal niet voorhanden, daarom laatst beschikbare kwartaal genomen

Totaal effect conjunctuur	3,4% direct + 14,6% indirect = 18% – correctie tijdseffect werkgelegenheid (1%) = een bandbreedte van 17% (+ 8,5% of – 8,5%)							
Jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ongevallen (aantal slachtoffers in afgesloten zaken)	2.402	2.075	2.082	2.044	2.121	2.107	2.165	2.459
Gemiddeld 2009-2016	2.182							
Bandbreedte 2009-2016	1.996	2.367						

Direct effect conjunctuur	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Banen van werknemers	-	7.888.200	7.937.700	7.820.100	7.701.000	7.735.200	7.847.000	7.972.552
Vershil hoogste/laagste aantal banen van werknemers	271.552							
Gemiddeld aantal ongevallen per 100.000 banen	-	26,3	26,2	26,1	27,5	27,2	27,6	30,8
Gemiddeld aantal ongevallen per 100.000 banen 2010-2016	27,4							
Direct conjunctuureffect (effect aantal banen van werknemers op ongevallen) 27,4*2,7	73,9	3,4%						

Indirect effect conjunctuur

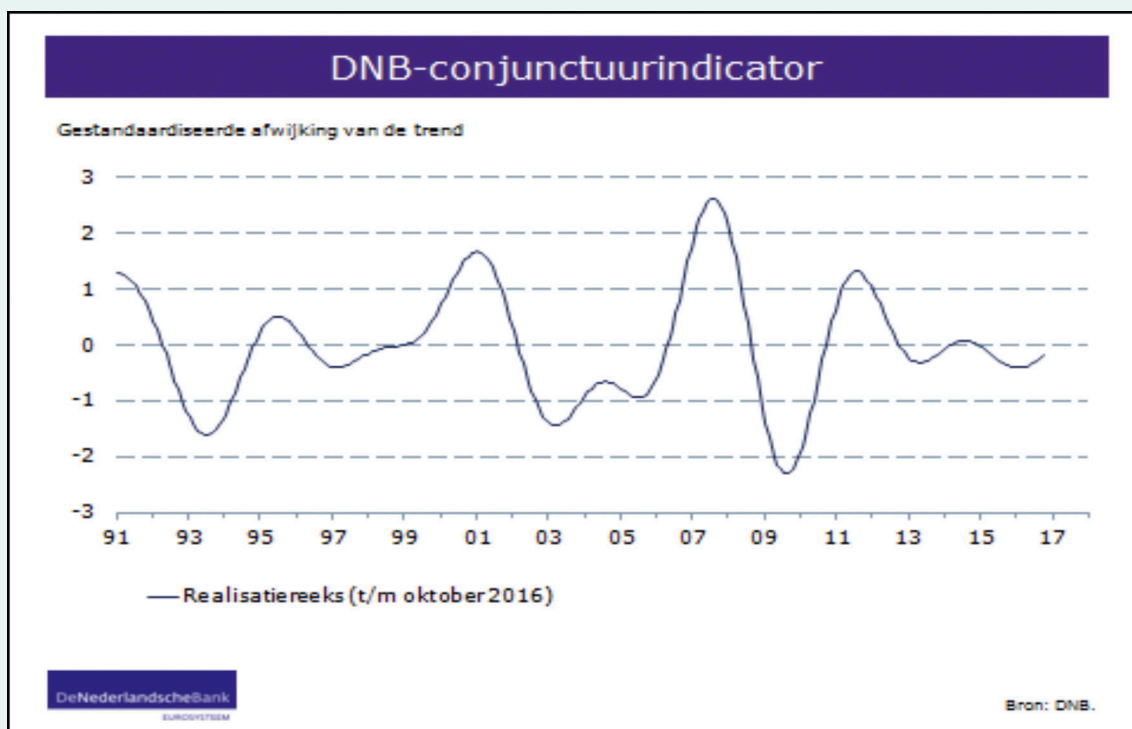
Bewegingsuitslag conjunctuurindicator van De Nederlandsche Bank (DNB) in de periode 2009 t/m 2016 is 3,41 (-2,13 tot 1,28)

Coëfficiënt DNB conjunctuurindicator/ongevalsfrequentie in de periode 2001 t/m 2009 is 1,16 (significantie 0,01 = 99% betrouwbaar) (Berkhout et al, 2012)

Frequentieverschil hoog/laag conjunctuur is derhalve $3,41 * 1,16 = 4$ ongevallen per 100.000 banen van werknemers

Gemiddeld aantal ongevallen per 100.000 banen van werknemers 2010-2016 = 27,4

Bandbreedte = $27,4 + \text{of} - 2 = 25,4 \leftrightarrow 29,4 = 14,6\% (4/27,4)$

"De DNB-conjunctuurindicator bestaat uit twee reeksen: de realisatie van de conjunctuur [hier gebruikt] en de verwachte ontwikkeling daarvan in de nabije toekomst. De realisatie van de conjunctuur is gebaseerd op de maandelijkse cijfers van de industriële productie. Door zijn internationale oriëntatie is de industrie een belangrijke graadmeter voor de Nederlandse conjunctuur, die in grote mate wordt beïnvloed door de internationale omgeving. De indicator van de toekomstige conjunctuur is samengesteld op basis van consumenten- en producentenquêtes, financiële indicatoren en indicatoren voor de uitvoer."

Bron: <https://www.dnb.nl/onderzoek-2/dnb238497.jsp#>

Geraadpleegd op 15-3-2017

